

udenrigs

Putin igen, igen

Oprør eller sammenbrud

Statskapitalisme avler korrupsion

Den nationale leder

Den historiske arv

Putin til 2024?

Tatarstans enegang

Niels Thygesen om *Euroen, finanspagten og Danmark*

Det ny og det gamle Europa

Sikkerhedspolitik i Arktis

Mexico – stat i krise

Rusland på vej mod sammenbrud?

Dødens Triumvirat

1 · 2012

Verdenshavet og Frederiksholms Kanal: Dansk-indisk dødvande 2
Noter i marginen: Kony 2012 *Anna von Sperling* 4

TEMA

Vil Rusland revoltere eller implodere? *Lilja Sjevtsova* 6
Putins statskapitalisme avler korrupsion *Anders Åslund* 14
Ruslands nationale leder? *Karsten Jakob Møller* 22
Ruslands historiske arv *Mette Skak* 30
Putin kan i teorien blive i Kreml til 2024 *Lars P. Poulsen-Hansen* 39
Tatarstan: Vi kan selv *Ib Alken* 51

BAGGRUND

Euroen, finanspagten og Danmark *Niels Thygesen* 56
Europas fortid dør i Venedig *Slavenka Drakulic* 70
Sikkerhedspolitik i Arktis *Nils Wang* 75
Mexico – fejlslagen stat eller bare en stat i krise? *Jens Lohmann* 86

LITTERATUR

Rusland ændres af systemets snarlige sammenbrud *Vibeke Sperling* 95
Dødens Triumvirat *Jan Jakob Floryan* 103
Danmark i krise *Ib Faurby* 108
Dansk udenrigspolitik 2011 *Mette Skak* 115
Det nye Latinamerika *Jan Gustafson* 121
Bognoter – fortrinsvis om Rusland 124

Et nyt Rusland?

Vi fik en problematisk, men længe forudset nyhed fra Rusland: Vladimir Putin tilbage som præsident.

Den gode nyhed var dog, at det er en Putin, svækket af stadig større folkelig modstand. Rusland er ved at skifte ham, når stadig flere russere ikke længere vil være undersåtter, der behandles som børn som i sovjettiden. Nu vil de være borgere, hvis borgerrettigheder og stemmer respekteres.

I den situation er det nok bedst med Putin tilbage til Kreml. Under oprud imod regimet er det bedre at have den rene halvautoritære vare i Kreml. Både russeres og Vestens illusioner om bedre tider med den angiveligt mere liberale bænkevarmer, Dmitrij Medvedev, ville være fortsat, hvis han var genvalgt. Og trods mange gode ord om kamp imod korruption og dialog med oppositionen gik det modsat i Medvedevs tid. Kremles forsøg på større åbenhed over for Vesten gik hånd i hånd med øget undertrykkelse af oppositionen, indtil den blev så stor, at regimet ikke længere kunne overhøre den.

Hvad Putin vil gøre ved det, har vi tilbage at se. Angreb på oppositionelle er fortsat, men politiet har holdt sig usædvanlig meget tilbage under regulære massedemonstrationer. Nogle få demonstranter kan let

slås tilbage, men ikke 100.000.

Rusland er blevet en politistat om end *light* i forhold til fx Syrien. Putins valg står nu mellem økonomisk og politisk liberalisering eller øget undertrykkelse. Putin taler meget om modernisering, men den vej er blokeret af hans egne fede katte: siloviki – folk fra de repressive apparater – og oligarker.

Derfor er korruptionen kun blevet værre i hans hidtidige præsidentperioder og i Medvedevs tid. Putin kan simpelthen ikke gøre op med de kræfter, som ønsker at bevare den korrupte stat, fordi de er selve hans magtgrundlag.

De fede katte ved, at når der først åbnes for reelle politiske og økonomiske reformer, så er deres dage talte. Putin er således malet op i en krog. Og hvad med hans mere eller mindre helhjertede støtter i Vesten? De synes at foretrække status quo af frygt for kaos.

‘Russere er ikke modne til demokrati’, er en tese med grobund ikke bare i Kreml, men også i Vesten. Der skal samarbejdes med Moskva på alle måder, men ikke på regimens præmisser. Putins regime vil i sidste instans kun øge samarbejdet, hvis det forlænger dets levetid.

Redaktionen

Dansk-indisk dødvande

Når man padler rundt i kanalen med opmærksomheden fokuseret på forestående folketingsvalg, kan man komme til at overse forhold i det store udland hinsides verdenshavet, som man helst ikke skulle have overset. Det kunne for eksempel være visse forhold i Indien.

Folk med godt kendskab til Indien peger på, at Indien oplever mange små og store oprør og i den forbindelse, hvad mange og i hvert fald den indiske regering vil betegne som terrorisme. Den indiske regering har derfor taget bekæmpelse af terrorisme særdeles alvorligt i mange år og ikke mindst de seneste.

Folk med godt kendskab til den indiske udenrigstjeneste mener, at den er underbemandet i forhold til landets størrelse og betydning, men at den gør hvad den kan, for at omverdenen ikke skal glemme, hvor stort og betydningsfuldt Indien er. Folk med godt kendskab til disse forhold peger på, at inderne kan blive ganske overordentlig fornærmede, hvis de føler sig overset eller trådt på. Der kan være tale om, hvad en canadisk minister engang i en helt anden sammenhæng betegnede som "a high degree of insultability".

Hvad har nu disse to ting med hinanden at gøre, og hvad har de at

gøre med os? Jo, for omkring 17 år siden var en dengang ung dansker, som efter mange navneskift nu kendes som Niels Holck i Danmark og Kim Davy i Indien, engageret i en leverance af våben til en oprørsbevægelse i Vestbengalen. Hans britiske og russisk-lettske medsamsvorne blev arresteret, dømt og straffet i Indien; men han slap væk og opholder sig i Danmark, nu optaget af familieliv og fredelige sysler.

Inderne har forståeligt nok ønsket at få ham stillet for retten; men Danmark kviede sig længe ved at udlevere ham. I 2010 besluttede regeringen dog at gøre det, dels fordi vi selv er begyndt at tage terrorismebekæmpelse alvorligt, dels fordi den indiske regering garanterede, at han ville blive ordentligt behandlet og senest tre uger efter den forventelige domfældelse tilbageleveret til afsoning i Danmark.

Disse officielle indiske garantier blev dog ikke taget for gode varer af retten i Hillerød, og en kendelse om, at han ikke kunne udleveres til Indien, blev stadfæstet af Landsretten. Domstolene støttede sig bl.a. på udsagn af Holcks britiske kollega, som mener, at Holck i indisk varetægt meget hurtigt ville miste livet, fordi højststående personer vil lukke

munden på ham. Teorien er, at centrale myndigheder i Delhi ikke havde noget imod, at der blev leveret våben til oprørere mod den dengang kommunistiske regering i Vestbengalen, og at de derfor lukkede øjnene eller ligefrem hjalp til.

Den indiske regering er rasende over, at de danske domstole har fæstet mere lid til vidneudsagn fra nogle NGO'er og en brite med en blakket fortid end til højtidelige garantier udstedt af den indiske regering til den danske.

Inderne ved imidlertid godt, at de ikke kan stille noget op over for de danske domstole, så de har overført raseriet på den danske regering. De ved ganske vist også godt, at heller ikke den danske regering kan omgøre domstolenes kendelser. Men de mener ikke, at den danske regering har forfulgt sagen med fornøden energi. For det første hævder de, at statsadvokaten ikke besvarede sig med at føre vidner til fordel for udleveringsbeslutningen, og for det andet og afgørende peger de på, at regeringen ikke benyttede en sjældent, men tilgængelig mulighed for at kære Landsrettens afgørelse til Højesteret. Inderne har derfor en skummel mistanke om, at den danske regerings udleveringsbeslutning i virkeligheden var taget på skrømt,

og at regeringen ligesom folkestemningen i virkeligheden var imod udlevering af den pæne mand til det underudviklede land.

I dag ville hans våbensmugling være strafbar i Danmark; men det var den ikke i 1995, og derfor kan han ikke dømmes her. Så det ser ud til, at han slipper for videre tiltale. Men dermed er sagen ikke slut, for Indien lagde officielt Danmark på is i august sidste år, og der har Danmark ligget siden. Alle officielle besøg er aflyst, og den indiske stat har suspenderet alle aftaler om samkvem, samarbejde og dansk deltagelse i fx store offentlige infrastrukturprojekter.

Måske kunne parterne hjælpe hinanden ud af dette dødvande ved at løfte sagen ud af udenrigsministerierne og op på regeringschefsniveau.

Statsministeren kunne måske over for Indiens premierminister udtrykke sin dybe beklagelse af, at hendes forgængers regering ikke viste vitale indiske interesser fornøden opmærksomhed, og sin overbevisning om, at en genoptagelse af det historisk gode forhold vil være til betydelig gavn for begge parter. Verdenshavet venter.

Navigator

Kony 2012

‘Stop Stop Kony’, den ugandiske krigsherre Joseph Kony, har snart ligeså mange opadvendte tommelfingre på internettet som dokumentarfilmen ‘Stop Kony’, produceret af den amerikanske NGO, Invisible Children. Aktionsgruppen ‘Stop Stop Kony’ er dannet imod den. Og uanset hvad man mener om succesfilmen, der er set af over 100 millioner på internet, har den virkelig gjort mange drømme om internets mobiliseringskraft. En kraft, der som bloggeren Kate Cronin-Furman skriver, nu drives af en generation, der tror, at Facebookstifter Mark Zuckerberg opfandt demokratiet engang i 2004.

Det er en unødvendigt nedladende karakteristik af de mange millioner primært unge, der har set, grædt over, er blevet oprevne og har delt filmen om lederen af Lords Resistance Army (LRA), Joseph Kony, med vennerne. Og at ‘Kony 2012’ startede en vigtig, svær og dybt principiel diskussion om de sociale mediers samfundsmæssige forandringskraft, er uomtvisteligt. Og hvor meget må man forsimple kompleksiteten, hvis resultatet er, at millioner af mennesker får øjnene op for Afrikas trængsler? Og kan vi, hvis vi ofrer nuancerne i massekommunikatio-

nens navn, faktisk ende med utilsigtet at gøre mere skade end gavn?

Kate Cronin-Furman fortsætter: “Invisible Children har transformeret det kortsigtede teenage-verdensbillede, ‘hvis jeg ikke kender til det, eksisterer det ikke, men hvis jeg bryder mig om det, er det det vigtigste i hele verden’ til en opskrift for udenrigspolitik.”

Kritikpunkterne mod filmen er mange. På intet tidspunkt oplyses, at Kony de sidste seks år slet ikke har opholdt sig i Uganda, men i den tætte jungle i nabolandet Congo. Det hævdes også, at Lord’s Resistance Army har 30.000 børnesoldater, mens realiteten er, at LRA i dag kun tæller et par hundrede mand, herunder efter alt at dømme ingen børnesoldater. LRA er ifølge International Crisis Group reelt marginaliseret.

Kony er eftersøgt af Den Internationale Krigsforbryderdomstol i Haag, og det vil være herligt, om han havner dér. Men ‘Stop Kony’-kampagnens timing er yderst mærk værdig, da situationen i det nordlige Uganda er relativt fredelig.

Kampagnens formål er at ‘skabe opmærksomhed’ for at rejse penge til at skabe ‘mere opmærksomhed’ om Joseph Kony. Kony skal gøres berømt, for så vil det gå op for Det

Hvide Hus, at de har sovet i timen og så fjerne ham, synes ræsonnementet at være. Virkeligheden er, at der ikke er en 'stop uhyrligheder på det sorte kontinent knap' i det ovale værelse. Der er til gengæld andre knapper.

Filmen lægger op til en militær løsning, en CIA-ledet hit-and-run-aktion eller øget støtte til det ugandiske militær. Det ugandiske militærs brutalitet nævnes ikke med et ord i filmen. Det gør heller ikke Yoweri Museveni, Ugandas notorisk korrupte og diktatoriske leder, der netop har modtaget yderlige assistance fra amerikanske 'rådgivere'.

Debattører har påpeget, at USA har interesse i at etablere en mere solid base i Uganda for at øge sit nærvær i de ressourcerige nabolande og få del i det betydelige oliefelt, der blev fundet i Uganda i 2006.

Den britiske Uganda-kender Michael Wilkenson skriver:

“Uganda er næsten ikke – hvis overhovedet – et demokrati, korruptionen er voldsom, sociale ydelser er minimale, og myndighedernes menneskerettighedskrænkelser er veldokumenterede. (...) At fange Kony vil ikke ændre noget af det. Og hvis mere hardware kanaliseres til Musevenis militær, vil Invisible Childrens kampagne endda forværre problemerne”.

‘Stop Kony 2012’ er ikke bare en

uskyldig kampagne, og derfor er det ikke bare 'godt, at nogen i det mindste gør noget'. Filmen 'Kony 2012' reducerer en dybt kompliceret konflikt med utallige aktører, dybe historiske og samfundsøkonomiske rødder til en fortælling om ét råddent æble, der hærger et hjælpeløst folk. Det er i bedste fald en dybt manipulerende fremstilling af virkeligheden i Uganda 2012 og en skamridning af det meget virkningsfulde narrativ om børn, der dræber – et scenarium så ubegribeligt, at det griber os i vores allerinderste.

Virkeligheden er, at de børn, der voksede op i LRA og selv dræbte, hærgede og kidnappede andre børn, i dag er små voksne, der prøver at få en hverdag til at hænge sammen i Uganda.

Fra nødhjælpsorganisationer, bloggere, Afrika-kyndige akademikere, og – ikke mindst – fra Konys ofre er kritikken haglet ned over Invisible Children, der er beskyldt for alt fra nyimperialisme over krigsagitation til direkte økonomisk svindel.

Som den ugandiske journalist Angelo Opi-aiya Izama skrev på sin blog: “Siden Uganda i 2006 opdagede et førsteklases oliefelt ved grænsen til Congo, har det øget indsatsen for både det ugandiske militær og dets partnere, herunder USA.”

Anna von Sperling

Vil Rusland revoltere eller implodere?

Lilja Sjevtsova

Putins system af privatiseret magt og ejendom er dødt i flere sociale gruppers øjne herunder selv gårsdagens apolitiske russere. Men det store problem er, hvordan systemet kan begraves og hvor mange nye protestbølger, der skal til

Under valgkampagnen i Rusland cirkulerede en joke på internettet. Lederen af valgkommissionen Tjurov kommer til Putin og siger: Vladimir Vladimirovitj, jeg har to nyheder til Dem – en god og en dårlig. Hvilken vil De have først? Putin: Begynd med den gode. Tjurov: De vandt. Putin: Og den dårlige? Tjurov: Ingen stemte på dem.

Vittigheden afspejler holdningen i et bredt segment af det russisk samfund både til Putin og til hans 'sejr' ved præsidentvalget i marts, som mange russere ser som ren svindel.

Den nye-gamle præsident har bragt sig i en patetisk situation, når han i de næste seks år skal lede Rusland, selv om han har mistet støtte fra den mest dynamiske befolkning og står over for en fjendtlig

hovedstad uden for Kremls mure.

Rusland står som efter tæppefald, hvor hovedrolleindehaveren og hans kor ikke vil forlade scenen. Spørgsmålet er, om de vil blive klar til at forlade scenen fredeligt, eller om må de hales ned. Og hvad vil det nye russiske skuespil så handle om?

December opvågning

'Snerevolutionen' i Rusland (demonstranterne, der gik i gaderne med hvide bånd) var ikke bare et chok for Kreml, men også for selv de eksperter, der pegede på, at skinnet af ro kunne snyde. Også for de stovte analytikere, som lige før uroen brød løs, hævdede, at det russiske system er 'grundlæggende solidt' og 'passer russiske borgere godt nok'.

Noget andet var troen på, at både den russiske elite og russiske befolkning af opportuniste havde acceptert spillets regler i håbet om at blive inkorporeret i systemet i stedet for at modsætte sig det. Eller de havde stille accepteret at være betingelsesløst loyale over for regimet til gengæld for paternalistiske garantier. Andre igen troede på Putins bløde autoritære regime og det faktum, at russerene stadig havde personlig frihed eller kunne forlade landet, hvis de ikke var tilfredse med deres liv.

Det blev snart klart, at iagttagerne tog fejl. Adskillige socialgrupper er ikke parate til at følge det, som mange analytikere kalder et 'rationelt valg'. Mange utilfredse blev i landet og begyndte at hæve stemmen. De protester, som har rystet Rusland, har også affejet clichéen om Ruslands passivitet og mangel på 'frihedsglen'.

Man må medgive, at et samfund, der har været demoraliseret i de sidste tyve år, er vanskeligt at tolke: det kan bevæge sig i en uforudset retning og pludselig eksplodere.

Meningsmålinger syntes ikke at opdage den pludselige ændring.

I november 2011 forudså et respekteret institut, at Kremles parti Forenet Rusland ville få 53-56 procent af stemmerne, hvor det i realiteten ikke fik mere end 35 procent og resten var falske stemmer (det officielle resultat gav Forenet Rusland 49,3 procent).

De russiske protester har været

spontane bevægelser af meget forskellig karakter, inklusive repræsentanter for mellemklassen, eksperter, mediefolk, intellektuelle og generelt den yngre generation.

Moralsk reaktion

Protesten havde i starten mest moralske og etiske dimensioner. Det fik det 'russiske tidevand' til at svare til det Arabiske Forår, der også var om værdighed (eller mangel på samme).

Selv dele af glamourklassen viste ved deres deltagelse i de første demonstrationer (blandt dem tidligere finansminister Aleksej Kudrin) overraskende – måske også for dem selv – at de ønsker respekt og selvverd.

Ud over et pludseligt behov for moral, kunne der være en rationel forklaring på deres pludselige ikke-konformisme: erkendelse af at det putinske system ikke kan bære.

I den situation er det mere sikkert at være udenfor og endda i oppositionslejren og lade alle vide, at så snart den første bølge var startet, var de på den rette side. Det forklarede, at en del repræsentanter for den herskende elite – oligarker, bureaukrater, tidligere minister eller deres koner og børn – deltog i de første demonstrationer.

Det er sandt, at 'Snerevolution', der startede under parolen 'For fair valg', blev en protest imod systemet. Vrede borgere krævede ærlighed og

fairness inden for systemet, som om fair valg kunne garanteres samtidig med bevarelse af den personaliserede magt.

Desuden prøvede ledere, som blev bragt i rampelyset af protestbølgen, at forhindre den i yderligere politisering og i at alliere sig med 'anti-regime-oppositionen'.

Udbredt frustration imod den radikale oppositions politik har været forståelig. Russisk politik har altid vært et beskidt foretagende og 'anti-regime-oppositionen' har fejlet ved ikke at blive en effektiv kraft. Den er ofte fremstået som tabere, der er kommet for sent til sine chancer.

Protestens to fløje

Der opstod hurtigt to fløje i protestbevægelsen: den moderate, der søgte fredelige forandringer inden for det personaliserede styre og håbede, at den kunne påvirke Kreml. Den anden fløj, de radikale, som krævede, at Putin gik af, og systemet blev omformet på grundlag af principperne for konkurrence og retsstat.

Der var mangel på enighed om nøgleprioriteringer og forvirring om, hvor langt protestbevægelsen kunne gå i konfrontation med Kreml, ustruktureret lederskab og en begrænset horisont for den første bølge. Den første bølge var dømt til at aftage af primært en anden grund – den første bølge i det putinske Ruslands borgeropstand havde et illusorisk mål, da demon-

stranterne ville tvinge systemet til at spille efter fair regler.

Det var det samme som at kræve af Putin, at han abdicerede frivilligt, for den russiske matrix kunne kun have overlevet ved at imitere fair regler og svare med rå magt, hvis imitationen fejlede. Men det var en nyttig erfaring, og at fjerne håbene om at påvirke myndighederne kunne være et nødvendigt skridt til næste fase. At ændre Rusland vil blive en marathontag, ikke noget sprint, og nye protestbølger kan også sive ud, hvis det ikke lykkes protestbevægelsen at omstrukturere sig på et nyt grundlag.

"I tabte!" råber pro-Kreml loyalisterne, mens de henrykt slår på tromme overfor bestyrtelse og forvirring blandt demonstranterne. Putins tilbagevenden til Kreml har efterladt protesten i uorden og uden en ny strategi. Den moderate del af 'Snerevolutionen' er ikke parat til at deltage i forbudte alliancer og vil være tilfreds med regimets løfter om liberalisering. Kremls løfte om liberale regler for registrering af partier og valg af guvernører (dog gennem 'præsidentens filter!') vil for nogle demonstranter være nok til at forlade gaden med selvrespekten i behold.

Når alt kommer til alt, vil de pragmatiske segmenter af 'vrede borgere' måske acceptere den nye studehandel med Kreml: kosmetiske ændringer i det politiske system til gengæld for genoplivet loyalitet. Men

de pragmatiske konformisme vil denne gang blive kortvarig. I dag frygter de stadig Kremls undertrykkelse og mange af dem vil vælge at vente og se. Men deres afvisning af regimet og dets leder efterlader ingen tvivl. De føler Kremls svaghed, og når den nye bølge kommer, vil de ikke tøve med at slutte sig til den.

På trods af den aktuelle afmatning i protesten var den et formidabelt gennembrud. Det har vist, at det slumrende Rusland er vågnet op til stræben efter frihed og retsstat – og ikke som imitation. Den nye generation af russere er trådt ind på scenen, forberedt på at kæmpe for frihed. Det civile samfund rystede letargien af sig og har vist en forbløffende evne til at handle og konsolidere sig. Rusland har også forstået svagheden i Putins regime. I realiteten er putinismen som det topstyrede system, personificeret af en snæver klub af loyaliteter, der har privatiseret magt og ejendom, dødt i forskellige sociale gruppers øjne, herunder selv gårsdagens apolitiske. Problemet er, hvordan vi skal få systemet begravet.

Systemet imod sig selv

Hvor langt vil Ruslands politiske klasse gå for at forsvare systemet? Eller er Putin 2.0 parat til virkelige ændringer, som nogle iagttagere hævder? Optimisterne, der venter på Putins reinkarnation, kan vente en spand koldt vand i stedet. De sid-

ste 20 år har ikke skortet på Kremlforsøg på at gennemføre begrænsede reformer, men det er ikke lykkedes dem at forhindre et stadig dybere forfald.

Mens støtten svinder ind, vil Kreml desperat prøve at fastholde magten for enhver pris. Den måde Putin og hans bande har reageret på protesterne viser, at de ikke er parate til at åbne vinduerne. De forstår systemets logik, at ethvert forsøg på at løsne op for grebet om magten (fx ved at give oppositionen fri adgang til det nationale tv) vil undergrave det herskende teams monopol. Det ville betyde at miste kontrol med deres besiddelser og endelig vise behovet for at stå til regnskab for begivenhederne i de sidste 12 år, hvor der ikke har skortet på dramatik, fra den tjetjenske krig til tilrænsningen af magt.

Putins team har selvfølgelig intet ønske om at lide Mubaraks skæbne. Det vil kæmpe for at bevare magten med alle tænkelige midler, herunder vold (Ruslands budget 2012-2014 er 'militaristisk', når en tredjedel af udgifterne må gå til forsvarret, indenrigsministeriet og andre magtministerier). Det er sandt nok, at myndighederne ikke har lyst til at gribe til vold – men det kan blive deres eneste vej til at holde grebet om Kreml!

Kreml har en vifte af midler til sin rådighed, herunder bestikkelse og at overliste den mest aktive del af befolkningen ved at imitere refor-

mer og samtidig slå ned på enhver form for kritik. Stok og gulerod tricket virker stadig. Myndighederne kvier sig ikke ved at fremprovokere konfrontationer i samfundet, som kan tjene som anledning til at stramme skruerne.

Putin prøvede allerede under valgkampen at sætte en gruppe af samfundet op imod en anden som 'Rusland imod Moskva', og han vendte tilbage til formlen 'Belejret Rusland' og jagt på fjender, som har været et traditionelt instrument for Kremles herskere til at bevare magten i usikre tider.

Således har Putin ingen 'mellemsvej'. Han kan ikke bevare stabilitet nu, hvor hans regime mister stadig mere legitimitet. Han kan heller ikke sætte reformer i gang, for det vil uundgåeligt ødelægge hans magtverktal.

En række omstændigheder fortsætter med at mildne situationen ved at skabe indtryk af, at det russiske system kan fortsætte en tid endnu. Olieprisen pumper penge i statskassen. Regeringen fremviser pæne makroøkonomiske tal, der skaber indtryk af, at Ruslands økonomi er sundere end Europas. Ruslands provins, der er afhængig af statsbudgettet, foretrækker stadig status quo som et mindre onde. Endelig fortsætter Vesten med at være en magtfuld faktor til at legitimere det russiske system, enten på grund af naivitet og frygt for russisk kaos, eller af hensyn til sine egne økono-

miske interesser eller måske på grund af søde aftaler mellem dets politiske og erhvervsmæssige interesser og den korrupte russiske stat.

Tysklands tidligere kansler Schröder og Italiens tidligere regeringsleder Berlusconi sammen med hundreder af tidligere og nuværende vestlige politikere og bureaukrater, der har økonomiske relationer til Kreml, og adskillige vestlige banker og selskaber, der fungerer som pengevaskemaskiner for russisk kapitalflugt og korrupte penge, vil være interesserede i russisk status quo for evigt.

I mellemtiden er loven om utilsigtede konsekvenser begyndt at arbejde, og faktorer, der traditionelt har hjulpet med at reproducere det russiske system, er begyndt at undergrave det.

Manglen på kanaler til at artikulere befolkningens interesser, vil blive ved med at skubbe folk i gaderne. Omfattende korruption bringer råddenskab og svind, der underminerer statens grundlag.

Næsten halvdelen af russerne mener ifølge meningsmålinger, at landet "går i den forkerte retning", og 35 procent, at valgene er illegitime. Myten om bæredygtigheden for Putins Eldorado er bristet. Rusland er begyndt at ligne Titanic, der skuer mod isbjerget, og Putin ligner ikke Di Caprio.

Intet er sikkert nu: Putinismens kvaler er sat ind og kan ikke vare længe – enten vil regimet tage af-

gørende skridt og provokere samfundet, eller samfundet vil selv tage sit eget afgørende skridt. Erkendelse af, at ændring er uundgåelig, og paratheden til at hjælpe den på vej er det mest optimistiske og bekræftende i den nye russiske historie.

Hvad venter?

Russere husker uden tvivl deres blodige historie og skælver, når de hører ordet 'revolution'. Men den herskende elite giver ikke Rusland nogen anden løsning, og problemet for den opvågnende befolkning er nu at gøre den løsning som exit af miseren så fløjsagtig som muligt.

I mellemtiden fortsætter processen af delegimitering af regimet. Putins traditionelle magtbase svinder ind, og den process kan ikke standses. Når økonomien stagnerer og reservefonde tømmes hurtigt, må Putin uundgåeligt miste støtte blandt de stadig loyale som statsansatte og pensionister. Det betyder, at en ny protestbølge viser sig, denne gang af social og økonomisk karakter. Sammensmeltning af den politiske revolte i det avancerede Rusland med protester fra 'det sovjetiske Rusland' kan skabe en tsunami.

Under alle omstændigheder bliver det russiske samfund mere og mere kritisk over for Putins system. Omkring 68 procent af russerne mener, at der ikke er sammenfald mellem myndighedernes og samfundets interesser, og omkring 70 pro-

cent, at myndighederne er korruperte. Omkring 63 procent er sikre på, at 2012 ikke bliver roligt – de har forudannelser. Russerne forbereder sig på barske tider.

Ruslands udvikling på kort sigt afhænger af to faktorer. Den første er de finansielle, administrative og repressive instrumenter til rådighed for regimet, som kan forlænge dets liv. Men de ressourcer er gradvist ved at tørre ud.

Den anden faktor er opkomsten af reelle politiske alternativer til regimet, som må dannes uden for systemet. Karakteren af Putins autokrati giver ingen anden vej for politiske kræfter end selv at bygge sig op – som en antitese til Kremles regime.

Nu har Vladimir Putin tilsyneladende tilsidesat den rædsel for en lurende katastrofe, der gjorde ham så nervøs og på randen af hysteri under valgkampen. Han er måske vendt tilbage til sin sædvanlige koketering efter igen at have giftet sig med Rusland. Men dybt i sit hjerte (han er jo en snedig mand) må han forstå, at han har mistet den vigtigste attribut ved Kremles magt – undersåtternes frygt og længsel efter status quo. *Impotent omnipotens er Putins skæbne fremover.*

Slutakten for hans regime kan tage tid og kræver ikke bare en enkelt protestbølge. Bestræbelserne for at afvikle det russiske system vil blive en stenet vej med en hel del bølger af vrede med mellemspill af stilhed før storme. Regimet vil kæm-

pe for sin overlevelse ved at love liberalisering på den ene side og med intimidering og undertrykkelse på den anden. Når Putins personlig opretholdelse ikke længere er mulig, kan det ikke udelukkes, at der skabes konsensus om udskiftning af lederen inden for Putins kredse, så Putin forlader Kreml frivilligt eller der sker et statskup.

Enden for regimet betyder ikke enden for den personaliserede magts system. Man kan i stedet forestille sig, at ændring i toppen vil give systemet nogen styrke til at fortsætte. Opløsningen af den personaliserede magt, der har holdt Rusland i kvælerlag i lange århundreder, kan forventes at blive smertelig og processen vil få både gidsler og ofre.

Den eneste måde at omforme Ruslands system er ikke blot at slippe af med det nuværende ledelsesteam, men at eliminere *den gamle treenhed* af personaliseret magt, sammensmeltning mellem business og magt samt imperieambitioner.

Derfor skal der magtfuldt pres fra samfundet til at sætte transformationen i bevægelse. Men de politiske og sociale aktører, som kan udøve den slags organiseret pres, er ikke dukket op endnu.

Fremtidens aktører

Men det faktum at samfundet er begyndt at rejse sig, giver håb om, at forandringens aktører vil dukke op tidligere end forventet. Sådanne

aktører kan dukke op i det innovative erhvervsliv på mellemniveau, i mediciner, ekspertgrupper, blandt intellektuelle og yngre mennesker fra den postsovjetske generation. Indtil for nylig forhindrede myndighederne ethvert nyt politisk subjekt i at hente styrke ved konstant at slå ned på eller miskreditere ethvert tegn på oppositionsaktivitet. Men nu kan disse forsøg fra Kremles 'udslettere' kun stimulere skabelsen af en ny 'transformerende klasse'.

Men selv hvis forandringens aktører konsolideres, vil Rusland stå over for et andet problem: det har stadig magtfulde rentier-grupper i eliten og i samfundet (det sovjetiske Rusland), der nyder godt af det eksisterende system. De postkommunistiske eliter skabte systemet, der mangler forfatningsmæssige og politiske midler til at løse konflikterne.

Et spørgsmål kan få håret til at rejse sig på hovedet: Vil det lykkes os at omforme Rusland, før råddenskabens når 'the point of no return', eller før det begynder at sprænges indefra?

Ruslands fremtid vil blive afgjort af russerne selv. Men man må erkende det faktum, at Vesten på en underlig måde er blevet en af de legitimerende faktorer for det russiske system. Det traditionelle Rusland med dets personaliserede magt ville aldrig have overlevet uden den russiske elites overraskende succesrige strategi, som kan beskrives således: "At være med Vesten, være inden for i

Vesten og også imod Vesten”.

Det betyder i praksis personlig integration af Ruslands herskende klasse i vestlige samfund: børnene i vestlige skoler, familierne i Paris, London eller andre vestlige hovedstæder og konti i vestlige banker. Prøv at booke en billet til London om fredagen og tilbage til Moskva søndag aften!

Vesten bør stoppe sin nedladende retorik: *“Det russiske folk er endnu ikke modent til liberalt demokrati”*. Det er måske den mest krænkende af alle undskyldninger for ikke at presse Rusland til at leve op til landets internationale forpligtelser.

Hvorfor skulle russere være mindre civiliserede end bulgarere, rumænere eller mongoler? Forhåbentlig har de nylige demonstrationer smadret den myte.

Kryds fingrene

Rusland har startet sin kamp med tiden. Hvis det mislykkes Rusland at skabe et reelt alternativ til det aktuelle regime inden for de næste 5-7 år, kan systemet gå åben disintegration i møde. Det vil i ekstrem grad komplicere forsøg på at skabe nye regler baseret på liberal-demokratiske principper.

Hvad sagen end er, så er systemets smerter for øjeblikket for den russiske politiske klasse og samfundet af en karakter, så de ikke har megen

tid til at finde en fredelig vej ud af det nuværende dødvande, og før systemet begynder at falde sammen.

Endelig vil det forhold, at Rusland er en atommagt, påvirke Ruslands overgangsproces. Det komplicerer (og gør det måske endog umuligt) at Rusland kan gå ad samme transformativt vej som mange demokratiske lande, dvs. at knytte sig op på Europa og begrænse sin suverænitæt. Rusland må finde sin egen vej til åbenhed og retsstat, som uundgåeligt vil blive en vanskelig opgave.

Rusland er slået ind på en ny vej. Lad ikke de fremtidige stilheder før storme eller pauser snyde jer. Ro kan skjule stor turbulens under overfladen. Lad os håbe, at Rusland denne gang finder en fredelig vej til at slippe af med det middelalderlige korset og bevæge sig ind i det 21. århundrede.

Lilja Sjevtsova er forsker og kommentator ved tænketanken Carnegie i Moskva. Forfatter til flere bøger om Jeltsin og Putin.

Hendes seneste udgivelse er sammen med tidligere britiske ambassadør i Moskva, Andrew Wood: Change and Decay. Russia's Dilemma and the West's Response. I anmeldelsen af bogen under litteratur kan læses meget mere om Sjevtsovas hårde kritik af Vestens forhold til Rusland.

(Oversat fra engelsk af Vibeke Sperling.)

Putins statskapitalisme avler korrupsion

Anders Åslund

Rusland har enorme menneskelige og økonomiske ressourcer, men kan ikke udnytte dem effektivt pga. den omfattende korrupsion og det autoritære system. Og Putin fabler stadig om sin statskapitalistiske model, som er korrupsionsondets rod

Vladimir Putin blev igen præsident for Rusland ved et valg, som hverken var frit eller fair. Der var tale om massiv svindel, hvor Putin selv valgte sine rivaler, og tv-propagandaen for Putin var massiv. Men han er tilbage.

De store efterfølgende demonstrationer fra den nye professionelle middelklasse repræsenterede Putins værste mareridt. I syv år havde han forberedt alle tænkelige modgreb imod en 'Orange Revolution' i Rusland, men spørgsmålet er i dag, om det reelt var effektivt, med andre ord om Putin kan blive ved magten, og hvor meget politik i Rusland er ændret.

Putin præsenterede et valggrundlag i form af syv avisartikler, men det var netop avisartikler snarere end et seriøst samlet program. Han tilbød

intet nyt, men greb tilbage til forskellige stadier af sin egen fortid. Den værste af artiklerne handlede om USA og bragte tonerne fra hans anti-amerikanske München-tale fra februar 2007 tilbage. Den bedste af artiklerne var den om økonomi, hvor han greb tilbage til sit økonomiske reformprogram fra årene 2000-2002.

Før han forlod præsidentposten i 2008, udarbejdede Putin og hans regering en 'Strategi 2020' for russisk økonomi, der havde to store scenarier. Det ene omfattede innovation og modernisering baseret på Ruslands imponerende menneskelige kapital. Det skulle levere en gennemsnitlig vækst på 6-7 procent om året i årtiet 1999-2008. Alternativet var inert med 3-4 procent årlig

vækst. Men så kom en uventet stor tilbagegang på otte procent under den globale finansielle krise i 2009 og en moderat vækst på fire procent i 2010 og 2011. Russisk økonomi er ikke vokset meget i de seneste tre år. Den følger end ikke inert-scenariet på trods af meget høje oliepriser.

Intelligent program

I begyndelsen af 2011 dannede Putin et team af 21 arbejdsgrupper til at forny 'Strategi 2020'. Det blev ledet af to præsidenter for Moskvas Universitet, Vladimir Mau og Jaroslav Kusminov, der præsenterede deres undersøgelsesresultater i januar. Rusland regering fik således et sammenhængende og intelligent økonomisk program. Spørgsmålet er, hvad der kommer ud af det i betragtning af, at stort set ingen økonomiske reformer blev gennemført, mens Rusland levede af olieboomet efter 2003.

Moskva er hvert år vært for flere store økonomiske konferencer. En af dem – Gaidar Forum på Akademiet for Nationaløkonomi – fandt i år sted 18.-21. januar. En anden var Troika Dialog's Russia Forum 2012, der fandt sted 31. januar til 3. februar. I år deltog jeg i begge konferencer, som tjener til at få et overblik over den politiske debat om Ruslands økonomi. Det er meget store begivenheder. Hver af konferencerne tiltrak omkring 4.000 mennesker, og man ser det meste af Ruslands

regering passere igennem. Som den amerikanske ambassadør Michael McFaul understregede på Gaidar Forum, taler russiske og vestlige økonomer samme sprog. Det gælder ikke inden for andre samfundsvidenskaber.

Temaet for dette års Gaidar Forum var 'Russia and the World, 2012-2020'. Den vurderede fremskridtene i den fornyede 'Russia 2020' strategi. De fleste af de mange ministre i panelet var mere eller mindre i defensiven, men kun få gik for alvor efter dem.

Færre ambitioner

Minister for økonomisk udvikling Elvira Nabiullina erklærede klart, at den dominerende bekymring er økonomisk vækst, for vækstambitionerne er faldet. Hun beklagede, at Ruslands økonomiske vækst er faldet til 2-3 procent om året og udtrykte tvivl om, hvorvidt det er muligt at øge den til 5-6 procent. Der var bred konsensus om, at den vigtigste grund til lav vækst er det ringe erhvervs- og investeringsklima, et kodeord for korrupsion.

Det urgamle russiske spørgsmål: "Hvem er skyldig?" tiltrækker sig ingen opmærksomhed, for alle ved det. Folk er heller ikke interesserede i det andet gamle russiske spørgsmål: "Hvad må der gøres?".

Det forholder sig i stedet, som viceøkonomiminister Kirill Androsov har formuleret det, at alle ved,

hvad der bør gøres, men spørgsmålet er hvordan.

Det er helt klart, at et demokratisk gennembrud og udrensning for korruption på topniveau er centrale spørgsmål, men panelerne domineret af Ruslands establishment foretrak ikke at dykke for dybt ned i det emne, som er det store politiske, sociale og økonomiske problem i dag.

Den makroøkonomiske politik er i meget god forfatning og karakteriseret af ret bred konsensus. På grund af den uventet høje oliepris i 2011 endte Rusland med et budgetoverskud på 0,8 procent af BNP, og den offentlige gæld forbliver minimal med internationale reserver på omkring 500 milliarder dollar. En stor positiv forandring siden februar 2009 er, at Rusland endelige har vedtaget en ret streng monetær politik. Centralbanken har tilsluttet sig fuldt udbyggede inflationsmål med en flydende valutakurs, og inflationen er faldet til fem procent og vil sandsynligvis forblive lav.

Alle er sig eurokrisen pinagtigt bevidst, men den direkte risiko for Rusland ses ikke som stor. Der er snarere to indirekte risikofaktorer, som skaber bekymring. Den ene er olieprisen. Finansminister Anton Siluanov har erkendt, at føderationsbudgettet for 2012 kun balancerer med en oliepris på 117 dollar per tønde.

Med den store efterspørgsel på olie fra vækstøkonomier og risikoen for mere uro i Mellemøsten er rus-

siske embedsmænd med rette ikke alt for bekymrede på kort set. IMF's ide, at Rusland skal halvere sit 'ikke-olie budgetunderskud' på 10 procent af BNP til fem procent, lyder direkte deflationært, fordi det vil betyde et russisk budgetoverskud på fem procent af BNP.

Kapitalflugt truer

Den anden makroøkonomiske risiko er kapitalflugt. Rusland oplevede en samlet kapitalflugt på 84 milliarder dollar i 2011 ifølge Centralbanken. Den bestod af adskillige elementer. Den største kom sikkert fra oligarker, der ønskede at sprede deres politiske og kommercielle risici. Den anden strøm ud kom fra vesteuropæiske banker, der i stor stil har trukket midler tilbage fra Moskva for at højne deres udbytte. En tredje strøm er skabt af mange mellemstore virksomheder, som trætte af begrænsninger og lovløshed har solgt deres russiske besiddelser og flyttet dem til Vesten.

Dmitrij Pankin, leder af Federal Service for Financial Markets, viste, hvor ringe forfatning finansmarkederne i Rusland er i. Markedskapitaliseringen på aktiemarkedet, der plejede at være 100 procent af BNP, er nu faldet til mindre end 50 procent. Det eksisterende aktiemarked er i det store og hele en reminiscens af 90'ernes masseprivatiseringer.

Årsagerne til det dårligt fungerende aktiemarked er at finde i ringe

overholdelse af love og utilfredsstillende juridiske tjenester. Der er meget langt at gå, før Moskva kan blive finansielt centrum, som Kreml ønsker.

Hård skattedebat

Jeg var ved konferencerne i Rusland slået af to debatter: om skattepolitik og regionspolitik. I panelet om skattepolitik var der en hård debat mellem tidligere finansminister Aleksej Kudrin og præsidentens økonomiske rådgiver Arkadij Dvorkovitj. Der var gamle principielle forskelle imellem de to mænd.

Kudrin er konservativ i skattepolitik og ønsker færre offentlige udgifter og mindre statsintervention, mens Dvorkovitj ønsker mere statsindgriben på alle områder. Regeringens nuværende langsigtede strategi forudsiger en stigning i de offentlige udgifter på fire procent af BNP frem til 2020, mens Kudrin og mange af hans allierede ønsker nulstigning. Ingen af dem ønsker at hæve skatterne. Og alle er bange for at øge den offentlige gæld med den aktuelle ustabilitet i de globale finansmarkeder.

Især Kudrin og tidligere centralbankmand Sergej Aleksasjenko angreb planerne om at øge forsvarsudgifterne fra de nuværende tre procent af BNP til seks procent frem til 2020. De klagede over, at øgede militæruddgifter var uden mening; Rusland kan realistisk set ikke kon-

kurrere med USA, som er ti gange rigere. Ruslands våbenanskaffelse er notorisk ineffektiv og korrump, og våbenindustrien er håbløst ureformeret. Kudrin og Aleksasjenko ønsker også, at staten bruger mindre på at subsidiere virksomheder. I stedet argumenterer disse liberale for store udgifter til uddannelse, sundhed og vejbyggeri for at gøre Rusland mere konkurrencedygtigt.

Strid om regioner

Den anden skarpe debat var mellem minister for regional udvikling, Viktor Basargin, og fire regionsguvernører. Basargin talte for en mere kompliceret bureaukratiske metode som det sovjetiske statsplaninstitut Gosplan til evaluering af effektiviteten ved offentlige udgifter i regionerne. Han nævnte hundreder af indikatorer, men tilsyneladende uden politisk indhold.

Guvernørerne med Sergej Morosov i Uljanovsk i spidsen klagede over, at det alt sammen var irrelevant. Det, som virkelig betyder noget efter deres opfattelse, er erhvervs klimaet, som de ikke mente, at centralregeringen tog sig af. I realiteten favoriserer det føderale evalueringssystem de rigeste regioner og føderationsstøtten fordeles arbitrært.

Perms guvernør Oleg Tjirkunov klagede over mangel på gennemskuelighed i føderationsregeringens dispositioner og de lave opinionstal

for guvernørerne. I realiteten bliver guvernører lokalt kun vurderet efter, hvor mange penge de kan hale ud af føderationskassen. Den underliggende besked fra guvernørerne var, at de nu forbereder sig på at blive folkevalgte og derfor ikke længere bekymrer sig om, hvad føderationsregeringen siger.

Intellektuelt er Rusland parat til en fremragende økonomisk politik. Spørgsmålet er, om det politiske signal til det vil blive givet. Vi er alle enige om, at Rusland har behov for at blive genopbygget. Det har enorme ressourcer til rådighed, en fantastisk menneskelig kapital, masser af likvide midler og råvarer. Men hvordan skal det gøres? De centrale forhindringer er Ruslands to store problemer: korrupsion og det autoritære system.

Der er hårdt brug for et nyt politisk lederskab, men i stedet kommer Putin tilbage. De politiske protester har lagt pres på Putins regime for politiske og økonomiske ændringer. Presset synes tilstrækkeligt for nogle betydelige ændringer, men mulighederne bør ikke overvurderes.

Ændringer af betydning

At guvernører i fremtiden skal folkevælges er en politisk forandring af stor betydning for økonomien. Valgsystemet for direkte valg af guvernører er endnu ikke på plads, men formentlig vil det betyde, at Moskva mister direkte kontrol med de re-

gionale administrationer. En anden vigtig politisk ændring er, at Putin har distanceret sig fra sit eget parti, Forenet Rusland, og synes parat til at fyre to tredjedele af ministrene. Det vil styrke det forhold, at han alene er ansvarlig. Det er allerede kendt, at de fleste af viceministerpræsidenterne vil forsvinde, og de tilbageværende vil blive yngre.

Endnu er der ingen tegn på, at seniorembedsmænd bliver retsforfulgt for korrupsion, selv om der er masser af offentlige beviser imod de fleste af ministrene. Kyniske russere frygter, at udnævnelse af mange nye topembedsmænd vil forværre korrupsionen, da de nye folk vil være ivrige efter at tilrane sig egne former, mens de gamle allerede har gjort det. Men der er intet, der tyder på, at nogen russisk topembedsmand har sænket tempoet for personlig berigelse, fordi de mener, at de har fået nok.

Da Dmitrij Medvedev blev præsident, insisterede han på, at topembedsmænd skulle udarbejde selvangivelser, ikke kun for sig selv, men også for deres hustruer. Enkelte ægtefæller med gigantindtægter blev afsløret, men intet skete for alvor, og åbenlyst falske selvangivelser blev bare grinet af. Medvedev har nu taget et nyt skridt og krævet, at de også skal opgive deres udgifter.

Alene trusler om det har presset priserne for lejligheder i Moskva ned, fordi korrupte embedsmænd har for vane at investere i lejlige-

der i hovedstaden. Det tør de ikke længere. I stedet så Rusland en ny bølge af kapitalflugt på 11 milliarder dollar i januar, som formentlig kan tilskrives angst blandt korrupte embedsmænd.

Putin optrådte selv for os i to timer på Troika Dialogs Konference. Han deltog modigt i en barsk debat med nobelprisvinder Paul Krugman. Putin angreb Krugman på to punkter. Først argumenterede han som en god finanspolitisk konservativ for, at en stærkt ekspansiv politik ville være forkert; men med den usandsynlige grund at det ville føre til overproduktion – et helt forældet argument. Desuden kom han med en noget forvrøvlet påstand om, at demokrati gør det svært at nedskære sociale udgifter. Det har Putin ikke gjort klart, om han nu vil gøre.

Korruption vil øges

Putin angreb korruptionen hårdere end sædvanlig, men det var ikke troværdigt, fordi Putins regime så åbenlyst maksimerer korruptionen for at berige eliten. Det er baggrunden for det autoritære styre. Men han beskrev nogle plausible ændringer. I en gennemført korrupt stat som Rusland, især når det gælder toppen, er enhver kamp imod korruption vanskelig, da korruption er målet for de fleste ledere. Det vil tage tid, og der er ingen sandsynlighed for en løsning.

Putin tilbød to plausible indgreb.

Et af hans forslag var at bringe Rusland 100 skridt frem på Verdensbankens index over forholdene for business i landet, fra dets nuværende 120. plads blandt 183 nationer til plads nummer 20 i løbet af hans næste periode. Det betyder at fjerne en masse småbureaukрати, som skulle være absolut muligt. Præsident Mikhail Saakasjvili i Georgien har gjort netop det og har således vist, at det er muligt i en postsovjetsk stat. Naturligvis kunne Putin ikke henvise til Georgien, men han nævnte Kasakhstan, der er kommet ned på plads nr. 47, når det gælder investeringsklima.

Siden 1997 har Rusland ikke udbygget sit vejnet pga. den stadig værre korruption. Med overraskende ærlighed sagde Putin til VTB Capitals konference i oktober 2011: "Vi vil bestræbe os på at reducere alle unødvendige byggeprojekter og lignende, hvor korruptionen er tiltagende." Indirekte indrømmede han, at Rusland er for korrupt til at bygge veje, og at han ikke har til hensigt at fjerne den korruption. Den eneste manglende information var, hvem der nyder godt af korruptionen, men det ved vi allerede takket være internettet.

Rusland har behov for en lille gruppe ærlige mænd og kvinder, der har juridisk magt til at organisere udbudsrunder med reel konkurrence om store offentlige projekter. Nu har Putin foreslået nye love for større projekter, som også åbner for,

at udenlandske firmaer kan give tilbud i udbudsrunder. Det er absolut muligt, men så må Putin ofre store interesser for sine nærmeste venner fra Skt. Petersborg.

Putin truer sine venner

Den største kilde til korrupsion i Rusland er de store statsforetagender, vejen til at erhverve dem, pris-systemerne og bytte af aktiver. Det kom som en overraskelse, da Putin sidste år i oktober selv truede sine favoritter: Gasprom, Transneft, Russiske Jernbaner, Sovcomflot, Vnesjekonombank, Vnesjtorgbank og Rosatom.

I december blev tre topchefer i Gasprom fyret, noget der ellers ikke er sket siden 2001. I januar kritiserede Putin hundredvis af ledere af offentlige virksomheder for at have private virksomheder, der tappede profit ud af de offentlige. Mange af dem har siden forladt deres poster under uklare omstændigheder. Det er værd at holde øje med, om Putin vil fyre nogen af de ledere af tunge statslige virksomheder, som står ham nær. Men han fabler stadig om sin statskapitalistiske model og nægter at erkende den storstilede korrupsion, som den model har skabt.

Men Putin er reelt interesseret i at sælge store klumper af aktier i statslige virksomheder. Sådanne salg kan give staten betragtelige indtægter og give Ruslands elendige finansmarked en ny forsyning af aktier.

Liberale håber, at de statslige virksomheders magt kan reduceres, og lederne af statsvirksomhederne er også interesserede, men af den modsatte grund: de vil have flere midler til at købe flere private virksomheder for. En simpel kur for de skrantende aktiekurser er at tvinge statskontrollerede virksomheder, der udgør to tredjedele af russiske aktiers markedsværdi, til at øge deres aktieudbytte. Det er faktisk ved at ske, og det begrænser i realiteten også korrupsionen, fordi det reducerer pengemængden, der er til rådighed for korrupte transaktioner.

Sidste år i december blev Rusland medlem af Verdenshandelsorganisationen (WTO). Det kan ændre spillet for russisk økonomi. Verdensbankens økonomer har vurderet, at det vil øge Rusland BNP med 3.7 procent i de næste fem år og 11 procent på langt sigt, primært ved at stimulere direkte udenlandske investeringer og konkurrence i erhvervslivet. Desuden har Rusland netop ratificeret OECD's konvention imod korrupsion og har anmodet om medlemskab af organisationen. Disse internationale bånd kan komme til at fungere som en vigtig vagthund imod korrupsion.

Putins nye skridt

Putin synes fast besluttet på at øge de offentlige udgifter, men ikke alt for meget. Alt i alt 4-6 procent af BNP indtil 2020. Det meste er en

forøgelse af militæruddgifterne fra tre til seks procent af BNP, som nok er tre procent for meget. En anden del er pensionerne, som allerede nærmer sig 10 procent af BNP, som nok er tre procent for meget.

Militæruddgifterne giver ingen mening og kan pludselig blive skåret. Putin har gentagne gange insisteret på, at han ikke vil lave en pensionsreform, men det har ingen mening at fastholde den sovjetiske pensionsalder på 55 år for kvinder og 60 for mænd. Liberale mener, at en pensionsreform er absolut nødvendig, og at Putin må blive klar til det før eller siden.

Der ventes ingen betydelige ændringer i skattesystemet. I det store og hele holder den gode skattelov fra begyndelsen af årtusindskiftet stadig. Den populære flade indkomstskat på 13 procent og lave profitbeskatning for virksomheder er stadig i kraft. Det vigtigste nye bliver øgede ejendomsskatter.

Betragtelig ændringer sker i det stille i den sociale sfære. Uden store reformer er mænds forventede levealder steget fra 60 år i 2006 til 64 i 2010. Det er stadig lavt, men forbedringen er imponerende. En gradvis regionaliseret reform af de højere uddannelser er i gang. Men frem for alt synes de sociale forbedringer at være et resultat af øget

økonomisk udvikling og en mere uddannet befolkning snarere end af regeringspolitik.

Olieprisen forbliver kritisk for Ruslands økonomiske politik. Øgede offentlige udgifter er mulige på grund af de fortsat stigende olieindtægter, men hvis olieprisen falder over en længere periode, må den økonomiske politik nødvendigvis reformeres. Energisvøben synes at fastholde sit greb om Ruslands økonomi.

I det store og hele vil russisk økonomi nok forblive den samme som i de sidste otte år uden betydelige reformer, selv om den måske vil forbedres lidt på grund af folkeligt pres og medlemskab af WTO. Den makroøkonomiske politik vil sandsynligvis forblive professionel og ansvarlig. Når olieprisen falder vil den økonomiske politik sikkert forbedres. Indtil da ser Putin ud til at fortsætte inertiens scenarium.

Den svenske økonom Anders Åslund er senior fellow ved the Peterson Institute for International Economics. Tidligere økonomisk rådgiver for præsident Boris Jeltsins regering, siden for Ukraines og Kirgisistans regeringer. Forfatter til mange bøger om overgangsøkonomier.

(Oversat fra engelsk af Vibeke Sperling)

Ruslands nationale leder?

Karsten Jakob Møller

Hvordan kommende præsident Putins politiske legitimitet har udviklet sig fra hans overraskende opdukken på den politiske scene i august 1999 til den situation, der tegner sig efter hans genvalg

Udøvelsen af legitim politisk magt finder sted i bevidstheden om, at man har ret til at styre, og at der er en folkelig accept af retten til at udøve magten. Ser man på Max Webers tre former for legitimitetsskabende autoritet, kan man med lidt god vilje tale om en blanding: Den russiske forfatning giver præsidenten en legal autoritet og dermed politisk legitimitet som valgt af et flertal af befolkningen ved direkte afstemning.

I Rusland er præsidentembedet imidlertid til en vis grad tillige omfattet af det, som Max Weber kalder traditionel autoritet, dvs. samme form for autoritet, som fx den russiske tsar besad. Præsidenten er stadig for mange russere den gode tsar, som man bør afholde sig fra at kritisere. Den tredje form for autoritet er den karismatiske; men de færreste vil nok beskrive Putin som en karismatisk person, selvom hans spin-

doktorer gør deres yderste.

Hvordan kan det være, at Putin har kunnet opnå en stor og stabil legitimitet blandt russerne? Han, der var helt ukendt i den brede offentlighed, da han blev udnævnt til ministerpræsident i august 1999. Som direktør for sikkerhedstjenesten FSB og sekretær i Sikkerhedsrådet var han kendt i og med magtens labyrinter i Kreml og havde særdeles gode forbindelser til 'Familien', Jeltsins berygtede entourage. Som tidligere føringsofficer i KGB, dvs. den officer, der instruerede agenter om deres opgaver, var hans spidskompetence at kunne vinde andre menneskers tillid. Der er ikke tvivl om, at Putin havde 'Familiens' tillid. Han var en ung effektiv bureaukrat, der, når hans 'prøvetid' som ministerpræsident var overstået, kunne afløse den syge og stærkt alkoholiserede præsident, og som – hvilket var nok så vigtigt – kunne styres af 'Famili-

en' fra kulissen. Imidlertid fik Putin forbavsende hurtigt etableret sin egen magtbase og udmanøvrerede dermed 'Familien', hvis sidste repræsentanter forlod deres poster i løbet af efteråret 2003.

Grebet om magten på de indre linjer hænger i nogen grad sammen med den legitimitet, som hans folkelige opbakning skaffede ham. I den brede befolkning forblev han ukendt, indtil han med stor dygtighed og kynisme udnyttede den situation, der opstod med indledningen af den anden tjetjenske krig.

Hans resolute og brutale måde at føre krigen på havde betydelig folkelig opbakning, der afspejlede sig første gang ved Duma-valget i december 1999, hvor det nydannede parti, Edinstvo (Enhed), magthavernes parti, fik 23,3 procent af stemmerne og blev det næststørste parti med kun 1 procent færre stemmer end kommunisterne efter kun at have eksisteret et par måneder. Ved det efterfølgende præsidentvalg i marts 2000, hvor han som bekendt havde været fungerende præsident siden årsskiftet 1999/2000, vandt han allerede i 1. valgrunde med næsten 53 procent af stemmerne.

Putins tre fortællinger

Den politik, som Putin gik til valg på, fremgik af en stor artikel, 'Rusland ved årtusindskiftet', der blev offentliggjort den 31. december 1999. Den havde to centrale budskaber,

som har været gennemgående temaer i hans næsten 12 år ved magten.

Det første vigtige budskab var, at en ansvarlig social og politisk strategi for Ruslands genrejsning skulle gennemføres evolutionært med gennemtænkte metoder. Stabilitet og gradvise reformer var nøgleordene, som de fleste russere kunne tilslutte sig efter næsten 10 års kaos under Jeltsin.

Det andet centrale budskab var, at Rusland skulle bygge videre på de traditionelle russiske værdier patriotisme, *dersjavnost*, Ruslands storhed og position som stormagt, *gosudarstvennitjestvo*, en stærk stat og centralmagt samt social solidaritet. Alle bestræbelser skulle derfor rettes mod Ruslands økonomiske og sociale genrejsning, hvilket ville være forudsætningen for Ruslands genrejsning som stormagt, det ultimative mål.

Disse hovedbudskaber faldt i tråd med tidsånden og holdningen i store dele af befolkningen. En meningsmåling umiddelbart før præsidentvalget i 2000 viste, at 71 procent ønskede en stærk leder af landet, og 53 procent ønskede en stærk stat.

Putin formulerede sine budskaber i tre fortællinger. Den første handler om den sociale kontrakt med befolkningen. Præsidenten får vide rammer til at skaffe stabilitet og økonomisk fremgang; den personlige frihed, som man fik ved kommunismens fald, fortsætter, til gengæld skal man afholde sig fra at blande sig i politik.

Den anden fortælling handler om de kaotiske tilstande i Jeltsin-årene, der for mange russere var en traumatisk periode, der ofte indebar en social deroute på det personlige plan, men også Ruslands deroute som stormagt. Der er megen sandhed i fortællingen, men den undlader at nævne de gigantiske problemer, som Jeltsin stod overfor med et land, der skulle foretage en total omkalfatring på næsten alle områder og på samme tid. Det er heller ikke med i fortællingen, at olieprisen for en tønde olie i 1990'erne i perioder var så langt nede, at den knapt nok dækkede udvindingsomkostningerne, i modsætning til Putins to første præsidentperioder, hvor prisen steg til omkring 140 \$ for en tønde inden finanskrisen i 2008.

Putins tredje fortælling handler om Ruslands genoprejsning som stormagt. Efter ydmygelsernes årti er Rusland under Putin blevet genrejst som stormagt og har genindtaget sin retmæssige position som en af det internationale systems hovedaktører og dagsordensættere, der især modarbejder USA's forsøg på global dominans. Imidlertid er Rusland omgivet af dunkle magter, der arbejder på at underminere den Russiske Føderation gennem forsøg på at tilskynde til en 'Orange Revolution' i Rusland. Man skal derfor være rede til at kunne forsvare sig mod såvel eksterne som interne fjender. Rusland skal derfor ikke

lade sig pådutte et politisk system af andre magter, men skal selv udvikle sin styreform i overensstemmelse med Ruslands kultur og historiske forudsætninger.

Disse tre fortællinger søgte Putin at genfortælle op til præsidentvalget den 4. marts i år, uden helt med samme effekt som tidligere.

Legitimiteten bygges op

Putin gennemførte i sin første valgperiode en række reformer, der hjalp det økonomiske opsving på vej i takt med de stigende oliepriser. Et stort flertal af russerne oplevede en stigende velstand frem til den finansielle krise i 2008/2009. De tre fortællinger passede derfor godt til den russiske perception af virkeligheden. Det afspejlede sig bl.a. valget til Dumaen i 2003, hvor partiet Det Forenede Rusland (en sammenslutning af partierne Enhed og Fædrelandet – Hele Rusland) for første gang manifesterede sig som det nye 'magten parti'. Det blev langt det største med 37,6 procent af stemmerne, mens kommunisterne indtog 2. pladsen med 12,6 procent af stemmerne.

Ved præsidentvalget i 2004 fik Vladimir Putin 71,31 procent af stemmerne, mens den kommunistiske kandidat, Nikolaj Kharitonov, fik næstflest stemmer, 13,69 procent. Der var ved disse valg ikke røster fremme om større valgsvindel. Det, der først og fremmest karakterisere-

de valget i 2004, var naturligvis, at magthaverne i denne omgang havde den fulde kontrol over medierne, først og fremmest de elektroniske. Oppositionen fik ikke en fair adgang til medierne og blev i stigende grad marginaliseret

Putin ville formentlig have fået et betydeligt flertal selv uden anvendelse af unfair metoder og de såkaldte 'administrative ressourcer', det statslige og det regionale bureaukratis aktive medvirken til fordel for magthavernes kandidat. I stort set samtlige meningsmålinger i de følgende år har hans 'approval ratings' ligget mellem 71 og 78 procent, indtil 2011, hvor der pludseligt begynder et vise sig nogle nye tendenser, men herom senere. Det var storhedstiden for Putins tre fortællinger og hans politiske legitimitet, som kun de færreste anfægtede.

Et afgørende valg

Valget til Dumaen i 2007 var et vigtigt valg for Putin. Ved det efterfølgende præsidentvalg i 2008 kunne han i henhold til forfatningen ikke genopstille. Der var stærke kræfter, der ønskede ham genvalgt, hvilket imidlertid ville kræve en forfatningsændring. Derfor blev valgkampen på det nærmeste ført som en folkeafstemning for eller imod Putin. Magtens parti, Det Forenede Rusland, blev valgets suveræne vinder med 64,3 procent af stemmerne. Det gav partiet konstitutionelt fler-

tal, mulighed for at ændre forfatningen.

I betragtning af den massive kampagne med anvendelse af de administrative ressourcer i hidtil uset omfang, der var blevet ført for Putin, var resultatet næppe tilfredsstillende. Ikke mindst viste tilslutningen til præsidentens parti at være bemærkelsesværdig lav i Moskva og Skt. Petersborg, en 'trend' der kan genkendes ved valgene i 2011 og 2012. Der til kommer, at valget ikke blot blev karakteriseret som ikke fair, men denne gang fik påstande om omfattende valgsvindler betydelig substans. Endvidere var den reelle opposition blevet systematisk marginaliseret, og med en spærregrense på 7 procent kontrollerede Kreml, hvilke partier, der fik adgang til Dumaen.

Valgresultatet var formentlig den afgørende faktor for Putins beslutning om at undlade at genopstille ved præsidentvalget i 2008 og i stedet lade Dmitrij Medvedev opstille.

Det blev samtidigt gjort klart, at Putin ville fortsætte som ministerpræsident. Også dette valg var præget af den massive indsats af de administrative ressourcer og mangel på egentlige modkandidater. Medvedev vandt valget med 70,28 procent af stemmerne, mens kommunisten Sjuganov kom ind på den sædvanlige 2. plads med 17,72 procent. Valget fik af OSCE betegnelsen frit, men ikke fair på grund af de meget ulige forhold for kandidaterne.

Man må dog konkludere, at valget

– alt andet lige – bekræftede den brede folkelige opbakning, som Putin havde haft de sidste 5-6 år, og de næste par år var der intet i meningsmålingerne, der indikerede, at dette skulle have ændret sig.

2011 – et skelsættende år

Året 2011 blev imidlertid et bemærkelsesværdigt år i russisk politik. Et forvarsel kom ved de regionale valg i marts, hvor Det Forenede Rusland på trods af en massiv indsats af såvel regionale som nationale administrative ressourcer fik et dårlig valg med et landsgennemsnit omkring de 50 pct., en betydelig tilbagegang siden Dumavalget. Indikationerne på omfattende valgsvindel blev tydeligere og bedre dokumenteret end tidligere. Den etiket, som bloggeren Alexej Navalnij satte på Det Forenede Rusland, 'partiet af svindlere og tyveknygte', blev folkeeje.

Den politiske elite havde ikke rigtig fanget den bevægelse, der var i gang i dele af vælgerkorpset, hvor utilfredsheden med den accelererende korrupsion, manglende udvikling af sundheds- og uddannelses-systemerne, den elendige infrastruktur, de usikre økonomiske udsigter og frem for alt den politisk-økonomiske elites nærmest skamløse magtarrogance efterhånden var begyndt at manifestere sig. Det fremgik med stor tydelighed af aktiviteterne på de sociale medier, hvis udbredelse nærmest er eksploderet de senere år.

Putin og hans rådgivere måtte nødvendigvis reagere. Tendensen i meningsmålingerne viste, at ikke alene Magtens Parti havde problemer, men også magthaverne selv. Tilslutningen til Putin og Medvedev var faldende. I begyndelsen af maj lancerede Putin ideen om en såkaldt Al-russisk Folkefront, hvis formål skulle være at sikre et langt bredere grundlag for magthaverne ved de kommende valg. Projektet slog imidlertid fejl. Der var ved at brede sig en udpræget 'Putin-fatigue', bl.a. foranlediget af hans mange surrealistiske mediestunts. Det havde han ikke set komme.

Den 24. september 2011 blev en skelsættende dag i russisk politik. Her blev magtarrogancen og foragten for den almindelige vælger til fulde demonstreret, da Medvedev stod op på Forenet Ruslands kongres og meddelte, at Vladimir Putin ville genopstille som præsident, og Putin umiddelbart efter erklærede, at Medvedev ville blive ministerpræsident i en kommende regering – og at det i øvrigt havde været aftalen siden 2008. Selv ganske almindelige og ikke særligt politisk interesserede mennesker blev forargede. Kort efter blev Putin som bekendt pebet ud af Det Olympiske Stadion i Moskva, da han steg op i ringen efter en brydekamp for at hylde den russiske vinder, der netop havde besejret en amerikaner.

Duma-valget bekræftede tendenserne fra de regionale valg og me-

ningsmålingerne. De havde givet Forenet Rusland omkring 50 procent af stemmerne, hvilket kom til at passe med det endelige valgresultat, hvor partiet fik 49,32 procent. Dette valg var præget af påstande om massiv valgsvindel, hvilket i et vist omfang har kunnet dokumenteres, bl.a. via de sociale medier. Der har ved de seneste valg været langt større fokus på, hvorvidt det gik ærligt til. Folk vil ikke længere finde sig i valgsvindel.

Når valget den 4. december fik efterspil i form af omfattende demonstrationer, skal det ses i lyset af 24. september. I den mere politisk bevidste del af befolkningen, ikke mindst store dele af middelklassen i storbyer, følte man, at magthaverne havde stjålet to valg, det netop overståede Duma-valg og det kommende præsidentvalg. Nøjagtig som det er sket i Chile og Sydkorea vokser kravet i den russiske middelklasse om politisk medindflydelse i takt med stigende velstand.

4. marts – er legitimiteten intakt?

Denne udvikling satte et spørgsmålstegn ved Putins fortsatte legitimitet. I perioden fra 24. september til primo januar 2012 viste fleste meningsmålinger den hidtil laveste tilslutning til ministerpræsidenten, svingende fra 35 til 45 pct.. Demonstranterne krævede omvalg og fyring af formanden for den centrale valgkommission. Men hurtigt udviklede

det sig til demonstrationer vendt mod Putin. Der er ingen tvivl om, at demonstrationernes omfang rystede magtelisten. Derfor blev politi og specialstyrker kun indsat, når demonstranterne overskred myndighedernes tilladelser.

Magthaverne udviklede hurtigt en henholdende strategi for at vinde tid. Den overraskende udvikling efter Duma-valget krævede en ny strategi. Der måtte gives indtryk af indrømmelser til oppositionen, bl.a. genindførelse af direkte valg til guvernørposterne, lempelser i valgloven med hensyn til opstillingsreglerne for partier, der ikke er medlemmer af Dumaen samt til præsidentvalg. Dertil kommer, at Putin har bebudet, at han vil fortsætte den af Medvedev indledte dialog med oppositionen.

Kreml fik ret hurtigt iværksat moddemonstrationer. I løbet af januar fik magthaverne mobiliseret alle kræfter, og de administrative ressourcer blev sat ind med fuld styrke. Som noget nyt blev Putin tvunget til at føre valgkamp, dog ikke således, at han indlod sig i debat med politiske modstandere, men han rejste landet tyndt og genfortalte de tre fortællinger.

Disse fortællinger var også den væsentligste del af substansen i syv lange avisartikler, som han offentliggjorde under valgkampen. Men det er indtrykket, at fortællingerne ikke har haft den samme gennemslagskraft som tidligere, bl.a. fordi inter-

nettet har gjort det muligt for mange russere at få et mere nuanceret billede af verden end i de statskontrollerede medier.

Imidlertid er Rusland ikke Moskva og Skt. Petersborg. Så ved valget den 4. marts fik Putin næsten 2/3 dele af stemmerne, 63,6 procent, en tilbagegang i forhold til sidste gang, han var på valg i 2004. Afgørende for hans legitimitet er naturligvis, hvor mange stemmer han reelt fik. Han fik held med at mobilisere sine tilhængere, arbejdere, bureaukrater, pensionister og andre grupper, der er afhængige af staten.

Den anden parameter er stemmeprocenten ved valget, som var 65,3 procent, hvilket er normalt efter russiske forhold. I Putins hjemby Skt. Petersborg stemte lidt over 50 procent af vælgerne, og heraf stemte 59,7 procent på Putin, et fint resultat i forhold til tidligere valg. I Moskva stemte lidt over 49 procent af vælgerne, heraf 48,7 procent på Putin, hvilket er et lidt dårligere resultat end ved tidligere valg.

Til gengæld stemte 97 procent af vælgerne i Tjetjenien, heraf ca. 98 procent på Putin. Det rejser spørgsmålet om selve valgets legitimitet. I skrivende stund er der protestdemonstrationer i Moskva mod valget, som betegnes som svindel. Det var ifølge OSCE's standarder unfair. Dækningen af Putins aktiviteter i de elektroniske medier har været overvældende i modsætning til de øvrige kandidater. Og det er et af proble-

merne. Den centrale valgkommission har kun tilladt kandidater, der ikke kunne true Putin eller samle så mange stemmer, at han måtte ud i en anden valggrunde. Sjunganov, Sjirinovskij og Mironov er i den grad 'brugte billetter'. Oligarken Prokhorov var under begrundet mistanke for at være 'sendt på banen' af Kreml i et forsøg på at opsamle dele af den ny middelklasse. Den afviste kandidat Grigorij Javlinskij ville næppe have fået mere end 5-7 procent af stemmerne, men det kunne have medvirket til at udløse en 2. valggrunde, som Putin for enhver pris ville undgå, ikke mindst af hensyn til legitimiteten som den nationale leder.

I hvilket omfang der var tale om valgsvindel er et ubesvaret spørgsmål, men denne gang var der fokus på den problematik. Borgergrupper har uddannet sig som valgobservatører.

Alternativer

Putins legitimitet er vanskelig at anfægte på det foreliggende grundlag. Hans stærkeste argument i valgkampen var i virkeligheden hans retoriske spørgsmål: Hvem er alternativet til mig, og hvilket politisk program har oppositionen? Svaret er, at der ikke er et umiddelbart synligt alternativ til Putin, for det lykkedes Kreml at marginalisere potentielle alternativer. Som bekendt spænder oppositionen fra det yderste højre

til det yderste venstre og har derfor ikke noget fælles program, bortset fra at man vil af med Putin.

Putin sidder imidlertid som præsident de næste seks år. Hvor sikkert han sidder, kan diskuteres. Han har givet mange kostbare valgløfter under valgkampen, som han får meget svært ved at indfri. Han har lovet højere pensioner, lønforhøjelser til sundhedssektoren og uddannelsessystemet og de væbnede styrker. Han har lovet betydelige investeringer i sundheds- og uddannelsessystemet, i infrastrukturprojekter samt investeringer for 770 milliarder dollar i de væbnede styrker frem til 2020. Det ligger langt uden for den russiske økonomis muligheder og vil

formentlig give ham problemer på længere sigt.

Det vil kunne bringe befolkningen på gaden igen de kommende måneder og år. Men det kan også bidrage til at frembringe tvivl i den russiske politisk-økonomiske elite, hvorvidt Putin på lidt længere sigt er den rette mand til at varetage deres interesser.

Med en omskrivning af et citat fra 'Mogensen & Kristiansen': "Det har været et forrygende år i russisk politik, men de næste bliver endnu bedre".

Karsten Jakob Møller er senioranalytiker ved Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS).

Ruslands historiske arv

Mette Skak

Ruslands geopolitiske vilkår og historie ‘tilsiger’ putinisme. Problemet er, at nutiden kræver noget andet

Det kampagnegrundlag, som Ruslands genvalgte præsident Vladimir Putin offentliggjorde i januar i det russiske dagblad *Izvestija*, bar overskriften *Rossija sosredotatjivaetsja – vyzovy na kotorye my dolzny otvetit*. På dansk: “Rusland samler sine kræfter – udfordringerne, som vi må mestre”.

Første led i overskriften citerer det fyndord, som den gamle zaristiske udenrigsminister Aleksandr Gortjakov havde som kommentar til den ydmygende fredsaftale i 1856, som han måtte underskrive efter Krimkrigen. Nederlaget i den krig var datidens wake-up-call til det ureformerede, uindustrialiserede og forstokkede russiske kejserrige.

Tiden efter 1856 bød på stort anlagte og delvis vellykkede russiske forsøg på at indhente den europæiske omverden, begyndende med livegenskabets ophævelse i 1861 og kulminerende med Ruslands første globalisering og industrialisering samt landbrugsmodernisering i ti-

den op til Første Verdenskrigs udbrud.

Så her får man indtryk af en Putin med fingeren på pulsen; en landsfader, der klart erkender Ruslands efterslæb og zoomer ind på dels behovet for at udnytte det høje uddannelsesniveau i Rusland som drivkraft, dels behovet for at vriste den russiske befolkning fri af den mekaniske og passive tiltro til staten som Ruslands to afgørende udfordringer. Men i virkeligheden er det et defensorat for Putins egen kurs som præsident, hvoraf især hans anden præsidentperiode (2004-2008) er berygtet for stramninger kombineret med laden stå til.

I 2004 sløjfede Putin de direkte valg af landets guvernører, hvorefter han gjorde livet surt for Ruslands NGO'er. Hans udenrigspolitik leflede for skaren af russiske neokonservative ved at udfordre USA – se München-talen bragt i *Udenrigs* 2007·1 ([http://udenrigs.dk /userFiles/2007%20-%201.pdf](http://udenrigs.dk/userFiles/2007%20-%201.pdf)). Alt i alt

minder Putins Rusland betænkelig meget om den ultrakonservative zar Nikolaj I's politistat (1825-1855) med dens 'ortodoksi, autokrati og russisk folkelighed' som sloganet dengang lød.

For selv om Putin efterlyser noget så moderne som social kapital – altså spontan tillid mand og mand imellem i Rusland som i de nordiske lande – er det staten snarere end civilsamfundet og markedet, der står i centrum for hans politiske tænkning.

Staten i centrum

Således siger han samme steds: "Vi skal fuldende skabelsen af et sådant politisk system, sådanne sociale garantier og forsvarsmekanismer for borgerne, en sådan økonomisk model, som tilsammen udgør en samlet, levende, fornyende og samtidig forankret, stabil og sund statslig organisme. En, der ubetinget kan sikre Ruslands suverænitet og sikre fremgang for de borgere, der bebor vores stormagt i årtierne fremover".

Putins tyrkertro på statsmagten og værdien i at hævde Rusland som stormagt er det, der bringer ham i pagt med Ruslands historie. Interessant nok lægger Putin sig i forlængelse af den makrohistoriske forskning i Ruslands politiske økonomi og geopolitik. Jeg tænker her på den amerikanske Ruslandsekspert Allen C. Lynchs spændende bog *How Russia Is Not Ruled* fra 2005.

Den er afsættet for det følgende, hvor meningen er at kaste blikket bagud på Ruslands historiske arv, der på godt og ondt kridter banen op for Putins nye runde som præsident.

Kig lige på kortet over Rusland og dets omgivelser! Landet ligger udstrakt fra vest til øst som en gigantisk udørken hele vejen hen oven over nutidens driftige Asien. Om noget minder Rusland om Grønland: exceptionelt tyndtbeholdt som følge af det barske, for en stor del arktiske klima. Men hvor grønlænderne har draget den logiske, pragmatiske sikkerhedspolitiske konsekvens af Grønlands håbløse geografi ved at overlade suverænitetshævdelsen til Danmark, valgte Ruslands herskere den stolte, men forarmende løsning selv at varetage rigets sikkerhed.

Den enkle, men vigtige pointe hos førnævnte Lynch er nemlig, at Ruslands ekstreme klima og enorme udstrækning rummer en dobbelt forbandelse: ekstraordinært høje sikkerhedsudgifter og ekstraordinært høje udgifter til ressourceudvinding. Her trækker han på en anden bog med ordet forbandelse i titlen: Fiona Hills og Clifford Gaddys *The Siberian Curse*.

Ligesom politologen Charles Tilly anser Lynch staten for en organisme, der skal give mennesker dels sikkerhed, dels økonomisk fremgang. De to opgaver står alle stater overfor, men geografien fordeler kortene højst ulige. Nogle stater er

så heldige at have direkte adgang til havet, hvad der historisk set har været genvejen til udvikling. Således er det ikke noget tilfælde, at søfartsnationer som Holland og i særdeleshed Storbritannien og USA har kunnet hævde sig i verden, hvorimod Rusland altid har skullet kæmpe for adgang til isfri havne. Netop når man tager Ruslands ubarmhjertige geografi i betragtning, er det en præstation, at landet vitterlig er blevet en økonomisk succeshistorie på linje med de andre BRIK'er. Brasilien, Indien og Kina har alle en perlerække af gunstigt beliggende havnebyer. Deres vækstcentre er netop identisk med kystregionerne.

Statsformer

Lynch opstiller følgende geografisk definerede oversigt over mulige statsformer:

Tabel 1. Statstyper:	øriger	maritime	kontinentale	eurasiatiske
<i>Sikkerhedsudgifter:</i>	lave	mellem	høje	høje
<i>Udvindingsudgifter:</i>	lave	lave	høje	høje
<i>Samfundets styrke:</i>	høj	mellem	mellem	lav
<i>Eksposering for vestlig modernitet:</i>	høj & direkte	høj & direkte	mellem & indirekte	lav & indirekte
<i>Statens karakter:</i>	liberal	centraliseret	centraliseret	patrimonial

Kilde: Allen C. Lynch, *How Russia Is Not Ruled, Reflections on Russian Political Development*, 2005, Table 2: Costs of Production vis-à-vis Costs of Security, s. 43

Som konkret eksempel på et ørige anfører Lynch Storbritannien. Hans maritime eksempel er Frankrig, hvor jeg ville nævne de tre andre

BRIK'er. Skoleeksemplet på en kontinentalmagt er Prøjsen. Humlen i tabellen er imidlertid Rusland som en endnu mere geografisk inde-stængt kontinentalmagt i Eurasien med landets deraf følgende karakter af at have været en patrimonial stat.

Ordet patrimonial er ikke hverdagskost, men et fremmedord fra middelalderens verden. Patrimonium betyder fædrearven og henviser til, at feudaleren altså gods-ejeren har en nedarvet hånds- og halsret over de personer, der boede på godset. Derfra blev patrimonial betegnelsen for en middelalderlig statsform, hvor staten og statsmagten gjaldt som fyrstens arvelige ejendom og ret.

Rent faktisk har de russiske zarer været berygtede for deres ekstreme og ekstremt langvarige udgave af enevælde som et særpræg ved Rusland. Det fremhæves af politologen

Francis Fukuyama i hans makroanalyser af staterne. Men det er den klassiske Ruslandshistoriker Richard Pipes, der er ophav til Lynchs gen-

brug af patrimonialisme-syndromet som diagnose for, hvad der historisk set har været galt med Rusland som politisk system.

Patrimonialismen opstod som et rationelt svar på en akut sikkerheds-trussel mod Rusland i middelalderen fra mongolerne; kun Novgorod slap for deres kvælertag. Mange bliver trætte i blikket, når russerne tyr til mongolerne som forklaring på nutidens dårskab, men den amerikanske psykologiprofessor Steven Pinker har i bogen *Better Angels of Our Nature* brugt mongolernes 'nazistiske' fremfærd i den ikke særligt folkerige middelalder som et af sine belæg for, at vi i dag lever i en ene-stående fredelig tidsalder.

Mongolsk slagteri

Mongolerne slagtede ca. 40 mio. mennesker i 12-1300-tallene, hvorimod anden verdenskrig 'kun' kostede 55 mio. mennesker livet. Sammenstødet med mongolerne endte i Rusland med en symbiose mellem den mongolske og den russiske politiske elite, der til gengæld isolerede sig fra sin egen befolkning. I stedet for at tage vare på befolkningens ve og vel opbyggede eliten en efterhånden ufatteligt brutal og vilkårlig statsmagt, der intet leverede, men blot forlangte total underkastelse. Selv om der fandtes adelige – bojærer –, der forsøgte at trodse zaren for egen vindings skyld, blev Rusland aldrig feudalt som Vesteuropa,

og Oplysningstiden kom kun til Rusland i stærkt fortyndet udgave.

Ligesom grønlænderne på østkysten levede de russiske bønder i 1700-tallet på randen af eksistens: kalorieindtaget lå da på 1500 om dagen, så Lynch gyser ved tanken om den yderligere brutalisering af dem, som Peter den Stores militære modernisering af riget må have betydet. Mønstret i Rusland både før og efter bolsjevikernes magtovertagelse var et gensidigt forstærkende kredsløb mellem enevoldsfyrsternes vilkårlige magtudøvelse – *proizvol* på russisk – afgrundsdyb fattigdom samt internationale udfordringer, der typisk blev besvaret med militarisme.

Denne onde cirkel afskar Rusland fra at fremelske moderate og handlekraftige eliter, der kunne yde centralmagten modspil. For selv om Lynchs argument handler om de geografisk bestemte høje sikkerhedsudgifter, lægger han ikke skjul på sin foragt for den skamløse militarisme, som de russiske herskere lagde for dagen og som kulminerede i den sovjetiske fase.

Hypermilitarisme har således været en anden af geografiens og historiens svøber for Rusland. Sovjetøkonomien var mere militariseret i fredstid end Nazityskland var frem til 1943, hvor Albert Speer rationaliserede oprustningen. Lynch anslår, at op mod 70 procent af de sovjetiske arbejdere reelt befandt sig i rustningsindustrien, mens landbruget forfaldt.

I 1988 – tre år efter Gorbatjovs tiltræden som landets leder – producerede Sovjetunionen stadig tre gange så mange kampvogne og dobbelt så mange missiler som NATO inklusive USA. På det punkt udgjorde bolsjevikernes patrimonialisme en kontrast til zarernes ditto: i begyndelsen af 1980'erne, hvor den halvsenile Bresjnev styrede riget, fik den militære ikke-forbrugssektor 88 procent af industriinvesteringerne, hvorimod forbrugsvarer nød en fortrinstillig i zarismens nationaløkonomi, ifølge Lynch.

Også i andre henseender var zarismen i dens slutfase en art lyspunkt midt i patrimonialismens mørke, og det på en måde, der peger direkte frem mod Putin. Den dynamiske jernbane-, senere finans- og premierminister Sergej Witte satte fut i Ruslands industrialisering fra 1880'erne og frem. Han stod for det, som Lynch fremhæver som den naturligt nødvendige strategi for Rusland: *statsintervention*.

Lynch mener ikke, at man kan forlade sig på private investorer i et så ugæstfrit klima som det sibiriske – ressourcudvindingen kan ikke gøres rentabel for dem. I parentes kan det nævnes, at Sovjetstatens brutale løsning på det problem var at etablere en slaveøkonomi i Sibirien i form af *gulag*.

Som et levn fra denne tvangsforflytning af arbejdskraften væk fra landets europæiske befolkningscentre råder Rusland over flere million-

byer med arktisk klima end noget andet land i verden; Canada kan slet ikke være med!

Tesen om statens styring af økonomien som genvej til de nødvendige investeringer i produktion og velfærd bringer Lynch på linje med den tyske nationaløkonom Friedrich List (1789-1846). Han var ophavsmand til statskapitalismen og nævnes som åndeligt ophav til det kommunistiske Kinas tidligere leder Deng Xiaoping.

Dobbelt forbandet

List søsatte de tanker om staten som entreprenør i den altafgørende industrialisering, der inspirerede dels hans egen landsmand Bismarck, dels Japan til dets industrialisering begyndende med Meiji-reformerne af 1868. Førnævnte Witte var formentlig ligeledes inspireret af Lists råd om at bruge beskyttelsestold for at hjælpe industrien på fode, for han holdt sig ikke tilbage for alskens protektionisme. Bortset fra det havde han et meget mere fordomsfrit syn på udlandets investeringer i Ruslands økonomi, end det Putin for ikke at tale om Jeltsin og hans reformøkonomer har udvist.

Sammenfattende er pointen hos Lynch, at hverken Witte eller Putin var det værste, der kunne overgå Rusland givet den dobbelte forbandelse, som geografien har lagt over Rusland.

Men man tager fejl, hvis man tror,

at Lynch dermed er modstander af den liberale 'chokterapi', der kendetegnede Jeltsins tid ved magten i 1990'erne. På det punkt erklærer Lynch sig enig med Stephen Kotkins lige så tankevækkende analyse *Armaggeddon Averted*, der argumenterer energisk for, at der på Jeltsins tid ikke var meget andet at stille op end akkurat chokterapien, som mange hader ham og hans reformøkonom Jegor Gajdar for.

Sovjetstatens sammenbrud begyndte ifølge Kotkin og Lynch længe før Gorbatsjov kom til. Det sammenbrud handler ifølge Lynch om et system, der aldrig fik gennemført en helhjertet civilt orienteret industrialisering og taget hånd om det politiske reformpres, som fulgte med industrialiseringen i Vesten, som årsag til det demokrati og den retsstat, vi i vores del af verden nyder godt af.

Oven på Sovjetstatens rablende militære keynesianisme og totalitarisme – som Lynch anser for en perversion af landets behov for en handlekraftig stat – var Jeltsins politik en rent ud fremsynet udgave af muddling through, møffe sig igennem. Det gælder selv om også den påførte befolkningen lidelser, som indfølelse beskrevet i Karsten Møllers bog *Fra kaos til Putin* fra 2008. Sovjettidens spontane *nomenklatura*-privatiseringer baseret på mandat-svig og insiderviden måtte og skulle følges op af formelle privatiseringer, hvor det mest eklatante fejlgreb iføl-

ge Kotkin var russernes manglende mod til at lade udenlandske investorer byde på aktiverne, hvad der ellers kunne have optimeret statens indtjening.

Hertil kom Gajdars blødsødenhed over for den gammelkommunistiske chef for Ruslands centralbank, Gerasjenko, der lod seddelpressen køre, når han ville begunstige vennerne i det hedengangne SUKP. Det var benzin på det bål af hyperinflation, der tillige skyldtes de nu suveræne sovjetrepublikkers hæmningsløse brug af deres specielle trækingsrettigheder i Kreml som en flok hævnerrige fraskilte hustruer.

Og hvorfor er det så, at staten i den grad er krumtap hos Lynch og – nå ja! – hos Putin? Måske fordi de begge har taget den indsigt om statens afgørende betydning som ramme for demokrati, menneskerettigheder og kapitalisme til sig, som præger mange politologiske udviklingsforskere i dag, heriblandt Francis Fukuyama (se artiklen 'The Imperative of Statebuilding', *Journal of Democracy*, Vol. 15). I hvert fald skriver Lynch, at demokrati netop ikke opstår spontant ud af civilsamfundet, så svagt som det er i det postkommunistiske Rusland. Det gør den modne og afbalancerede velfærdsstatskapitalisme, som vi i Danmark tager for givet, heller ikke.

Civiliseret kapitalisme

Uden en kompetent embedsstand

og politiske autoriteter, der kan vedtage love og føre dem ud i livet, kan staten ikke være juridisk og økonomisk ramme for den civiliserede kapitalisme, som russerne forestiller sig. Kort sagt er staten – og her mener Lynch og Fukuyama retsstaten – en afgørende institution, som selv liberale må tage til sig for overhovedet at have udsigt til at kunne arbejde sig væk fra staten uden at sætte alt over styr.

På den baggrund er det, at Lynch til sidst i bogen råder Vesten til at støtte Rusland i opbygningen af sådan en stat og lægge mindre vægt på kvaliteten af demokratiet for ikke at tale om regeringens partifarve. Vesten bør kun hjælpe Rusland til at blive en retsstat, hvad der i parentes bemærket vil være en nok så håndgribelig hjælp til at styrke menneskerettighederne og få bugt med korruptionen i landet.

Ruslands hovedpine i dag er ifølge Lynch hvordan landet undgår at blive en ghetto i den liberale økonomiske verdensorden. Her skal man huske, at bogen udkom før den verdensøkonomiske krise, der har rystet denne orden. Omverdenen må forstå, at Ruslands 'udenrigspolitik' blot handler om at holde den russiske enklave i verden intakt, så man skal ikke fejlfortolke Rusland som en ægte stormagt. Kun den atomare slagkraft skal der gøres noget ved for at undgå forureningskatastrofer og salg af atomteknologi til Iran.

Sovjetunionens sammenbrud i 1991 ser Lynch som det altafgørende skel i Ruslands historie: først da brød landet fri af det patrimoniale syndrom. Lynch medgiver, at Putin kan lastes for neopatrimoniale tendenser, men han insisterer på, at den særegne fusion mellem stat og ejendom i Rusland i betydningen landet og dets undersåtter som fyrstens privatejendom, er brudt en gang for alle – demokratisk politikførelse har erstattet enevælden.

En anden enestående god nyhed for Rusland er, at Gorbajtjovs demontering af det sovjetiske monster fandt sted på en tid med enestående venligtsindede internationale omgivelser, påpeger Lynch. Ja, han går så vidt som til at skrive, at den fredelige omverden i virkeligheden har afskaffet den ene af Ruslands iboende forbandelser, de ekstraordinært høje sikkerhedsudgifter. Lynch følger op med at argumentere forfatningsretligt med, at Ruslands stærke præsidentembede og smidige diplomatiske korps gør Putin immun over for den instinktive anti-amerikanisme i den russiske sikkerhedspolitiske elite og den bredere befolkning.

Tonedøv Putin

Men her gør Lynch sig skyldig i ønsketænkning! Såvel Putins uforsonlige tale i München og stedfortræderkrigen mod Georgien i 2008 med adresse til USA og NATO som

Putins 'valgkamp' i 2011 og 2012 med bandbiller mod NATOs 'kors-togsfarere', der gjorde sig skyldige i at komme libyske civile til undsætning, vidner om en nærmest tone-døv Putin.

Hans udenrigs- og sikkerhedspolitik sikrer, at Rusland altid vil blive misforstået af omverdenen som den evige gåde: "Russia is a riddle wrapped in a mystery inside an enigma" sagde Churchill jo. For vi ved fra lækager, at Ruslands udenrigsminister i februar 2010 søsatte en hemmelig udenrigspolitisk doktrin, der gjorde det klart, at Ruslands nationalinteresse er såkaldte moderniseringspartnerskaber med Vesten, især EU-lande som Tyskland.

Omvendt udtrykte doktrinen skepsis over for BRIK-partneren Kina, der misbruger Ruslands alt for store vilje til at nedlægge veto i FN's Sikkerhedsråd. Men kort før præsidentvalget i år trak Putin atter den gamle krikke om truslen fra Vesten i form af begærlige blikke mod Ruslands ressourcer af stalden som begrundelse for sine løfter om en ny gang oprustning.

Kort sagt er Putin ikke så driftsikker som forvalter af Ruslands opgør med patrimonialismen, som Lynchs håbefulde analyse lægger op til – uden at analysen er værdiløs; tværtimod. Man kan formulere problemet sådan, at nok 'tilsiger' Ruslands geopolitiske vilkår og historie putinisme, men den udvikling, som Putin selv har været med til at fastholde og

give fornyet kraft, samt de krav og muligheder, som den omgivende, nu meget nærværende verden rejser, tilsiger andet og mere, end han kan levere. Putins fejlgreb tæller misbrug af historien, som fx når Patriarken for den russiske ortodokse kirke har kastet sig ud i – som bidrag til Putins valgkamp – at sammenligne 1990'ernes traumatiske, men nødvendige opgør med sovjetvældet med Napoleons invasion for 200 år siden.

Putin har på intet tidspunkt ærligt og redeligt fortalt russerne om den fætter Højben-effekt fra Jeltsin-tidens reformer, som er skyld i, at de nu kan tage på skiferie i Alperne og leve så sorgløst et liv, som aldrig nogensinde før i historien. I det stykke er landet vitterlig sluppet fri af geografis dobbelte forbandelse og patrimonialismens svøbe.

Også i andre henseender er der noget, der halter hos Putin og hos Lynch som måske hovedårsagen til den tsunami af vrede og Putin-satire, der omsider skyller over Rusland – formentlig hjulpet på vej af det arabiske forår. Det er begge de herrens ulyst til at se det indbyggede problem med korrupsion i øjnene som den høje pris, befolkningen betaler for statskapitalisme og statsopbygning á la Putin. For på den ene side har Lynch ret – statskapitalisme er i høj grad blevet tidens svar på de problemer, som den rendyrkede privatkapitalisme skaber; det er den lære, som alverdens venstrefløjssøko-

nomer drager af verdenskrisen. I hvert fald er helt eller delvis statsejede virksomheder kendetegnende for ikke bare Rusland, men også andre BRIK'er: se *The Economist* fra 21.-27. januar i år.

På den anden side udviser Lynch et næsten lige så naivt syn på statens uplettethed, som List gjorde, og ham må man trods alt frikende, fordi hans model ikke var blevet prøvet af i virkelighedens verden, da han begik selvmord i 1846. Lynch derimod gør sig skyldig i nogle alt for henkastede bemærkninger om "the temptations of rent-seeking", hvor den russiske indenrigsminister uimodsagt udtaler, at det ikke er korruption at tage imod bestikkelse. Dog har Lynch en mere fyldestgørende drøftelse af *den kriminelle stat*, der er årsag til Ruslands ry som pilråddent, som det ses i det elendige skudsmål, landet får i Transparency Internationals årlige opgørelser af korruptionen verden over.

Korruptionens rødder

Korruptionen har lige så dybe rødder i Rusland som patrimonialismen, for den voksede frem af zarens

kynisme over for sine tjenere, der nærmest gik for lud og koldt vand – uden fast løn. Således betyder det russiske ord *krysjja* både tag over hovedet og beskyttelse i mafiøs forstand.

Kort sagt springer Lynch 'let og elefant' hen over Ruslands mangel på en ubestikkelig, weberiansk embedsstand som noget, der gør Putins statsmani til en betænkelig affære. Behovet for staten som den organisme, der kan hjælpe i processen med at bygge landet op, er reelt; heri er jeg ikke uenig med Lynch. Men det er ikke ligegyldigt, hvordan det gøres, og her må man sige, at putinismen ikke er tidssvarende. Samtidig skal man huske på, at historien om Rusland ikke længere er en forfaldshistorie.

Det er historien om et land med en middelklasse, der nu bider fra sig; det land i Europa med den allerhøjeste produktion af akademikere. Det land, som DI anbefaler dansk erhvervsliv at satse på som den suverænt mest købedygtige BRIK.

Mette Skak er lektor ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Putin kan i teorien blive i Kreml til 2024

Lars P. Poulsen-Hansen

“Det var ikke børnene, der blev fornærmet på far. Det var far, der ikke havde lagt mærke til, at børnene var blevet voksne, ” udtalte en radiokommentator før valget, da Putin var trængt af protester

“Jeg ville finde det rigtigt, at kongressen støtter partiformand Vladimir Putin som kandidat til landets præsidentembede ... ”

Disse udtalelser fra præsident Dmitrij Medvedev på partiet Forenet Ruslands XII kongres den 24. september 2011 betød, at han frasagde sig muligheden for at søge genvalg til en anden embedsperiode; de inddebar, at han skulle overtage ministerpræsidentposten efter Vladimir Putin; og de blev epokegørende i Ruslands politiske liv. Præsidentvalget den 4. marts 2012 var hermed afgjort, og spændingen koncentrerede sig i første omgang om valget til Dumaen den 4. december.

Afsløringen af den aftalte rokade og den heraf følgende underkendelse af folkets røst var ikke den bedst

tænkelige optakt til de to valg. Den nyvalgte Duma skal sidde i fem år i modsætning til den gamle, der var blevet valgt i december 2007. Og den nyvalgte præsident skal sidde i seks år i modsætning til den afgående, der var blevet valgt i marts 2008. Disse ændringer var blevet vedtaget i 2008 ud fra den betragtning, at det havde vist sig uhensigtsmæssigt at have to så vigtige valg med så få måneders mellemrum.

Da præsidenten ifølge forfatningen af 1993 kan sidde to embedsperioder i træk, kan Putin således teoretisk sidde til 2024, hvor han fylder 72 år.

Ud over embedsperiodens længde er der ikke ændret noget i forfatningen om præsidentens beføjelser. Rusland er klart defineret som præ-

sidentielt styre. Præsidenten er garant for borgernes rettigheder og friheder, i denne henseende ofte blot kaldet 'garanten', og han kan benåde dømte, hvilket kan vise sig aktuelt for den fængslede oliemagnat Mikhail Khodorkovskij. Præsidenten fastlægger hovedlinjerne i landets indenrigs- og udenrigspolitik, idet udenrigspolitikken eksplicit er hans ansvarsområde, ligesom han er øverstkommanderende for de væbnede styrker og udnævner og afskediger forsvarrets øverste ledelse.

Dertil kommer, at Putin i begyndelsen af sin anden embedsperiode i maj 2004 udstedte et dekret, ifølge hvilket ledelsen af alle magtorganer varetages af præsidenten. Det drejer sig eksplicit om Indenrigsministeriet, Beredskabsministeriet, Udenrigsministeriet, Forsvarsministeriet, Justitsministeriet, Kurértjenesten, Den Ydre Efterretningstjeneste, Den Føderale Sikkerhedstjeneste (FSB, tidligere KGB), Den Føderale Narkokontroltjeneste og Den Føderale Vagtjeneste. Folk herfra kaldes også 'silovikí' efter ordet for magt 'síla'. Bemærkelsesværdigt nok annullerede Putin ikke dette dekret, før han fratrådte som præsident i maj 2008, og Medvedev har altså i sin embedsperiode haft alle disse beføjelser.

Parallelregering

Præsidenten udøver sit embede med støtte fra Præsidentadministrationen, der udgør en slags parallelrege-

ring. Den har til huse i Det Sovjetiske Kommunistpartis Centralkomité's statelige bygning på Den Gamle Plads i Moskva.

Herudover danner og leder præsidenten føderationens Sikkerhedsråd, han udnævner med Dumaens samtykke formanden for Centralbanken (Nationalbanken), han udnævner med samtykke fra parlamentets overhus – Føderationsrådet – dommerne i Forfatningsdomstolen, Højesteret og Den Højeste Voldgiftsdomstol samt rigsadvokaten. Sidst, men ikke mindst udnævner han med Dumaens samtykke ministerpræsidenten, og han udnævner med dennes samtykke viceministerpræsidenter og ministre.

Hertil kommer, at han kan afskedige regeringen og opløse Dumaen, hvis den tre gange har afvist hans ministerpræsidentkandidat, og hvis Dumaen tre gange har udtalt mistillid til regeringen. Dog kan han ikke opløse Dumaen det første år efter valg af denne.

Love skal underskrives af præsidenten, der selv kan udstede dekretter og direktiver, der ikke skal godkendes af nogen instans, undtagen hvis det drejer sig om indførelse af krigsretstilstand og undtagelsestilstand; det skal Føderationsrådet godkende.

Præsidenten har ikke en vicepræsident. Hvis han af forskellige årsager skulle træde af, konstitueres ministerpræsidenten som præsident, hvilket var tilfældet for Vladimir Pu-

tin den 31. december 1999, da præsident Boris Jeltsin trådte tilbage. Det russiske præsidentielle styre ligner således i mange henseender det franske og i mindre grad det amerikanske, hvor præsidenten også er regeringschef og i øvrigt vælges sammen med sin vicepræsident, der i givet fald træder i hans sted.

Regeringens ansvarsområder

Ifølge præsidentdekretet fra 2004 hører følgende ministerier under regeringen: Sundheds- og Socialministeriet, Kulturministeriet, Uddannelses- og Videnskabsministeriet, Naturressourceministeriet, Industri- og Energiministeriet, Landbrugsmministeriet, Transportministeriet, Ministeriet for Informationsteknologier og Kommunikation, Finansministeriet og Ministeriet for Økonomisk Udvikling og Handel. Herudover hører en række føderale tjenester under regeringen, bl.a. vedrørende miljø og atomenergi.

Regeringen træder ikke tilbage efter nyvalg til Dumaen, da den ikke dannes på grundlag af et parlamentarisk flertal. Den indgiver først sin afskedsbegæring til den nyvalgte præsident, der herefter går i gang med at danne regering efter de ovennævnte retningslinjer.

I den siddende Duma var der repræsenteret fire partier med følgende mandattal: Forenet Rusland – 302 (ved valget i 2007 var det 315), Den Russiske Føderations Kommu-

nistiske Parti (KPRF) – 57, Ruslands Liberal-Demokratiske Parti (LDPR) – 39, Retfærdigt Rusland – 38.

Foruden disse partier fik følgende partier lov til at stille op: Ruslands Patrioter, Jabloko og Højresagen. Der blev foretaget lodtrækning om placeringen på stemmesedlen med det resultat, at rækkefølgen blev: 1) Retfærdigt Rusland, 2) LDPR, 3) Ruslands Patrioter, 4) KPRF, 5) Jabloko, 6) Forenet Rusland, 7) Højresagen.

Siden Dumavalget i 2007 havde en række partier søgt registrering i Justitsministeriet, men var af forskellige formelle årsager ikke blevet anerkendt som partier. Et af dem, Ruslands Republikanske Parti, havde indbragt ministeriets afslag på registrering for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol og fået medhold i april 2011. Men først efter valget, i marts 2012, ophævede Justitsministeriet sin beslutning om at likvidere partiet.

Magtens parti og de andre

Forenet Rusland er langt det største parti med godt to mio. medlemmer. Det er det, der i Rusland kaldes 'magtens parti', og i kraft af sit flertal i Dumaen er det det parti, der bestemmer. Leder af partiet er Vladimir Putin. Det blev af sine modstandere i valgkampen kaldt 'partiet af svindlere og tyvekægte'.

Kommunistpartiet er resterne af det sovjetiske kommunistparti, og dets

leder har siden 1993 været Gennadij Sjuganov.

LDPR's leder har siden 1990 været Vladimir Sjirinovskij, der uanset partiets navn hverken er liberal eller demokratisk, men derimod stærkt nationalistisk.

Retfærdigt Rusland er det yngste parti. Det blev dannet i 2006 og præsenterer sig som et socialdemokratisk parti, der vil opbygge et retfærdigt og progressivt samfund. Siden juni 2011 har den tidligere formand for Føderationsrådet Sergej Mironov været leder af partiets fraktion i Dumaen.

Ruslands Patrioter, hvis slagord er 'Patriotisme står over politik', brød ud fra kommunistpartiet i 2005. Partiet vil favne alle borgere i Rusland uanset nationalitet, konfession, køn og social status. Dets formand hedder Gennadij Semigin.

Partiet *Jabloko*, der går ind for en social markedsøkonomi under mottoet 'For frihed og retfærdighed', blev dannet i 1993 af blandt andre Grigorij Javlinskij, der var leder af partiet 1993-2008 og medlem af Dumaen 1993-2003.

Højresagen, som blev dannet i 2008, er ifølge sin hjemmeside et demokratisk liberalt parti, der bl.a. går ind for, at statsmagten skal stå til regnskab for og kontrolleres af folket. I juni 2011 blev milliardæren og præsidentkandidaten Mikhail Prokhorov partiets leder, men han blev væltet allerede i september 2011.

OSCE fremhævede i sin endelige

rapport om observationen af valget, at partiprogrammerne stort set ikke frembød løsninger på økonomiske og sociale problemer. Sprogbrugen i valgkampen var i de fleste tilfælde neutral, dog med lejlighedsvis stærke nationalistiske udtalelser fra bl.a. LDPR.

Ved Dumavalget skulle der ligesom i 2007 kun stemmes på partilister ved forholdstalsvalg; til og med Dumavalget i 2003 var halvdelen af Dumaens 450 medlemmer blevet valgt ved flertalsvalg i enkeltmandskredse, hvorved alle landets regioner var sikret repræsentation. Partilistesystemet medførte, at partierne øverst på deres lister opstillede såkaldte 'lokomotiver', fremtrædende politikere, der kunne tiltrække vælgere, men ikke selv var tiltænkt sæder i Dumaen. Spidskandidaten for Forenet Rusland var således præsident Medvedev.

Ved valget den 4. december 2011 var valgdeltagelsen på 60,21 procent, hvilket var 3,5 procentpoint lavere end i 2007, og resultatet blev, at følgende partier klarede spærregrænsen på 7 procent: Retfærdigt Rusland – 13,24 procent, LDPR – 11,67 procent, KPRF – 19,19 procent, Forenet Rusland – 49,32 procent.

De tre øvrige partier fik følgende stemmeandele: Ruslands Patrioter – 0,97 procent, Jabloko – 3,43 procent, Højresagen – 0,60 procent. Det førte til følgende fordeling af pladserne i Dumaen: Forenet Rus-

land – 238, KPRF – 92, Retfærdigt Rusland – 64 og LDPR – 56. Dermed havde Forenet Rusland mistet sin kvalificerede majoritet eller forfatningsmæssige flertal på over 300, men det var mest et prestigetab. Reelt havde det ingen betydning, da dette flertal først og fremmest kræves til vedtagelse af ‘føderale forfatningslove’ om noget så sjældent forekommende som undtagelsestilstand og ændringer vedrørende landets regioners status. Som en russisk kommentator skrev, så er det forfatningsmæssige flertal en behagelig ting at have, men ikke livsnødvendigt.

Valgfusk og protester

Imidlertid skulle Forenet Ruslands lave stemmeandel ses på baggrund af massemediernes massive favorisering af partiet og den udbredte valgfusk, der hurtigt blev dokumenteret via rapporter og videooptagelser på internettet, som 57 mio. russere har adgang til.

Valgfusk bestod bl.a. i følgende forhold: stemmesedler, der var udfyldt til fordel for Forenet Rusland, blev proppet i stemmeurnerne; ‘karuseller’, der bestod i, at folk stemte flere gange med såkaldte ‘fraværelsesbeviser’ (af OSCE kaldet ‘absentee vote certificate’), der udleveres før valget til personer, der angiveligt ikke kan stemme på deres eget valgsted på valgdagen; stemmetallene i valgstedernes protokoller over valg-

resultatet ændredes til fordel for Forenet Rusland, før de blev afleveret til næste instans. Hertil kom, at virksomhedsledere og skoleledere angiveligt lagde pres på deres ansatte, for at de skulle stemme på magtens parti. Som Stalin skal have sagt: Det er ikke så vigtigt, hvordan vælgerne stemmer, men hvordan stemmerne tælles op. Hvis det ikke havde været for al denne valgfusk ville Forenet Rusland ifølge russiske valg eksperter kun have fået 30-35 procent af stemmerne.

Forenet Ruslands lave officielle og endnu lavere uofficielle stemmeandel varslede ydermere ilde for Putins muligheder for at vinde præsidentvalget i første runde. Ildevars-lende for styret var også de voldsomme folkelige protester efter valget. Folks forargelse over rokadem Putin og Medvedev havde fået næring af den udbredte valgfusk, og gadens parlament samledes til møder.

Den første store demonstration efter Dumavalget fandt sted lørdag den 10. december på Bolotnaja Pladsen i Moskvas centrum med deltagelse af langt over 100.000. Også i andre byer over hele landet afholdtes demonstrationer.

Demonstrationen i Moskva betegnede i tre henseender et vendepunkt i russisk politisk historie: dels blev den tilladt, dels stod grupper af højst forskellig observans side om side, dels blev demonstrationen ikke spredt af politiet. Demonstranterne,

der blev betegnet som repræsentanter for den veluddannede ungdom og middelklassen, fremsatte her fem krav:

- 1) Øjeblikkelig løsladelse af alle politiske fanger,
- 2) Ugyldiggørelse af det falsificerede valg,
- 3) Tjurovs (formand for Den Centrale Valgkommission) tilbagetræden og undersøgelse af alle overtrædelser og al valgfusk samt afstraffelse af de skyldige,
- 4) Registrering af oppositionspartierne, vedtagelse af demokratisk lovgivning om partier og valg,
- 5) Afholdelse af nye åbne og ærlige valg. Derudover råbte de 'Rusland uden Putin'. Som der stod på et skilt: *My ne nemy* (Vi er ikke tavse).

Ud over de fem krav og kravet om Putins afgang havde demonstranterne dog ikke noget alternativt politisk program.

De hvide bånd

Demonstranterne bar hvide bånd på overtøjet som symbol på deres protest mod styret. Det kommenterede ministerpræsident Putin i sin tv-seance med russerne den 15. december med ordene: "Jeg troede, det var propaganda i kampen mod aids, at folk havde hængt kondomer på brystet." Han udtalte sig ikke eksplicit om den store demonstration. Måske blev han skånet for spørgsmål herom.

Ingén af lederne fandt anledning

til at mødes med repræsentanter for demonstranterne og tale nærmere med dem; præsident Medvedev kom dog ind på den aktuelle politiske situation i sin årlige tale om føderationens tilstand til det samlede parlament, Forbundsforsamlingen, den 22. december. Her sagde han, at han godt kunne høre dem, der taler om nødvendigheden af forandringer, og at han forstod dem: "Alle aktive borgere skal have legitim mulighed for at deltage i det politiske liv." Derfor foreslog han at vende tilbage til de direkte valg af regionale ledere, der var blevet afskaffet i 2004.

Og han foreslog, at det skulle gøres lettere at registrere et politisk parti, at kravene til præsidentkandidater uden for partierne skulle reduceres til 300.000 underskrifter og for kandidater fra partier, der ikke er repræsenteret i Dumaen, til 100.000, at der ved valg til Dumaen skulle være proportional repræsentation fra 225 valgkredse, repræsenterende alle regioner i landet som før 2007.

Den næste store demonstration fandt sted på Sakharov Prospektet i centrum af Moskva og i andre byer over hele landet den 24. december, der ikke er juleaftensdag i det ortodokse Rusland. I Moskva samlede den 70.000-100.000 mennesker, og det meget passende på den gade, der er opkaldt efter den berømte fysiker og borgerrettsforkæmper Andrej Sakharov. Igen var demonstranter af højst forskellig observans sam-

let, og heller ikke denne gang greb politiet ind. Og her var der kondomer i alle størrelser og udformninger, bl.a. med påskriften 'PUTIN'. Men kravene var de samme under hovedparolen 'For ærlige valg'. Med de landsomfattende demonstrationer var scenen sat for næste akt, præsidentvalget. Men først gik landet i stå et par uger omkring nytår og den ortodokse jul den 7. januar.

Opstillingen

Præsidentvalget blev udskrevet den 25. november 2011 af parlamentets overhus Føderationsrådet i henhold til forfatningens art. 102, stk. 1, pkt. d. og præsidentvalglovens art. 5, stk. 2, der foreskriver, at valget skal udskrives tidligst 100 og senest 90 dage før valgdagen. Her var der tale om præcis 100 dage.

Nu kunne opstillingen af kandidater begynde. Putin kunne uden videre stille op, da hans parti Forenet Rusland var repræsenteret i Dumaen. Det gjaldt også formanden for Det Liberal-Demokratiske Parti, Vladimir Sjirinovskij, formanden for Den Russiske Føderations Kommunistiske Parti, Gennadij Sjuganov, og formanden for partiet Retfærdigt Rusland, Sergej Mironov.

Selvstændige kandidater eller kandidater, hvis partier ikke var repræsenteret i Dumaen, skulle samle to mio. underskrifter, idet der maksimalt måtte samles 50.000 underskrifter i én region, formentlig for at

undgå dannelse af regionale valggrupper i regioner med et vælgertal på to mio. eller derover. Det indelbar, at der skulle samles underskrifter i mindst 40 af landets 83 regioner. Og der måtte ikke indleveres flere end 2,1 mio. underskrifter. Der måtte altså kun være et overskud på 100.000 eller 5 procent, der i værste fald kunne kasseres. Underskrifterne skulle afleveres til Den Centrale Valgkommission senest den 19. januar 2012, hvilket levede særdeles sparsom tid til det store indsamlingsarbejde.

Disse opstillingsregler står i skærende kontrast til de aktuelle franske, der tilsiger, at præsidentkandidater blot skal have underskrifter fra mindst 500 valgte personer, hovedsageligt borgmestre. Listen omfatter ca. 45.000 personer, hvoraf 36.000 er borgmestre. Derimod bryster russerne sig af, at de ligesom i Frankrig vælger deres præsident ved direkte valg og ikke ved indirekte som i USA.

Der meldte sig i alt 11 præsidentkandidater ud over de fire nævnte. Fem af dem kunne dog ikke registreres af forskellige formelle årsager, to blev diskvalificeret, fordi de ikke afleverede underskrifterne til tiden, en blev udelukket, fordi vedkommende afleverede for få underskrifter, og to fik ikke godkendt de afleverede underskrifter. Den ene var guvernør i Irkutsk-regionen og medlem af Forenet Rusland, Dmitrij Mesentsev, den såkaldt 'tekniske'

kandidat, der skulle blive tilbage som kandidat over for Putin, hvis alle andre skulle trække sig af forskellige årsager.

Den anden var den fremtrædende reformpolitiker Grigorij Javlinskij, der var formand for partiet Jabloko 1993-2008 og nu medlem af partiets politiske komité og medlem af den lovgivende forsamling i Skt. Petersborg; hans underskriftindsamling startede først den 24. december, da hans valgkonto var registreret i Den Centrale Valgkommission, og den blev i høj grad vanskeliggjort af russernes mange helligdage omkring nytår og den ortodokse jul den 7. januar.

Han samlede underskrifter i 71 regioner og afleverede i alt 2.086.050 underskrifter, af hvilke Den Centrale Valgkommission tjekkede 600.000 og fandt 153.938 eller 25,66 procent ugyldige. I en redegørelse for sagen på sin hjemmeside lagde han ikke skjul på, at han fandt underkendelsen politisk motiveret, hvilket han ikke var ene om at mene. Og det kan undre, al den stund han lige så lidt som nogen af de andre kandidater kunne udgøre en trussel for Putin.

Milliardæren Prokhorov

Kun én kandidat fik godkendt sine underskrifter, nemlig milliardæren og ejeren af ONEKSIM-gruppen, en af Ruslands største private investeringsfonde, Mikhail Prokhorov. Han

havde som nævnt i juni 2011 prøvet at forny partiet Højresagen som formand, men var løbet ind i forskellige problemer, angiveligt forårsaget af personer i Præsidentadministrationen, og var blevet væltet i september 2011.

Han afleverede 2,1 mio. underskrifter, hvoraf Den Centrale Valgkommission som foreskrevet tjekkede mindst 20 procent og fandt, at under 5 procent af dem var ugyldige. Noget kunne tyde på, at han var taget til nåde igen af magthaverne, og det blev endda hævdet, at han stillede op i forståelse med Putin.

Vladimir Putin blev i sin egenskab af ministerpræsident som forventet den altdominerende skikkelse i valgkampen, ligesom han havde været det under Dumavalgkampen og de efterfølgende begivenheder, hvor han den 15. december havde haft sin årlige tv-session med befolkningen, og den havde varet 4½ time. Han tog angiveligt ikke fri fra sit embede for at føre valgkamp. Det behøvede han heller ikke, for medierne og ikke mindst tv fulgte opmærksomt hans gøren og laden som ministerpræsident.

Den 12. januar 2012 offentliggjorde han sit program for embedsperioden 2012-2018 (det kan findes på russisk på <http://putin2012.ru/program>). Heri hed det, at landet havde overvundet problemerne fra Sovjetunionen og fra 1990'erne og besejret separatismen (læs: Tjetjenien), og at der i det seneste årti var

opnået politisk stabilitet og økonomisk vækst. Ruslands internationale stilling var styrket, og landet var nået op på sjettepladsen i verden med hensyn til BNP beregnet efter købekraftsparitet.

Det er imidlertid et noget tvivlsomt parameter. På IMF's og Verdensbankens seneste rangering af lande efter BNP's størrelse lå Rusland på ellevtepladsen, mens Danmark lå som nr. 31. Og på de tilsvarende lister over lande efter BNP per capita lå Danmark med ca. 60.000 USD på sjette- og ottendepladsen, mens Rusland lå som nr. 57 og 59 med ca. 10.500 USD. Men rigtigt var det, at Ruslands BNP var steget de sidste to år.

Der var dog ifølge Putin stadig store problemer. Det gjaldt fattigdommen, det dårlige erhvervsklima, den udbredte korrupsion og embedsmændenes manglende effektivitet med hensyn til at løse folks problemer. Produktiviteten og energieffektiviteten var en tredjedel af de førende landes.

Styrken og værdierne

I afsnittet 'Vore værdier' understregede han, at "vores styrke ligger i det multinationale russiske folks åndelige rigdom og enhed". I afsnittet 'Et værdigt liv til borgerne i et stort land' lovede han at forhøje pensionerne og bringe orden på boligområdet, ligesom uddannelserne og sundhedsvæsenet skulle forbedres. I

et afsnit om Ruslands økonomi lagde han vægt på behovet for vækst i investeringerne. Hans mål var at skabe 25 millioner vellønnede og interessante arbejdspladser i de næste tyve år. Han ville også gøre noget for landområderne, hvor hver tredje borger bor. Der skulle føres veje frem til landsbyerne, som også skulle have indlagt vand og elektricitet. Dette sidste var ganske bemærkelsesværdigt, idet Putins forgænger Lenin allerede i 1920 udarbejdede den såkaldte GOELRO-plan for elektrificering af hele Rusland under mottoet 'Kommunismen er sovjetmagten plus elektrificering af hele landet'.

Afsnittet 'Effektive myndigheder under folkets kontrol' var måske et svar på de folkelige protester, for her hed det, at der ville blive skabt "reelle mekanismer til samfunds-kontrol af myndighedernes virke". I det sidste afsnit 'Et stærkt Rusland i en kompliceret verden' understregedes det, at Rusland skulle være en af verdens førende magter, og at de væbnede styrker skulle være i stand til at afvise hele spektret af mulige ydre trusler.

Foruden dette program lagde Putin navn til hele syv artikler, der blev trykt i forskellige aviser fra den 16. januar til den 27. februar med en uges mellemrum (Artiklerne findes på russisk og engelsk på Putins hjemmeside <http://premier.gov.ru/eng/>). Den første artikel hed 'Rusland samler sig – de udfordringer vi skal besvare'. Det var et ekko af den

russiske udenrigsminister Aleksandr Gortjakovs rundskrivelse til de fremmede regeringer efter Krimkrigen i 1856, hvor han beskrev Ruslands politiske stilling og opgave med de berømte ord: "Rusland surmuler ikke, men samler sig." Man måtte tro, at Putin fandt ligheder mellem Rusland dengang og nu; der var i hvert fald ligesom dengang nok at rette op på. I dette arbejde ville han støtte sig til den nye veluddannede middelklasse.

I en artikel om det nationale spørgsmål fremhævede Putin på den ene side vigtigheden af civil og mellemlandsnational enighed og på den anden det russiske folk og den russiske kultur som ryggraden i det multinationale samfund. Og han advarede indtrængende mod separatisme i de nationale republikker.

I en artikel om økonomi beklagede han Ruslands afhængighed af eksport af gas, olie og andre råstoffer. I en artikel om demokrati støttede han præsidentens forslag til politiske reformer og skrev, at politisk konkurrence er demokratiets nerve, dets drivkraft.

Den nationale sikkerhed, de væbnede styrker og udenrigspolitikken var emner for de to sidste artikler, der ikke bød på meget nyt. Endnu en gang understregedes bekymringerne over USA's missilskjold i Europa, bekymringer der for længst var skudt ned af fremtrædende russiske militæranalytikere.

Herudover deltog Putin ikke i

valgkampen, for som han sagde i et interview til udenlandske journalister, så kendte han sine modkandidaters programmer udmærket. Men Putin havde udpeget 499 betroede personer til at udtale sig på sine vegne. En af dem var den nationalistisk sindede historieprofessor Natalja Narotjnitskaja, der mødte Sjirinovskij i en tv-debat, hvor de sad for hver deres ende af et vel fem meter langt bord, og studieværten sad lige så langt væk fra dem som det tredje hjørne i en trekant. En opstilling, der ikke ligefrem inviterede til intim debat. Det kom der heller ikke meget ud af.

Der var også andre tv-debatter, fx mellem Prokhorov og Sjuganov, men lige så uinteressante, og Mironov og Prokhorov nægtede at debattere med Putins repræsentanter.

Statister

Putins modkandidater var og blev statister, som ifølge en forsker på Carnegie Moscow Center var udvalgt af Putin, var afhængige af ham og fik meget klare signaler om, hvordan de kunne og ikke kunne køre deres valgkamp. Til gengæld mødte flere kommentatorer Putins artikler med spørgsmålet: "Hvad har han foretaget sig i de sidste 12 år?"

Mange af Putins planer blev betegnet som tvivlsomme eller ligefrem urealistiske. Væksten i BNP ville ikke blive 6-7 procent om året, men ifølge den afgåede finansmini-

ster Aleksej Kudrin snarere 3,3-3,7 procent. De forøgede bevillinger til forsvaret kunne kun lade sig realisere ved en oliepris på over 100 USD per tønde og ville under alle omstændigheder kræve reduktion af bevillingerne til uddannelse og sundhedsvæsen. Og Putins uddannelses- og videnskabsminister Andrej Fursenko gjorde opmærksom på, at der alene af demografiske grunde først ville stå 25 millioner unge til rådighed på arbejdsmarkedet om 36 år. Det viste sig i øvrigt også, at de påtænkte politiske reformer, som blev forelagt Dumaen, ikke kom til at indfri de demonstrerendes forventninger.

Den 4. februar afholdtes der demonstrationer over hele landet både mod og for Putin. Ved mindesmærket for Den Store Fædrelandskrig 1941-45 på Poklonnaja Gora uden for Moskva samledes 138.000 mere eller mindre tvangsindlagte Putin-tilhængere, der hørte talerne tordne mod en orange revolution i Rusland a la den, der fandt sted i Ukraine ved præsidentvalget i 2004. På Bolotnaja-pladsen samledes 36.000 Putin-modstandere omkring de samme slagord som i december plus opfordringer til ikke at stemme på Putin og til at melde sig som valgobservatør.

Putin selv optrådte for 130.000 mere eller mindre tvangsindlagte tilhængere ved et møde på Lusjniki-stadionet i Moskva på Dagen for Fædrelandets Forsvarere den 23. fe-

bruar. Her anslog han meget patriotiske toner, bad folk om ikke at forråde deres fædreland og mindedes slaget ved Borodino i 1812, hvorpå han sagde: "Slaget om Rusland fortsætter, sejren bliver vor." Hvad det nærmere gik ud på, forklarede hverken han selv eller hans tilhængere.

Sejrens dag

På valgdagen den 4. marts var alle valgsteder forsynet med webkameraer og gennemsigtige stemmeurner som beordret af Putin. Og der var en hær af observatører, der, som *Den Uafhængige Avis* malende skrev, "stod ved stemmeurnerne med notesblokke som vagtposterne foran Leninmausoleet." Lige lidt hjalp det; der forekom efter alt at dømmes lige så meget valgfusk som ved Dumavalget.

Som ventet vandt Vladimir Putin og det endda i første runde, hvilket ikke var helt så ventet. Opinionstallene havde længe ligget under 50 procent. Mange mente, at det ville have givet ham større legitimitet, hvis han havde skullet ud i en anden runde mod formentlig Sjuganov. Valgdeltagelsen var på 65,34 procent, Putin fik 63,6 procent af stemmerne, Sjuganov 17,18, Prokhorov 7,98, Sjirinovskij og Mironov 3,85, hvilket for de to sidstes vedkommende var væsentlig lavere end deres partiresultater ved Dumavalget i december.

Putin vandt således stort over sin

nærmeste konkurrent, men hans stemmeprocent må betegnes som beskeden på baggrund af den massive kampagne, der var blevet ført for hans kandidatur. Den var også beskeden i forhold til tidligere præsidentvalg. I 2000, hvor valgdeltagelsen var på 68,64 procent, fik han ganske vist kun 52,94 procent af stemmerne og undgik altså lige akkurat at skulle ud i en anden runde, men da havde han kun været ministerpræsident i fire måneder og fungerende præsident i tre måneder. I 2004, hvor valgdeltagelsen var på 64,38 procent, fik han imidlertid 71,31 procent af stemmerne, og i 2008 fik Medvedev 70,28 procent af stemmerne ved en valgdeltagelse på 69,6 procent.

På valgaftenen samledes angiveligt 110.000 Putintilhængere på Manegepladsen i centrum af Moskva, formentlig ikke helt frivilligt. Her genoptog Putin med Medvedev ved sin side den patriotiske sprogbrug, idet han understregede, at det var Rusland, der havde sejret ved valget:

“Tak til alle, der har sagt ja til et stort Rusland ... Det var ikke kun et præsidentvalg. Det var en test af politisk modenhed, af uafhængighed. Vi viste, at faktisk ingen kan påtvinge os noget. Vi viste, at vore folk faktisk er i stand til at skelne mellem et ønske om fornyelse og politiske provokationer, som kun har ét mål, nemlig at få det russiske statssystem til at falde sammen og usurperer magten.

Det russiske folk viste, at sådanne varianter eller scenarier ikke har nogen gang på vores jord.”

Der var ikke tvivl om, at Putin havde fundet gadens parlament destabiliserende, og at han mente, det var inspireret udefra. Men som chefredaktøren på Radio Moskvas Ekko, Aleksej Venediktov, udtalte op til valgdagen: “Det var ikke børnene, der blev fornærmet på far. Det var far, der ikke havde lagt mærke til, at børnene var blevet voksne.” Efter valget er børnene dog faldet til ro igen. De formåede ikke at opstille et realistisk politisk alternativ.

Putin bliver indsat som præsident den 7. maj, hvorefter der bliver dannet en regering, forventeligt med Medvedev som premierminister. Medvedev spås af nogle iagttagere en kort karriere på denne post, og journalist Anna Arutunyan sagde ved præsentationen af sin bog *Mystikken om Putin* i marts i København, at Putin næppe sidder embedsperioden ud.

Som der stod i slutningen af en usigneret artikel ‘At føre landet over Majdan’ i netavisen *www.gazeta.ru* den 3. marts 2012: “Historien er på forandringernes side. Den, der skyn-der på den, taber. Og den, der prøver at dreje den tilbage, vil absolut ikke have heldet med sig.”

Lars P. Poulsen-Hansen er tolk, oversætter og kommentator i radio og tv vedrørende Rusland.

Tatarstan: Vi kan selv

Ib Alken

Delrepublikken Tatarstan har udviklet stor uafhængighed af Moskva som olierig og selvbevidst. Og hemmeligheden er legalitet i forhold til russisk lovgivning og en vis eftergivenhed, når centralregeringen gør modstand

I Kazan, Tatarstans hovedstad, gør man sig nok ingen illusioner om den langfristede holdbarhed af resultatet af præsidentvalget i marts. Vladimir Putin vender tilbage til Kreml, men det har hele tiden stået klart for delrepublikkens indbyggere, at Moskvas eftergivenhed over for Tatarstans pres for etnisk føderalisme er taktisk bestemt, mens strategien sikkert er en anden.

En del af Putins valgkampagne – en artikel om nationalitetsspørgsmålet i januar – viser respekt for de mange ikke-russiske folk i Den Russiske Føderation. Men Putin konkluderer, at det er russerne, der skal holde sammen på det hele.

I den sammenhæng er Ruslands demografiske udvikling en kilde til stor bekymring i Kreml. Allerede i 1960'erne stod det klart, at den etnisk-russiske befolkningsandel af Sovjetunionens befolkning var i til-

bagegang. Faldende fødselstal og dårlig prognose for især den mandlige befolknings levetid gjorde det klart, at det kun var et spørgsmål om tid, før de etniske russere kom i mindretal. I mellemtiden har demografien ganske vist ændret sig som en følge af, at nutidens Ruslands territorium er mindre end USSR's. Men det står alligevel klart, at de ikke-slaviske folk som lever i dagens Rusland, udgør en tredjedel af befolkningen og er i tiltagende.

Denne udvikling har politiske konsekvenser; og nogle af dem blev synlige i valgkampagnen forud for det russiske præsidentvalg den 4. marts og ved selve valget.

Et af de største endogene folkeslag i Rusland er tatarerne, hvis historie rækker bagud til mongolske invasioner i Europa fra det 8. århundrede og frem – og omfatter Djengis Khan og Den Gyldne Hor-

de. Efter mongolernes militære plyndringstogter, som endnu står levende i russisk overlevering, blev nogle af de asiatiske stammer bofaste i de områder i det sydlige centrale Rusland, hvor Volga-floden løber sammen med floden Kama, og i en historisk tidlig statsdannelse blev området til Tatarstan med Kazan som hovedstad.

Tatarerne er et tyrkisk-talende folk som tæller cirka syv millioner, hvoraf halvdelen i dag lever i Tatarstan som grænser til Ural, og resten er spredt ud over det vestlige Asien (Kirgisistan, Basjkortastan og Usbekistan) og Østeuropa – Polen, Ukraine og Litauen.

Den gyldne horde

Tatarerne kom østfra i det 13. århundrede og indgik i Den Gyldne Horde, som under Batu Khans førerskab erobrede store dele af Rusland og Centraleuropa i det 14.-15. århundrede. I det område af det centrale Rusland som nu er Tatarstan, blev nogle af de mongolske krigere gradvist assimileret med lokale folk. De kaldte sig Volgabulgarer med byen Bolgar som centrum, og havde ud over det militære også talent for at handle. Deres territorium lå ved Volga, som var en foretrukken handelsvej for bl.a. vore viking-forfædre på vej mod Middelhavet og Byzans.

Efter at Kazan blev områdets be-fæstede hovedstad i 1445, var byen

hovedsæde for Kazan-khanatet, som både økonomisk og militært var en magtfaktor i regionen. Så magtfuld, at de russiske storfyrster, som søgte at genskabe Rusland efter mongolernes erobring og ødelæggelse af Kiev Rus, i et par århundreder måtte anerkende khanatets overherredømme og betale tribut til Kazan. Islam var den fremherskende religion i området fra omkring 930.

Tsar Ivan Grosjnij gjorde en ende på khanatet i 1552, hvor han indtog Kazan og udplyndrede byen. Det tog dog den russiske angrebsstyrke et par års belejring at slå tatarerne. Endnu i dag har årsdagen for erobringen dyb og sørgelig mening i Kazan. Efter erobringen fulgte en vanskelig periode, hvor tatarerne blev totalt russisk domineret og russificerede. I denne kulturkamp indgik også religionen, og de der ikke ville konvertere til den russisk-ortodokse tro, blev holdt uden for samfundet.

Det var Katharina II som i 1788 udfriede de muslimske folk under russisk overherredømme med sin lov om religiøs tolerance. Derefter blev det muligt for tatarerne at udfolde deres talenter. Det blev almindeligt at optage tatarer i embedsstanden og ved hoffet – Service Tatars – og begge parter trivedes: tsar som tatar. Det blev begyndelsen til et samspil, hvor tatarerne nød mange privilegier, men til gengæld holdt sig inden for eksisterende russiske politiske og lovmæssige rammer.

Nutidens Tatarstan er et af Rus-

lands økonomisk mest udviklede områder. Noget af forklaringen er nok republikkens rige reserver af olie og kul. Men medvirkende er utvivlsomt, at Tatarstan som noget enestående i Rusland nyder en høj grad af selvstyre. Tatarerne er kendt for handels- og organisationstalent, og efter Sovjetunionens kollaps i 1991 lykkedes det dem at få frihed til selv at forme republikkens udvikling. Det er ikke tilfældigt, at Tatarstans uofficielle valgsprog er 'Bez Buldirabiz' – Vi kan selv.

Rig på olie

Tatarstans stræben efter uafhængighed hviler på et solidt økonomisk fundament. Store olieforekomster er republikkens vigtigste aktiv. Men der er desuden en veludviklet industriel base, som med petrokemi og maskinbygning tegner sig for 45 pct. af BNP.

Republikkens største virksomhed er KamAZ, som bygger trucks og entreprenørmaskiner og beskæftiger omkring 20 pct. af arbejdsstyrken. Kazan Aviation bygger Tupolev fly, og Kazan Helicopters er blandt verdens største producenter af helikoptere. Men også IT, fødevarerindustri og byggeri er med til at skabe økonomisk vækst.

Den særstilling Tatarstan vandt efter Sovjetunionens sammenbrud skyldes i høj grad republikkens første præsident, Mintimer Sjaimiev. I senfirserne var der betydelige lig-

hedspunkter med de baltiske republikkers stræben mod uafhængighed og den måde, Sjaimiev – som førstestekretær for Tatarstans kommunistparti – og hans støtter virkede ind fra i de sovjetiske politiske organer, hvor de beklædte nøgleposter. Målet var at sikre Tatarstan et mål af selvstændighed (ordet frihed var tabu). De blev nationalkommunister som balterne, og deres øjeblik kom, da Boris Jeltsin iværksatte opløsningen af Sovjetunionen i december 1990.

Forinden havde Tatarstan i august 1990 afgivet en selvstyreerklæring, og i tiden frem til 1993 blev det muligt at formulere en delvis uafhængighed gennem et netværk af aftaler mellem Jeltsins forbundsregering og Tatarstans delstatsregering. Hermed tog tatarerne Jeltsin på ordet i erindring om, at han under et besøg i Kazan i 1990 havde udtalt: "Tag så megen uafhængighed, som I kan fordøje!".

Det lod man sig ikke sige to gange, og inden for et par år havde Tatarstan tillagt sig næsten alle nationalstatens attributter – egen præsident, parlament, retssystem og relationer til udlandet. Samt naturligvis flag og rigsvåben. Kronen på værket blev en folkeafstemning i marts 1992, som godkendte Tatarstans suverænitet inden for den russiske føderations rammer.

Tatarstan var først fremme i de tidlige 1990'ere med en formel, som mange af de øvrige republikker også kom til at forsøge sig med: En vari-

ant af forbundsstaten, hvor decentralisering og delegering af kompetencer sker fra republikken til centret, altså bottom-up fremfor den traditionelle russiske magtens vertikale.

Det lykkedes Tatarstan at gennemføre sin løsning – Tatarstan-modellen – gennem langvarige forhandlinger og en del tovtrækkeri. Resultatet var 1994-traktaten og de tilknyttede aftaler om ansvarsfordeling for vigtige økonomiske og administrative sektorer. Disse aftaler blev fornyet i 2005.

Helt utroligt lykkedes det i 1994 at sikre, at en stor del af beskatningsprovenuet forblev i Tatarstan i stedet for at gå til forbundsbudgettet. Da man ydermere selv rådede over olieindtægterne – Tatarstan var på det tidspunkt hovedleverandør af energi til det øvrige Rusland – blev der grundlag for accelereret udvikling. Takket være kløgtig politisk ledelse og fremsynede entreprenører blev det finansielle overflødhedshorn anvendt til at modernisere og udvikle republikkens industri og infrastruktur. På et tidspunkt, hvor centralregeringen handlede kaotisk og store dele af Rusland var lammet af økonomisk krise som følge af Jeltsins og Gaidars økonomiske eksperimenter, trivedes republikken Tatarstan i bedste økonomiske velgående.

Det skildrede heldige forløb er i høj grad Mintimer Sjaimievs fortjeneste. Han fastholder selv – og skiftende russiske præsidenter fra Jelt-

sin til Medvedev har modvilligt af fundet sig med –, at alt er sket inden for rammerne af den føderale model, som blev indført med Jeltsin i 1993-forfatning. Sjaimiev og hans fæller har blot udnyttet disse rammer til det yderste. En taktik, som naturligvis kun har kunnet anvendes, så længe man har en vis goodwill i Moskva.

Arrestordre fra Moskva

Forholdet mellem Jeltsin og Sjaimiev hvilede på gensidig god kemi og det kammerateri, som hørte til den sovjetiske nomenklaturas livsstil. Og så var de begge grænseoverskridere. Der var ganske vist nogle anspændte situationer, hvor det kom til markeringer – værst omkring Tatarstans 1992-folkeafstemning om selvstyre, hvor republikkens regering gik under jorden efter at have erfaret, at der var udstedt arrestordre imod dem fra Moskva. Men tatarerne foretog det nødvendige taktiske tilbagetog med ændring af nogle formuleringer om uafhængigheden, hvorefter krisen blæste over.

Dette har til stadighed været den metode, man benytter til at skabe og konsolidere republikkens særlige status: legalitet i forhold til russisk lovgivning og en vis eftergivenhed, når centralregeringen gør modstand. Men uden at give køb på det centrale – uafhængigheden. Sjaimiev beklædte præsidentposten i tre perioder fra 1991 til 2010. – To pe-

rioder var efter loven, og den tredje blev tilføjet på et forslag fra Putin, som alle hilste velkommen.

Sjaimievs regeringsform var ikke transparent, men til gengæld effektiv. Kritikere taler om hans politiske klan, og om det slør af hemmeligholdelse, som omgav beslutningerne. Sjaimievs kreds bestod (og består stadig) af tatariske intellektuelle fra landsbymiljøer – 85 procent af de højere embedsmænd er tatarer. Hans styrke ligger i et betydeligt administrativt talent, og i evnen til at undgå at komme i konflikt med forbundsregeringens politik. Det sikrer ham indflydelse både hjemme og i Moskva.

Som medlem af forbundsrådet og medstifter af partiet Forenet Rusland har Sjaimiev et netværk og en indflydelse, som er holdt ved lige, også efter at han trådte tilbage fra præsidentposten i 2010. Det er klart at hans efterfølger – den meget yngre Rustam Minnikhanov – foreløbigt mest beklæder posten formelt, medens Sjaimiev, som er fyldt 75, fortsat trækker i trådene.

Ved valget til det russiske parlament (Duma) i december 2011 vandt Forenet Rusland næsten 79

pct. de afgivne stemmer i Tatarstan, og ved præsidentvalget i marts fik Vladimir Putin næsten 83 procent. I begge tilfælde var valgdeltagelsen højere end nationalt. I landdistrikterne med valgdeltagelser over 90 procent fik Putin næsten alle stemmer.

Under valgkampagnen var Sjaimiev en af Putins personlige repræsentanter i Tatarstan. I denne egenskab stillede han op til en tv-debat med Putins eneste seriøse konkurrent, kommunistlederen Gennadij Sjuganov. Sjaimievs klare signal til folket var, at det er i Tatarstans interesse at støtte den mest sandsynlige næste præsident. Efter en kritisk gennemgang af de øvrige kandidaters fortjenester og mangler kunne han slutte med den parole, som Putins kampagne benyttede 'Ham – hvem ellers?'

Tatarstanerne er traditionelt indstillet og vænnet til at følge den landsbyældstes råd. Det skete også ved denne lejlighed.

Ib Alken er forhenværende ministerråd i den danske udenrigstjeneste. Han har siden 1999 boet i Rigo, hvor han er selvstændig konsulent.

Euroen, finanspagten og Danmark

Niels Thygesen

Det kan synes overraskende, at euroen foreløbig har holdt i 13 år, men indførelse af en fælles valuta er de facto en irreversibel proces. Konsekvenserne af at afskaffe den er uoverskuelige

Gennem mere end to år har euroområdet – de 17 lande, der anvender euroen som fælles valuta – forsøgt at gøre deres samarbejde mere tidssvarende. Siden krisen omkring Grækenlands mulige insolvens blev afdækket i oktober 2009, har de politiske beslutningstagere i euroområdet truffet en række beslutninger om at styrke samarbejdet. Det er hele tiden sket under indtryk af usikkerhed og utålmodighed på de internationale finansielle markeder omkring tilstrækkeligheden af de trufne beslutninger, hvoraf den underskrevne, men endnu ikke ratificerede, finanspagt er det seneste eksempel. Er samarbejdet nu ved at blive funktionsdygtigt og dermed tilfredsstillende også fra en dansk synsvinkel?

For at svare på dette overordnede spørgsmål er det nødvendigt først at

søge at afklare to andre spørgsmål:

(1) Blev euroområdet fundamentalt fejlkonstrueret gennem Maastrichttraktaten, ellers skyldes de seneste års problemer systematisk misrøgt af de vedtagne regler fra en række medlemslandes side? (2) Udbedrer de hidtil vedtagne ændringer i samarbejdet, senest finanspagten, de identificerede svagheder?

Maastrichttraktaten centraliserede penge- og valutapolitikken i deltagerlandene, men overlod stort set den øvrige økonomiske politik til de nationale politiske myndigheder. Det var der gode såvel økonomiske som politiske grunde til.

Beslutningen om at igangsætte processen i retning af en fælles valuta var direkte inspireret af erfaringerne med det Europæiske Monetære System (EMS). Det blev ikke anset for foreneligt med udviklingen

af EU's Indre Marked frem mod 1992 at fortsætte med et valutasamarbejde, der gav mulighed for jævnlige ændringer i de indbyrdes valutakurser. Og selv om EMS var ganske velfungerende, var der tegn på øget ustabilitet. En fælles valuta blev set som mere robust end de nationale valutaer med den tyske mark som anker, en opfattelse som også Tyskland delte. Tyskerne var samtidig trætte af at være i frontlinjen i den globale diskussion om global koordination af økonomisk politik, som jævnlige lagde op til, at nu måtte Tyskland lade sin valuta opskrive eller stimulere den indenlandske efterspørgsel.

Pengepolitik over grænser

Men hvorfor standsede man med centralisering af pengepolitikken? En nærliggende økonomisk årsag var, at kun pengepolitik har umiddelbare virkninger over landegrænserne; effekterne af ændringer i finans- og strukturpolitik viser sig helt overvejende inden for det enkelte lands grænser. Hertil kom en række politiske grunde. Med suverænitetsafgivelse på det monetære område fulgte en stærkere insisteren på subsidiaritetsprincippet i relation til den øvrige økonomiske politik. Der var samtidig en betydelig ulyst til at se EU-institutioner og andre stater blande sig ret meget i tilrettelæggelsen af det enkelte lands økonomiske politik. På basis af den fælles valuta

så mange konkurrence mellem deltagerlandenes økonomiske politik som ønskelig.

Ved Hannover-mødet i Det Europæiske Råd i juni 1988, hvor stats- og regeringscheferne bekræftede deres hensigt om at bevæge sig mod en Økonomisk og Monetær Union og nedsatte det såkaldte Delors-udvalg til at anvise veje hertil, blev der imidlertid lagt vægt på, at der ikke blot skulle være tale om en monetær union. Delors-udvalget, som jeg fik det privilegium at deltage i som uafhængig ekspert, gjorde et forsøg på at definere, hvad man kunne forstå ved en økonomisk union, selv om det er et anderledes flertydigt begreb end en monetær union. Den burde omfatte fire elementer: (1) et indre marked, hvor ikke blot varer og tjenesteydelser, men også arbejdstagere og kapital kan bevæge sig frit; (2) en velfungerende konkurrencepolitik på EU-niveau til at fjerne konkurrencehindringer, begrænse statsstøtte og vurdere større virksomhedsfusioner og -overtagelser; (3) en regional- og strukturpolitik til at fremme mere ligelige produktionsvilkår i hele unionen; samt (4) makroøkonomisk koordination, herunder bindende regler for national finanspolitik.

Disse elementer, som genfindes i Maastricht-traktaten et par år senere, er vage, men det ville være svært at benægte, at der er gjort gode fremskridt siden 1991 med hensyn til de tre første, mere strukturpoliti-

ske elementer, selv om der også er klare mangler. Der er stadig problemer omkring den fri bevægelighed for tjenesteydelser og et erkendt behov for at følge op på de væksthremmende muligheder i en yderligere udbygning af markedsintegrationen. Et mere vækstorienteret EU-budget, især omkring strukturfondene, er på den aktuelle dagsorden for EU's langtidsbudget 2014-20. Hvis man havde spurgt ikke blot Jacques Delors, men også andre politikere ved underskrivelsen af Traktaten, ville man dog utvivlsomt have fået det svar, at et EU-budget fastlåst omkring 1 procent af unionens BNP næppe ville være tilstrækkeligt selv i en union, hvor den helt overvejende del af de offentlige opgaver blev bevaret på nationalt plan.

Til gengæld har det fjerde punkt ovenfor ikke endnu fundet en varig løsning. Med en mulig undtagelse under højdepunktet af krisen i begyndelsen af 2009 er der aldrig kommet nogen ramme for samarbejdet, som kunne fortjene betegnelsen 'økonomisk koordination', jfr. nedenfor.

Samtidig er de 'bindende regler' for national finanspolitik blevet systematisk tilsidesat siden euroens indførelse, men ikke under optakten til denne, hvor sanktionen for ikke at overholde reglerne var, at det pågældende land måtte vente med optagelsen. Det er denne tilsidesættelse af vedtagne regler, som det omfattende regelsæt udarbejdet siden

2010 og med finanspagten som slutsten, tilsigter at råde bod på. Også på denne baggrund er det vigtigt at se kritisk på euroens tilblivelseshistorie og de oprindelige forestillinger i de toneangivende deltagerlande. Selvom finanspagten og de øvrige elementer i regelsættet går lidt længere i retning af makroøkonomisk koordination end de tidligere forsøg, kan reglerne ikke med rimelighed fremstilles under denne overskrift og endnu mindre som en finanspolitisk union.

Reglerne bevarer grundprincippet fra Maastricht: at det finanspolitiske og strukturpolitiske ansvar er helt overvejende nationalt. Det fører derfor direkte tilbage til de undertiden modsætningsfyldte diskussioner op til Traktaten, navnlig mellem Tyskland og Frankrig, som igen præger debatten – sammen med et par undladelsessynder, som deltagerne bør tage et fælles ansvar for. I det følgende afsnit prøver jeg derfor at identificere syv områder præget af oprindelige meningsforskelle mellem Frankrig og Tyskland.

Euroen og det politiske lederskab i EU?

Det er blevet en tradition at se monetære initiativer i EU som en del af et storpolitisk spil om ledelsen i Europa. Denne tradition, som er særligt udbredt i Frankrig og blandt politologer, har vist sig ved udarbejdelsen af den oprindelige plan for en Økonomisk og Monetær Union i 1970, den såkaldte Werner-plan, ved

aftalen om EMS i 1978, og ved Maastricht-traktatens indgåelse. I 1970 ønskede forbundskansler Willy Brandt gennem såvel udvidelsen af medlemskredsen i det europæiske samarbejde som – især – gennem principiel tilslutning til udarbejdelse af en plan for at realisere ØMU at markere, at hans nyorientering i forholdet til Østtyskland (Ostpolitik) ikke indebar nogen svækkelse af tysk interesse for europæisk integration. I 1978 var forbundskansler Helmut Schmidt interesseret i at kombinere initiativer af forsvarspolitisk og monetær karakter med sin nære samarbejdspartner præsident Giscard d'Estaing. I 1990-91 var Tyskland interesseret i på analog måde at vise, at den tyske genforening ikke fjernede interessen for fremskridt i europæisk integration; franske kilder mener, at forbundskansler Kohls tilslutning til en monetær union og dermed opgivelse af den tyske mark var en pris, som Tyskland var indstillet på at betale til gengæld for støtte fra sine europæiske naboer til genforeningen.

Det er imidlertid mere end tvivlsomt, om analogien til de tidligere faser i det europæiske samarbejde holder. I 1990 var Tyskland ikke længere 'demandeur'. Den tyske genforening havde så megen momentum, at selv en mere udtalt tøven over for udviklingen end den, som Frankrig (og Storbritannien) viste, ikke ville have haft megen virkning. Når Forbundskansleren gik

ind på planerne for euroen, var det efter min vurdering, dels fordi han så en monetær union som knyttet til den politiske union, som lå ham stærkest på sinde, dels fordi tysk industri og fagbevægelse gav ham det klare indtryk, at det ville være en fordel for Tyskland at andre EU-lande var tæt knyttet til den tyske økonomi og dermed dens stabilitetskultur.

Denne forskel i opfattelsen af udgangspunktet bidrager til forståelsen af den gensidige frustration, som præger det tysk-franske forhold i dag. Frankrig regnede med at få en mere væsentlig rolle i den europæiske politiske ledelse, men hertil har det vist sig, at der kræves mere end den fælles valuta. Tyskland regnede med at få sikret den stabilitetsorienterede politik med lav inflation, som havde vist sig gennem årene op til 1990. Inflationen har været fuldt så lav som i tidligere årtier, men stabilitet har vist sig også at have andre dimensioner. Og den politiske union, som var Helmut Kohls hjertesag, er ikke kommet.

Rækkefølgen mellem monetær, finanspolitisk og politisk union?

Det tyske perspektiv på rækkefølgen var – og er – at en monetær union skal være slutstenen i en lang integrationsproces. Det var desværre uklart hvad indholdet i en politisk union skulle være; Helmut Kohl talte mest om emner, der lå langt fra de økonomiske – større rolle for Eu-

BAGGRUND

ropa-Parlamentet og flere elementer af fælles politik på andre væsentlige områder herunder navnlig udenrigspolitik. Tyskland fik den indrømmelse, at der blev indkaldt til en konference om politisk union parallelt med forhandlingerne om ØMU, men resultatet heraf var ikke på højde med tyske forestillinger.

Det var til gengæld klart, at Tyskland ikke så en finanspolitisk union – i den forstand, at væsentlige dele af den offentlige udgifts- eller indtægtspolitik ud fra fordelingsmæssige eller effektivitetsmæssige hensyn skulle besluttes på europæisk plan – som ønskelig. Og erfaringerne med den tyske genforening og dennes voldsomme belastning af tyske offentlige finanser fra 1990 og i de følgende årtier har hærdet den tyske uvilje mod at blive trukket ind i et system med store mellemstatslige overførsler.

Det franske perspektiv – her med støtte fra især Italien og Belgien og Kommissionen – var, at en monetær union kan spille en så væsentlig rolle som katalysator for de øvrige elementer i integrationen, at den ikke bør vente.

I Delors-komiteen brugte vi megen tid på at diskutere ønskeligheden af 'parallelitet' mellem monetær og økonomisk integration. Dette begreb er en undskyldning for at nedsætte tempoet i integrationsbestræbelserne. Nogle af gruppens medlemmer fandt, at den økonomiske integration omkring 1990 var lø-

bet forud for den monetære, og at især den forestående fulde frigivelse af også korte kapitalbevægelser ville gøre en fælles valuta mere påkrævet.

I denne meningsforskel slog det franske perspektiv igennem i og med, at man besluttede at starte forberedelserne til euroen. Kohl selv var næppe helt uden sympati for den potentielt positive virkning af en monetær union på den udvikling af et europæisk 'schicksalsgemeinschaft', men der bestod hele vejen gennem 1990'erne den forskel mellem de tyske og franske holdninger, at Tyskland især lagde vægt på de økonomiske kvalifikationer for deltagelse i euroen, mens Frankrig lagde afgørende vægt på tidsfristerne i gennemførelsen og den størst mulige automatik.

Også her slog franske synspunkter igennem. Kort inden underskrivelsen af Maastricht-traktaten fik Frankrig (og Italien) den afgørende indrømmelse, at euroen skulle indføres senest 1. januar 1999, uanset hvor mange lande der opfyldte adgangskriterierne på det tidspunkt. Det var i øvrigt denne indrømmelse, der fik statsminister Poul Schlüter i uforklarlig hast til at tage forbehold: Danmark skulle først senere tage stilling til, om landet ville være med i euroen eller ikke – det forbehold, der efter den negative danske folkeafstemning udløste tilkendegivelsen om, at Danmark allerede nu ønskede at tilkendegive, at man ikke ønskede at indføre euroen.

Regler for eller beslutninger om finanspolitik?

Mens der var bred forståelse for behovet for at supplere den fælles valuta med nogle politisk aftalte regler for det spillerum, som deltagerlandene måtte have for den nationale finanspolitik, var der uenighed om disse reglers indretning og tilstrækkelighed. Tyskland ville have klare regler – en overgrænse for offentlige underskud og en norm for forholdet mellem offentlig gæld og BNP – med tidsfrister og sanktionsmuligheder. Frankrig var ikke uenig i dette behov, men lagde vægt på at lægge en vis diskretionær beslutningskompetence i finansministerrådet (ECOFIN, senere Eurogruppen). Under overskriften ‘økonomisk regering’ – et lige så uklart begreb som den politiske union – skulle man tilstræbe en egentlig koordination af deltagerlandenes økonomiske politik med udgangspunkt i hele området økonomiske situation.

Der er en fundamental forskel mellem et regelsæt til at begrænse (stærkt) afvigende national finanspolitik og et system, der sigter efter at træffe europæiske beslutninger om summen af deltagernes finanspolitik og dennes samspil med pengepolitikken.

Begge formål omtales som ønskværdige i Delors-rapporten og i Traktaten, men forsøgene på at konkretisere mandatet til at gennemføre økonomisk-politisk koordination

løb ud i sandet i Maastricht, mens det disciplinerende regelsæt blev indskrevet. Franske iagttagere taler stadig om to drømme – den tyske om disciplin og den franske om koordination – hvoraf kun den første blev realiseret.

Dette regelsæt har nu gennemlevet tre etaper: proceduren om ‘uforholdsmæssigt store underskud’ fra Traktaten, den såkaldte Stabilitets- og Vækstpagt, vedtaget i 1997 på tysk initiativ og modificeret i 2005, og den seneste version med en omfattende pakke af sekundær lovgivning, den såkaldte ‘six-pack’ og suppleret af finanspagten.

Hensigten har hele vejen været at opgradere hensynet til langsigtet holdbarhed til de offentlige finanser i forhold til disses stabiliseringspolitiske rolle, men deltagerlandenes politik har svigtet i begge henseender; holdbarheden er svækket i og med, at det gennemsnitlige gældsniiveau i euroområdet er ca. 20 procentpoints højere end ved Maastricht-Traktatens underskrivelse. Samtidig skyldes denne gældsætning langt fra alene eller overvejende de sidste 3-4 års krise; der blev ført procyklisk, ekspansiv finanspolitik i de gode år op til 2008 – en kombination, der i dag presser en række lande til at konsolidere deres offentlige finanser på et tidspunkt, hvor der er recession eller tilløb hertil, dvs. at føre procyklisk politik i den modsatte retning.

Erfaringer siden euroens indførel-

BAGGRUND

se viser, at det finanspolitiske regelsæt har vist sig utilstrækkeligt i en situation, hvor den økonomiske vækst er lavere end forudset. Hvis et land prøver at holde sig lige under 3 procent-grænsen for offentlige underskud, og væksten i landets BNP (i årets priser) falder fra 5 til 3 procent, vil gældens andel af BNP tendere mod 100 procent, snarere end de 60 procent, som normen sætter. Og hertil kommer de overskridelser af underskudsloftet, som var hyppige i årene 2003-6.

Stabilitets- og Vækstpagten udviklede sig i disse år fra et regelsæt, som landene i princippet skulle holde sig på respektfuld afstand fra, til en årlig forhandlingsramme. Det var ikke nødvendigvis dårligere, men der var åbenlyst ikke tale om nogen særlig kontant tone ved forhandlingerne, efter at Tyskland og Frankrig i uskøn alliance havde bremset den samtidige påtale af disse to landes overskridelse af loftet i 2003.

Selvfølgelig er der en modsætning mellem hensynet til langsigtet holdbarhed og den mere kortsigtede stabiliseringspolitik, når man som nu er i en situation med lav aktivitet. Budgetkonsolidering begrænser efterspørgslen, om end den kontraktive effekt er mindre jo større underskud og gæld, man starter fra. Det er ikke blot de finansielle markeder, der holder øje med de offentlige finanser. Det gør forbrugerne også; en del empiriske undersøgelser viser dette fra de gode år, hvor især tyske

forbrugere syntes at spare en stor del af skattelettelserne op, fordi de var bekymrede over voksende offentlige underskud. Det er vigtigt, også for finanspolitikens stabiliseringspolitiske effektivitet, at vende tilbage til nær budgetbalance; og den tilnærmelsesvis definition heraf, der er givet med finanspagtens mål på højst 0,5 procent i strukturelt (konjunkturrenset) underskud, kombineret med det fastholdte mål på højst 3 procent i faktisk underskud, giver gode muligheder herfor.

Alt i alt er der et klart behov for at opgradere det lange sigt i finanspolitikken, som det seneste – og tredje – forsøg på at præcisere og håndhæve regelsættet lægger op til. Det forekommer inkonsistent at være enig i hensigten med opgraderingen, men uvillig til at se reglerne håndhævet, selvfølgelig forudsat, at den strukturelle balance indføres gradvis, som også finanspagten lægger op til. Tyskland, der kunne gennemføre budgetbalance hurtigt, gør først sin 'skyldbremse' fuldt virksom i 2016, og der bliver utvivlsomt tale om længere overgangstid for de fleste andre

Skal kun de svage lande tilpasse sig?

Det har været et stadigt ønske fra fransk side, at det økonomiske samarbejde i Europa skulle være baseret på symmetri, og da Frankrig og Italien i januar 1988 startede debatten om ØMU, understregede de to daværende finansministre, at et land

som Tyskland med betydeligt overskud på sin løbende betalingsbalance havde en særlig forpligtelse til at holde gang i sin egen og hele Europas vækst. Det kom Tyskland også til i de følgende år med genforeningen og tab af konkurrenceevne, især som følge af store devalueringer af flere andre europæiske valutaer, men problemet er genopstået i de senere år.

Det er naturligvis en bekymring, at euroområdet største økonomi har udsigt til en langsigtet vækst i produktionskapaciteten på ikke meget over 1 procent om året især af demografiske årsager, samt at Tyskland ikke ser noget problem i et overskud på betalingsbalancen på over 5 procent af BNP. Alligevel forekommer det ikke velbegrunderet at stimulere den indre efterspørgsel; gældskvoten i Tyskland er pt. omkring 83 procent. Det forekommer heller ikke velmotiveret direkte at opmuntre til hurtigere lønstigninger for at svække tysk konkurrenceevne; der er lidt kraftigere lønstigninger på vej som følge af høj beskæftigelse. Derimod er der gode argumenter for at minde Tyskland om de vækstfremmende initiativer, som kunne tages i landet gennem liberalisering og øget konkurrence i de tyske service- og andre hjemmemarkedserhverv. Nok er eksportsektoren relativt vigtigere i Tyskland end i de fleste andre europæiske lande, men den øvrige økonomi kunne trænge til et eftersyn som led i en vækstpoli-

tik som supplement til budgetkonsolideringen.

På det mere makroøkonomiske plan blev ØMU konstrueret som et klart asymmetrisk system. Landene skulle tilpasse deres resultater til 'best performance', ikke til et gennemsnit. Men selvfølgelig har det været en alvorlig svaghed i de forløbne 13 år, at man ikke brugte de mest oplagte indikatorer for, om dette faktisk blev opnået, dvs. betalingsbalanceuligevægt og ændringer i konkurrenceevne. Det rettes der op på, tilsyneladende ganske effektivt, i det system af overvågning af makroøkonomiske ubalancer, som blev vedtaget i 2011 som en del af 'six-pack'. Men overvågningen bør suppleres af en realistisk erkendelse af, hvad der kan nås gennem at åbne lidt for symmetriperspektivet: de mest gældsplagede lande – Grækenland og Portugal – har meget beskedne udenrigshandelandele i deres samlede økonomi, så virkningerne af hurtigere vækst i resten af euroområdet på dem skal ikke overvurderes.

Hvor meget automatik i håndhævelsen af de finanspolitiske regler?

Maastricht-traktaten knæsatte det princip, at krav om opretning af et lands økonomiske politik og hertil knyttede sanktioner kun kunne ske gennem en politisk beslutning i ECOFIN (Eurogruppen). Det kan man ikke sætte sig ud over uden en ændring af Traktaten, men afstem-

ningsreglerne i ECOFIN kan tilpasses, således at det bliver mere usandsynligt, at en indstilling fra Kommissionen bliver tilsidesat. Her er man i den seneste fase – under pres fra Europa-Parlamentet – gået så langt, som det synes muligt ved at kræve kvalificeret flertal for at afvise en indstilling, mens der tidligere skulle et kvalificeret flertal til for at gennemføre en sådan. Også på et andet punkt, hvor de tidligere regler viste sig at have for megen elastik, er der blevet strammet op: ‘exceptionelle omstændigheder’, under hvilke der ikke kunne stilles krav eller de kunne frafaldes, er nu indsnævrede til situationer, hvor et land uden egen skyld er kommet i vanskeligheder.

Tyskland har som før krævet så meget automatik som muligt i erkendelse af vanskelighederne ved at få medlemmerne af et kollegialt organ som ECOFIN til at vise indbyrdes uhøflighed. I tilslutning til finanspagten er der indført et sindrigt system, hvorefter et eller flere medlemslandes udpeges til at påtale overtrædelser af pagtens regler i et deltagerland.

Er disse opstramninger nok til at skabe tillid til, at de finanspolitiske regler fremover vil blive overholdt? Udsigten til at dette kan lykkes, styrkes snarere af erfaringerne med lidt attraktive alternativer til at følge trop. Det er for nemt at sige, at der nu er den mulighed for redningsaktioner (bail-out), som tidligere blev anset for forbudt i Traktatens Arti-

kel 125, og at det svækker viljen til at overholde reglerne. Der ligger intet bekvemt i at bruge de nye offentlige lån gennem de europæiske institutioner og IMF; at komme under et program er et tab af suverænitet, som går langt ud over at indrette sig efter de finanspolitiske regler. Og de lande, der ikke har haft brug for at indgå i programmer, har mærket en grad af markedsdisciplinering, der har virket stærkt afskrækkende. Det oprindelige regelsæt i Traktaten og i Stabilitets- og Vækstpagten regnede ikke med nogen disciplinering fra markederne; det var en vigtig årsag til, at man indførte reglerne. Nu har man både et revideret og styrket finanspolitisk regelsæt og en yderst nærgående overvågning fra markederne. Den kombination giver en vis forventning om, at reglerne vil virke en del bedre end i fortiden.

Skal ECB/Eurosystemet have andre opgaver end de rent pengepolitiske?

Der var i Maastricht en alvorlig undervurdering af behovet for at placere et ansvar for finansiel stabilitet i euroområdet senest ved indførelsen af den fælles valuta. Det var – for en gangs skyld – en undladelse, som Frankrig og Tyskland var fælles om.

Begge lande havde begrænsede erfaringer med ustabilitet i den finansielle sektor – og stor tillid til den kontinentaleuropæiske model med universalbanker. Hertil kom, at de europæiske lande omkring 1990

havde påbegyndt en opbygning af samlede nationale finanstillsyn for banker, markeder og forsikrings- og pensionselskaber, samt at centralbankerne – med Storbritannien som en undtagelse – ikke havde egentlige tilsynsopgaver.

Min erindring fra Delors-komiteen var, at centralbankerne slet ikke ønskede at påtage sig tilsynslignende opgaver. De følte at have nok information uden, de kunne komme i interessekonflikt, og deres uafhængighed af det politiske system ville blive svækket. Det har siden taget mere end to årtier at vende denne udvikling ved dels at indføre europæiske myndigheder – om end med begrænsede beføjelser – på de tre tilsynsområder, dels at tillægge den europæiske centralbank en rolle i overvågningen af det samlede finansielle systems stabilitet. Disse fremskridt er næppe helt tilstrækkelige; hertil kræves formentlig en stærkere europæisk styring af grænseoverskridende institutioner, især i tilfælde af lukning eller omstrukturering, og en europæisk indskyderforsikringsordning.

Det var ikke alene ansvar for den finansielle stabilitet, som blev holdt uden for Maastricht-traktaten. Man ønskede også at beskytte den kommende centralbank bedst muligt over for opgaver, der kunne distrahere den fra et klart fokus på den pengepolitiske hovedopgave: at holde inflationen lav og stabil på mellemlangt sigt. Forbudet mod at give

kredit til den offentlige sektor og dens institutioner og mod at købe statsobligationer ved auktioner skal ses i samme lys.

Selvfølgelig skulle ECB kunne købe statsobligationer i det sekundære marked ved sine normale pengepolitiske operationer, men det var karakteristisk for tankegangen i slutningen af 1980'erne, at vi i Delors-komiteen havde overvejelser om, hvorvidt sådanne operationer alene skulle foregå i en europæisk portefølje, vægtet efter størrelsen af de nationale obligationsmarkeder. Bekymringen ved at se den kommende centralbank udsat for beskyldninger om forskelsbehandling, når dens transaktioner påvirkede renteforskelle mellem nationale markeder, var nærliggende og har været undervurderet i det sidste par års kritik fra økonomer og politikere uden for euroområdet af ECB for overdreven tilbageholdenhed på markedet.

Det kan dog ikke skjules, at der på dette punkt har været meningsforskelle mellem Tyskland og Frankrig under krisen. Mens Frankrig pressede på for at få ECB til at optræde som långiver til regeringerne fra 2010, begyndte ECB's særlige program herfor under stor tysk modvilje. Siden har tilsyneladende de senere tyske medlemmer i selskab med lederne fra nogle af de mindre landes centralbanker ved nogle lejligheder ikke kunnet vinde gehør for deres forsvar for Traktatens ortodoksi. Heldigvis har ECB's meget omfat-

tende likviditetsstøtte til banksystemet i vinteren 2011-22 foreløbig fjernet behovet for at fortsætte købene af statsobligationer, hvorved ECB er kommet tilbage i sin foretrukne afstand af regeringerne.

Der er endnu en væsentlig underliggende forskel i franske og tyske holdninger til ECB's opgaver. Frankrig ville foretrække en mere aktiv valutapolitik, især med interventioner i tredjelandsvalutaer, når euroen har tendens til at blive for stærk. Traktaten har imidlertid gjort det meget kompliceret at definere en valutastrategi for euroen. Alt i alt så Traktaten det som en hovedopgave at beskytte centralbankens uafhængighed og fokus på prisstabilitet. Det var overvejende en tysk model, inspireret af tre årtiers gode erfaringer med den tyske Bundesbank.

Men selv om Bundesbank var uafhængig af det politiske system, var den ikke alene på den økonomisk-politiske scene i Tyskland, således som ECB har været det på den europæiske. Et af argumenterne fra tysk side for at undgå overførsel af kompetence til at træffe stabiliseringspolitiske beslutninger på europæisk plan var, at det kunne underminere ECB's uafhængighed. Men man skal ikke forveksle uafhængighed og ensomhed. Som den eneste fungerende europæiske institution risikerer ECB at få pålagt opgaver, der rettelig hører hjemme på det politiske bord, så som at købe statsobligationer og at yde lån med konditional-

itet til lande. Det kan blive en alvorligere trussel mod uafhængigheden end det at have en politisk modpart eller partner, og der er derfor en vis logik i det forslag, som den afgående ECB præsident Jean-Claude Trichet kom med i sommeren 2011: at euroområdet havde brug for en finansminister (om end med mere snævert afgrænsede opgaver end det typisk blev opfattet). Den puristiske opfattelse af en centralbank, som lå til grund for den oprindelige model, er ved at blive fraveget – og det glæder Frankrig sig utvivlsomt mere over end Tyskland.

Euroen og EU-27, traktatændring eller regeringssamarbejde?

At der ikke var sammenfald mellem euroområdets medlemskreds og EU blev ikke i begyndelsen set som et større problem. Bortset fra Storbritannien og Danmark med hver deres forskellige traktatfæstede forbehold – og Sverige med sit de facto fravær – var alle lande uden for euroen på vej mod den. Men da euroen blev indført og ECB oprettedes, følte eurolandene ikke overraskende et behov for at markere deres nye status ved at igangsætte Eurogruppen som en særlig gruppering inden for ECOFIN. Storbritannien, hvis kritiske holdning var en særlig årsag til denne udskillelse, havde ikke held til at forhindre det.

Nu går samlingsbestrebelserne videre derved, at finanspagten lægger op til at institutionalisere møder

også blandt eurolandenes stats- og regeringschefer. Det har længe været et fransk ønske, mens Tyskland foretrak at holde mest muligt i kredsen af alle 27 EU-medlemslande. Det britiske veto mod at tage det sidste skridt i opbygningen af det finanspolitiske regelsæt gennem finanspagten nødvendiggjorde imidlertid, at dette skridt måtte tages gennem en aftale mellem eurolandenes regeringer og de øvrige medlemmer, som måtte ønske det. Otte af de ti ikke-eurolande, heriblandt Danmark, underskrev aftalen på Det Europæiske Råds møde i begyndelsen af marts, og den afventer nu ratificering.

Frankrig var klart godt tilfreds med den arbejdsform, som den indgåede aftale mellem regeringer indebærer, men de gav dog undervejs et par indrømmelser til tyske synspunkter. Kommissionen, som på et tidspunkt måtte se sin rolle i overvågningen stærkt reduceret, kom mere tilbage på scenen i den endelige udgave, hvorved forskellen til de traditionelle fællesskabsmetoder blev (hensigtsmæssigt) indsnævret. Herudover fik Tyskland indsat en bestemmelse om, at finanspagten senest efter fem år skal søge indføjret i den generelle traktatgrundlag.

Tysk-franske brydninger

Efter gennemgangen af de ovennævnte syv områder, kan man måske føle sig overrasket over, at euroen

overhovedet blev indført og foreløbig har holdt i 13 år. Det skyldes til dels, at indførelse af en fælles valuta i høj grad er en irreversibel proces, om ikke de jure, så de facto; konsekvenserne af ikke at fortsætte samarbejdet er uoverskuelige. Det gælder for Grækenland, der er et helt særligt tilfælde af langvarige afvigelser fra regler og normer. Men det gælder også for Tyskland og Frankrig. På et tidspunkt, hvor der forestår valg af politisk ledelse i begge de to største eurolande: præsident- og nationalforsamlingsvalg i april-juni i Frankrig og forbundsdagsvalg i september 2013 i Tyskland, er det naturligt at spørge, om det på overfladen delte lederskab er robust.

En åbenlys usikkerhed skyldes den socialistiske præsidentkandidat François Hollandes proklamerede ønske om at genforhandle finanspagten. Hertil kommer, at præsident Sarkozy i 2011 måtte trække sit forslag til national opfølgning af en finanspolitisk målsætning tilbage. De franske politikere er, uanset partifarve, frustrerede og rådvilde over for tyske holdninger, selv om de sjældent kritiserer dem åbent. På den anden side har Frankrig senest i 1997, hvor socialisterne vandt et nationalforsamlingsvalg, været rede til at lade sig nøje med mere symbolske indrømmelser og med tilføjelser, snarere end genforhandling.

Der er en påfaldende mangel på en mere strategisk udenrigs- og europapolitisk debat i Frankrig, og ge-

nerelt spiller europæiske spørgsmål en meget beskedent rolle i valgkampen. Mere bekymrende er, at Frankrig blandt de større eurolande er det, der tilsyneladende har sværest ved at gennemføre strukturelle reformer af den type som forbundskansler Gerhard Schröder igangsatte med sin Agenda 2010 og som Spanien og Italien nu under stort pres er gået i gang med.

I Tyskland repræsenterer den nuværende regeringskoalition en lidt hårdere traditionel og legalistisk kurs i det europæiske samarbejde end oppositionen – eller en eventuel ny stor koalition, som kunne blive et resultat af næste års valg. Man skal ikke undervurdere graden af konsensus om en linje, der ikke ligger ret langt fra forbundskansler Angela Merkels. Men Tyskland er besluttet på at gennemføre beslutningerne i, hvad de anser for den rigtige rækkefølge – modsat deres erfaringer hidtil. Først skal den langsigtede ramme med finanspagten på plads; derefter kan man vedtage den permanente stabilitetsfond (ESM), måske med et udvidet beløb; og når disse elementer har virket godt i nogen tid, kan der eksperimenteres med begrænset udstedelse af, formentlig især kortfristede, obligationer med fælles hæftelse ('eurobonds'). Det er ikke en samtidig forhandling, hvor alt er på bordet, men retningen er klar nok. Frankrig – for slet ikke at tale om euroområdet og Tysklands kritikere på de finansielle

markeder og i regeringskredse i USA og Storbritannien – ville foretrække et klart hurtigere tempo. Trods omstændigheden kan den tyske tilgang absolut ikke afvises som utilstrækkelig, men det er på den anden side klart, at uforudsete vanskeligheder, navnlig i Spanien og Italien, kan kræve yderligere handling.

Finanspagten og Danmark

Der er for mig to hovedårsager til at ønske finanspagten ratificeret og gennemført i euroområdet. Den foreliggende overbygning på et velgennearbejdet regelkompleks, der retter op på ufuldkommenheder i reglernes hidtidige virke, er ikke i sig selv et stort bidrag til en løsning af den aktuelle krise, men alene til at gøre fremtidige kriser væsentligt mindre sandsynlige og pinefulde.

Hovedårsagen til alligevel at tildele pagten stor prioritet er, at bedre sikring af langsigtet finanspolitisk holdbarhed er stærkt påkrævet, selv i et periode, hvor påtrængende kortfristede overvejelser måtte trække i en anden retning.

Den anden årsag er, at gennemførelsen af pagten er en nødvendig forudsætning for at komme i gang med at opbygge andre, mere transnationale sikringsmekanismer – en 'brandmur' i form af en permanent stabiliseringsfond og begyndende udstedelse af fælles obligationer.

Danmark bør tilslutte sig, fordi

tankegangen i pagten er godt på linje med forsøg i dansk politik på at lægge større vægt på finanspolitisk holdbarhed. Denne holdning er kommet til udtryk i en række kommissionsrapporter fra det sidste årti, som har klarlagt mulighederne for at styrke langsigtet holdbarhed gennem strukturreformer især på arbejdsmarkedet. I Det Økonomiske Råds rapporter – ja selv i valgkampen op til folketingsvalget i september 2011, var et centralt tema behovet for opretning af statsfinanserne i forhold til en målsætning for 2020.

Danmark er også godt forberedt på det mere tekniske plan; danske analyser af finanspolitik på længere sigt er i Kommissionen og i OECD m.fl. betragtet som pionerarbejder i holdbarhedsanalyse. På det mere praktiske plan er der ved at komme bedre styr på de offentlige udgifter i regioner og kommuner, og der er længe arbejdet med en budgetlov, hvor forestillingerne harmonerer udmærket med de krav, som finanspagten stiller til udgiftskontrol. Vi har Det Økonomiske Råd til at vurdere baggrunden for og virkningerne af dansk finanspolitik.

Der er også politiske argumenter for dansk tilslutning. Det ville forekomme ejendommeligt, navnlig for Tyskland, hvis et land med relativt sunde statsfinansier og stabil økono-

mi, skulle afvise deltagelse. Vi kan gennem aktiv deltagelse samtidig skabe en vis good-will hos eurolandene, fordi andre ikke-eurolande – bortset fra Storbritannien – alle er forpligtede til at indføre euroen før eller senere og måske venter med fuldt ud at tilslutte sig pagten til det tidspunkt rykker nærmere.

Det vigtigste politiske argument er dog, at tilslutning til pagten er en forudsætning for igen at blive en nær og solid, men ikke ukritisk forbundsfælle for Tyskland. Det var Danmark i det godt kvarte århundrede fra 1972, hvor vi først tilsluttede os valutasamarbejdet, og indtil 1998, hvor eurolandene etablerede sig som en kernegruppe.

Tyskland har faktisk brug for – og er parat til at lytte til – andre allierede end et frustreret Frankrig og mere ortodokse partnere som Holland og Finland, der begge har bragt sig i noget af en yderposition gennem hårdere holdninger end de tyske. Men for at spille en rolle som konstruktiv allieret må Danmark være helt med i finanspagten.

Niels Thygesen er professor emeritus, dr. polit. Han sad i Delors-komiteén, hvis arbejde dannede grundlag for ØMU'en (Artiklen er baseret på et foredrag i Det Udenrigspolitiske Selskab den 23. februar 2012).

Europas fortid dør i Venedig

Slavenka Drakulic

Indgangsporten for indvandrere til Europa er Bari i det sydlige Italien. Bari er symbol på det nye Europa, hvor selv Mozart vil lyde anderledes

“Venedig er ikke en by til normalt liv”, siger min bankassistentnabo: “Man kan ikke nå en aftale i tide om morgenen, fordi en i min alder simpelthen ikke kan skubbe sig på en *vaporetto*, (vandbus, red.). Infrastrukturen er gearet til turisterne”.

I de sidste omkring 50 år har Venedig mistet 65 procent af sin befolkning, og det fortsætter. Venedig har et fremragende universitet, men de studerende bliver ikke. “Hvis jeg ikke vil være servitrice eller husassistent, er der ikke mange valg. Og selv de job tages af indvandrere”, siger min nabo resigneret. Venetianerne ved alt for godt, at de ikke bor i en by, men i et museum. Dagens Venedig er en perfekt metafor for Europa, som det var engang.

Bari langt mod syd er en ganske anden sag. Det er i slutningen af september, og turisterne er væk. En søndag aften på Piazza del Ferrarese vil en ensom turist finde lokale på den lave mur, på små cafeer eller vandrende rundt på pladsen. De

mange tusinder på pladsen kender tilsyneladende alle hinanden, som i en af Vittorio De Sicas sort-hvide film fra 1960'erne. Hvis Venedig er der, hvor det gamle Europa dør, opstår det nye Europa i Bari, indgangsporten for indvandrere til kontinentet.

I sommeren 1991 bragte det albanske fragtskib *Vlora* over 20.000 flygtninge til Bari under den albanske exodus over Adriaterhavet. Undertiden kan et enkelt foto symbolisere en historisk begivenhed. Sådan var det med Jeff Wideners foto af en ensom mand over for kampvogne på Tienanmen Pladsen, med Nick Uts billede af den lille nøgne vietnamesiske pige og hendes bror, overhældt med napalm. Og med nylige fotos af tortur i Abu Ghraib.

Og sådan var det med Luca Turins berømte foto af *Vlora*, hvor mennesker hænger på skorstene og master. På det næste billede er skibet ved at nå kysten, og folk springer i vandet og svømmer, som om de er bange for, at kysten skal forsvinde for dem.

Og så det fremragende, men rædselsvækkende billede taget ovenfra af menneskemasser på kajen under den brændende sol. Scenen med 20.000 mennesker 'frosset i tid', da de endelig er kommet på det tørre, ser bibelsk ud. 100.000 albanere kom til Italien i de år. I dag har de nået en halv million. Siden Rumæni- en kom i EU, har Italien set ankomsten af næsten en million rumæne- re, heraf omkring ti procent romaer, de seneste syndebukke for Europas anti-immigrationspolitik.

Anti-immigration og især anti-muslimsk hysteri tog til efter Muham- med-karikaturerne i 2005 og fik alvorlige proportioner efter recessio- nen i 2008. Folk i Bari var i starten hjælpsomme, fordi de huskede, at i slutningen af det 19. århundrede emigrerede millioner af Italiens fat- tige fra provinsen Puglia til Ameri- ka. Omkring 100 år senere var Itali- en blevet det lovede land. Senest har Bari været transitby for flygtninge snarere end økonomiske immi- granter. I et center nær lufthavnen bor en del af den seneste bølge, om- kring 40.000 flygtninge, som nåede til øen Lampedusa fra Tunesien og Libyen.

Dario, menneskerettighedsaktivist og en af de få, der har adgang til Center for Identification and Expul- sion, CIE, der er lukket for både ad- vokater og journalister, fortæller mig, at det var et specielt problem, da libyerne kom sammen med et lille antal fra andre afrikanske lande,

som havde boet og arbejdet i Liby- en. De var ikke berettiget til flygt- ningestatus, ligegyldigt hvor længe de havde boet i Libyen.

Problemet er ikke kun, at deres sager tager smertelig lang tid at be- handle, men at myndighederne i mellemtiden behandler dem som kriminelle. Ved at demonstrere prø- ver de at tiltrække opmærksomhed om deres umulige situation.

På Lampedusa

Blandt flygtningene på Lampedusa er et stort antal børn. Silvana passer ikke-ledsagede mindreårige og for- tæller mig om to teenagebrødre fra Afghanistan. De kom som analfabe- ter, men har nu afsluttet gymnasiet og arbejder, fortæller hun stolt. Så fremviser hun *l'Espresso* med en rap- port af Fabrizio Gatti 'Et børnefæng- sel' om 225 børn, som i måneder var indespærret med voksne i en lejr på Lampedusa, uden at deres sager blev undersøgt.

Don Angelo, en præst ved San Sa- bino kirken, er manden at søge hjælp hos for flygtninge, får jeg at vide. Denne høje mand med et af- væbnende smil taler om 'institutio- nel racisme'. "Flygtninges vrede er smittefarlig. Immigranter tager ikke længere taknemmeligt imod en krumme brød, holder sig i ro og venter. De vil have svar", siger Don Angelo og videre: "Det handler om desperation, ikke om en ekstrem or- kestreret revolte. Det er utroligt, at

myndighederne ikke indser det”.

Kløften mellem flygtninge og myndigheder er en side af mønten, men en kløft er også opstået imellem flygtningene og de lokale.

På øen, der er nærmere Tunesien end Sicilien og har en befolkning på kun lidt over 5.000, halede de lokale i starten flygtninge op fra havet, reddede hundredvis af liv og hjalp dem med at eksistere. Men da ikke mindre end 40.000 var kommet til øen, blev det surt. Lokale vendte sig imod flygtningene og satte siden det første asylcenter i brand, hvor omkring 1.000 – langt over centrets kapacitet – var indkvarteret. Lokale håbede dermed at tvinge myndighederne til at sætte fart på en løsning af flygtningenes status.

Sagen er, at regeringen er for langsom til at indfri løfter om enten at overflytte flygtninge til fastlandet eller deportere dem. Efter urolighederne sagde borgmesteren, at han ikke vil tillade en eneste flygtning mere på øen. På den måde blev Lampedusa selv en slags offer.

Noget var gået alvorlig galt, siden lokale skiftede fra solidaritet til misnag på blot få måneder. Noget var ændret dramatisk for de lampedusanere, der gik fra at redde hundredvis af druknende flygtninge til at kaste sten efter dem, mens de råbte: “Kast dem tilbage i havet. De er alle kriminelle!”

Mange film er lavet og meget litteratur skrevet om problemet. Sociologer, politologer og forfattere som

Gabriele del Grande og Luca Rastello, for blot at nævne nogle. Flygtninge som er blevet i Italien, skriver også, som fx Elvira Muji fra Bosnien og Igiaba Scego fra Somalia. I Italien synes der at være meget mere social og især kunstnerisk bevidsthed om flygtninge og indvandrere end man finder i den officielle konservative politik, der ønsker at lukke grænserne.

Jeg blev glad, da jeg så en lille nyhedshistorie i en italiensk avis: “Familiefotos, sider fra Koranen, sko, madkasser og musikassetter... ting, der var reddet fra havet eller efterladt på både, der bringer tusinder over Middelhavet hvert år. Alt det kan findes i et lille rum på ti kvadratmeter, der er centrum for immigrantmuseet, skabt på Lampedusa af den lokale kunstner Giacomo Sferlazzo i håbet, at mange andre ville tilslutte sig initiativet”.

Italien har 3.891.295 indvandrere, 6,5 procent af befolkningen. I det store og hele behandler myndighederne dem som simple kriminelle, selv om de ikke fortjener det. Netop derfor protesterer de. Det er også et problem, fordi Europa ikke er vænnet til, at flygtninge protesterer. Europa forventer kun taknemmelighed. Men kun seks procent af italienere ser indvandrere som deres største problem. “Det viser, at følelsen af usikkerhed er politisk og medieskabt og skaber frygt ‘for de andre’ og øger usikkerheden om økonomien og arbejdsløsheden”, siger forfatteren Ilvo Diamanti.

Bag Termini i Rom

I Rom bor flygtninge bag hovedbanegården Termini. Jeg oplevede, hvor forskellig dette kvarter er fra andre kvarterer i byen, da jeg spadserede ad Via Carlo Alberto mod Piazza Vittorio Emanuele. Der så jeg noget, som jeg sidst havde set for omkring 40 år siden i Jugoslavien: en skærsliber. Den mørklødede unge mand sleb en kniv for en ung kvinde, der rygende lænede sig op ad en dørkarm, mens hun ventede på, at han blev færdig. De talte rumænsk.

Alessandra er psykolog og arbejder som frivillig ved projekter for integration. Alessandra viser mig en bog og en DVD, der hedder *La meta di me* (Halvdelen af mig), et produkt af et projekt, hun arbejdede med, og som fokuserede på næste generation – børn af indvandrere. Erfaringer siger hende, at de fleste af den generation vil blive i Italien, og derfor må de gives en chance for at blive ligeberettigede borgere så snart som muligt. Loven, der tillader indvandrere at blive forenet med deres familier, er blevet ophævet, så de fleste økonomiske indvandrere og krigsflygtninge er unge mænd, der ender med en masse problemer. De er umotiverede og har ingen mål. Ren overlevelse er ikke incitament nok. Et eksempel på gensidig fordel er Elvira Muji, en ung kvinde, som ikke engang var 13 år, da hun kom til Italien som flygtning fra Srebreni-

ca. I dag er hun en succesrig forfatter, der skriver på italiensk.

Under en frokost med *melanzane alla parmiggianna* på en lille restaurant i Via del Boschetto taler vi om identitet. Hun ser ingen modsætning i at være bosnisk og skrive på italiensk, som hun taler bedre end sit modersmål. Hun elsker bosnisk mad, og hun elsker det italienske sprog. Det var lettere for hende at integrere sig, fordi hun er europæer. Men der er også succeshistorier blandt ikke-europæere. Tag den interessante historie om *Orchestra di Piazza Vittorio* med musikere fra Tunesien, Brasilien, Cuba, USA, Ungarn, Ecuador, Argentina, Senegal, Indien og selvfølgelig Italien. Mere interessant end historien om, hvordan orkestret blev dannet i 2002, er historien om musikken, det spiller. I Rom lykkedes det mig at få en billet til deres premiere på Mozarts opera *Trylleflojten* på *Teatro Olimpica*.

Roms venstreorienterede elite var der til en blanding af klassisk, etnomusik, pop, rap, reggae og mamba. Mellem tunesisk sang og solobidder af arabisk lut og afrikanske instrumenter, kunne man høre uddrag af *Trylleflojten*, populære arier som Pappageno, Sarastro, Pamino. 'Operan' opføres på seks sprog: arabisk, portugisisk, spansk, tysk, engelsk og wolof (wolof tales af den etniske gruppe af samme navn i Senegal, Gambia og Mauretania, red.).

End ikke historien følger librettoen, og afslutningen kommer som en

komplet overraskelse. Det er ganske rigtigt ikke en opførelse af operaen. Det er om 'hvordan den vil blive en dag'. For mig var den premiereaften som om orkestret sparkede døren åben til Europas fremtid. Mozarts musik er i hjertekulen af, hvad vi ser som Europas kulturarv. Men denne fortolkning viste, at nytilkomne fra andre kulturer ikke nødvendigvis bare vil tilpasse sig vores dominerende kultur, som de forventes at gøre. De vil hellere indoptage den kultur, som de møder i alle dens elementer i deres egen kultur. Det vil de gøre i både kunsten og livet.

'Invasionsfaren'

Efterhånden som antallet af indvandrere øges fra Afrika og Asien, vil det ikke bare være mad, musik og skikke, som ændres. Europæisk lov kan gøre det, hvor statistikker nok vil blive den afgørende faktor: des flere de bliver, des mere vil de indoptage og ændre vores kultur og måske også love til deres egne standarder. En god illustration af det omfang, som europæere accepterer disse ændringer, er det faktum, at meget få mennesker i Europa i dag åbent vil sige: "Ja, det er sandt. Og hvad så?".

'Invasionsfaren', som europæiske politikere ynder at overdrive, ligger ikke kun i antallet af indvandrere, men også i investeringer og køb af fast ejendom. Penge bringer meget hurtigere ændringer end indvandre-

re. Først opkøbte kinesere små butikker i Venedig. Så købte de barer og restauranter og nu hoteller.

Og imens spekuleres der i at rejse mure rundt om Europa – noget, som de kan tænkes at gøre, hvis de bare vidste, hvor deres grænser er.

Globalisering i form af amerikansering har allerede ændret historiske europæiske værdier radikalt. Kineserne investeret frit og opkøber paladser i Venedig og omdanner dem til hoteller. Og tjener således endnu flere penge på Europas kulturskatte. I sammenligning med kinesernes investeringer, som kun lige er startet, ser frygten for fattige muslimske indvandrere i Frankrig og Tyskland og længere mod nord næsten patetisk ud set fra Venedig.

Min nabo siger, at Venedig ikke er ved at blive et museum, som jeg troede så romantisk, men et Disneyland ejet af kineserne, som er de eneste, der profiterer af det. Og han har nok ret. Men hurtigere eller langsommere, legalt eller illegalt, med eller uden penge – indvandrerne kommer.

Slavenka Drakulic, forfatter og kommentator. Stammer fra Kroatien, men har i mange år boet i bl.a. Østrig, Sverige og Italien. Denne artikel er meget forkortet. Hele artiklen kan læses på <http://www.eurozine.com/articles/2012-03-15-drakulic-en.html>

(Oversat fra engelsk af Vibeke Sperling.)

Sikkerhedspolitik i Arktis

Nils Wang

Ligning med mange ubekendte

De seneste års klimaforandringer og reduktion af polarisen i Arktis skaber både nye muligheder og nye udfordringer. Hidtil indefrosne naturrigdomme i form af olie, gas og mineraler begynder at komme inden for teknisk rækkevidde, hvilket skaber meget store økonomiske forventninger blandt de fem arktiske kyststater. Afsmeltningen af is i havet omkring Nordpolen tegner endvidere konturerne af nye skibsruiter.

Denne udvikling vil få globale konsekvenser og den vil naturligvis især få indflydelse på de sikkerhedspolitiske rammebetingelser, som knytter sig til de fem arktiske kyststater; USA, Rusland, Canada, Norge og Danmark inkl. Grønland og Færøerne. Denne artikel sætter fokus på disse fem landes nationale interesser i relation til Arktis.

I 2008 underskrev de fem arktiske kyststater den såkaldte Illulisat-deklaration, der blev til på dansk initiativ. Deklarationen slår blandt andet fast, at de fem lande vil kræve de rettigheder i det arktiske havområde, som FN's Havretskonvention af 1982 tildeler dem, og at de vil hånd-

tere evt. uenighed inden for rammen af gældende international ret.

Alle fem arktiske kyststater samt Sverige, Finland og Island er medlem af Arktisk Råd, som blev oprettet i 1996 for at fremme samarbejde og koordination mellem medlemmerne. Forhold relateret til militær sikkerhed behandles ikke i Arktisk Råd.

Ressourcer i Arktis

United States Geological Survey (USGS) vurderer, at omkring en fjerdedel af verdens tilbageværende energiresourcer befinder sig i det arktiske område. Selvom sådanne estimater altid er behæftet med stor usikkerhed, så må USGS's vurdering karakteriseres som én af de mest autoritative, der findes.

De fem arktiske kyststater er i øjeblikket i gang med at fastlægge deres kontinentalsokkelgrænser i Polhavet, og derfor er det en udbredt opfattelse, at de uudnyttede energiresourcer befinder sig i et arktisk ingenmandsland. Men for langt størstedelen af disse energiresour-

BAGGRUND

cer gælder det, at de befinder sig inden for de respektive nationers allerede fastlagte 'eksklusive økonomiske zoner (EEZ)', der strækker sig fra kystlinjen og ud til 200 sømil.

Den grænsedragningsproces, som finder sted i øjeblikket, følger principperne i FN's Havretskonvention af 1982 og drejer sig således alene om retten til den del af havbunden, der ligger mellem den nuværende 200 sømilgrænse og den såkaldte 'ydre kontinentalsokkelgrænse', der kan gå helt ud til 350 sømil fra de enkelte nationers kystlinjer. De fem arktiske kyststater skal indlevere de videnskabelige data, der måtte ligge til grund for deres krav til FN's Kontinentalsokkel Kommission senest 10 år efter, at de har ratificeret Havretskonventionen. (De arktiske nationer har ratificeret UNCLOS af 1982 som følger: Rusland 1997, Canada 2003, Norge 1996 og Danmark 2004). Derefter vil det så være op til FN at evaluere de indsendte videnskabelige data.

Jagten på råstoffer i området er allerede i gang. Men den foregår inden for de arktiske kyststaters allerede fastlagte eksklusive økonomiske zoner.

Klimaforandringer i Arktis har medført, at mængden af den såkaldte flerårsis – den is, der ikke når at smelte om sommeren, og som derfor bliver mere end 1 år gammel – er reduceret fra 40-50 pct. af den samlede ismængde i Polhavet i 1980'erne og 1990'erne til 10 pct. i

2009. (Polhavet er i denne artikel defineret som det havområde, der 'afgrænses' af USA's, Canada's, Rusland's, Norge's og Danmark's arktiske kystlinjer).

Da det er den tykke og hårde flerårsis, der indtil for få år siden har gjort det umuligt at besejle Polhavet med andet end kraftfulde isbrydere eller atomdrevne undervandsbåde, betyder den nye udvikling, at dele af området bliver sejlbart for mere almindelige skibe og for borerigge i sommerhalvåret. På kort og mellem-lang sigt betyder det, at det bliver teknisk muligt at udnytte nogle af de energiforekomster under havbunden, der tidligere har været utilgængelige på grund af is.

Hvis den omtalte reduktion af flerårsis i Polhavet fortsætter, vil der på længere sigt blive mulighed for at udnytte dette til også at omfatte mere systematisk brug af sejlruterne gennem henholdsvis Nordvest- og Nordøstpassagen og evt. også den direkte vej hen over Nordpolen. Det vil i givet fald betyde, at distancen i forbindelse med søtransport af varer mellem Nordeuropa, Fjernøsten og Nordamerika vil blive reduceret væsentligt i forhold til de traditionelle ruter gennem henholdsvis Suez- og Panama-kanalen. Fx reduceres distancen mellem Rotterdam og Yokohama med omkring 40 pct. og distancen mellem Seattle og Rotterdam reduceres med omkring 25 pct.

En sandsynlig udvikling kunne derfor være, at vi på kort sigt vil se

en markant stigning i de maritime aktiviteter, der knytter sig til olie- og gasudvinding, minedrift, fiskeri og krydstogsturisme. Denne udvikling kan allerede spores ved Grønland.

På mellemlangt sigt vil en fortsat reduktion af flerårsis kunne medføre, at der opstår faste, sæsonbetonede fragtruter gennem området, der er uafhængige af regionale havnefaciliteter. Der kan desuden opstå en mere systematisk transittrafik gennem de arktiske ruter. Det kunne eksempelvis være fragt omlastet fra almindelige handelsskibe til særlige 'arktiske konvojer' bestående af isbrydende fragtskibe. Omlastningen kunne eksempelvis foregå i særlige havneterminaler (mega-hubs), som placeres hensigtsmæssigt i forhold til de arktiske søruter.

På lang sigt kan man forestille sig, at isen forsvinder helt i store dele af året. Det åbner mulighed for den direkte rute tværs over Polhavet.

Hvornår disse udviklingstendenser materialiserer sig, afgøres reelt af, hvornår indtjeningen kan retfærdiggøre de enorme investeringer, der kan gøre en systematisk udnyttelse af disse ruter mulig.

Rusland

Rusland har en ganske betydelig kystlinje og dermed også en kolossal eksklusiv økonomisk zone, inden for hvilken Rusland har retten til at drive fiskeri og udvinde energiresourcer i havbunden. Det betyder også,

at Rusland allerede i udgangspunktet er sikret en betydelig del af det område, som er i spil i forbindelse med fastlæggelsen af den ydre kontinentalsokkelgrænse. De relativt få steder, hvor russiske krav kolliderer med krav fra andre arktiske stater, vil i den store sammenhæng være ubetydelige set fra russisk side.

Og netop derfor har Rusland mest at vinde ved at følge de gældende internationale spilleregler. Rusland deltager da også aktivt i Arktisk Råd. Ruslands ønske om en fredelig udvikling i Arktis gennem internationalt samarbejde i regionen fremgår endvidere af den officielle 'Arktiske Strategi', der blev offentliggjort i 2008.

Omvendt efterlader strategien heller ikke tvivl om, at Rusland har væsentlige nationale interesser i Arktis, som man er villig til at forsvare militært. Arktis betragtes således som et ressourcemæssigt skatkammer, som skal sikre Ruslands fremtidige vækst, og som et vigtigt operationsområde for Ruslands væbnede styrker i bestræbelserne på at sikre nationens integritet. Det fremgår endvidere af strategien, at den nordlige sørute gennem Nordøstpassagen betragtes som ét sammenhængende nationalt transportsystem.

Når Nordøstpassagen har så fremtrædende en plads i strategien, så skyldes det først og fremmest, at dette farvand er vitalt for den regionale søtransport og dermed for hele udviklingen af området.

BAGGRUND

Rusland er på flere områder den af de fem arktiske kyststater, der er bedst forberedt på den udvikling, som tegner sig i Arktis. Det skyldes blandt andet, at Rusland råder over en relativ stor isbryderkapacitet samt havne- og basefaciliteter primært på Kola-halvøen, som stadig er omdrejningspunkt for Ruslands militære tilstedeværelse i Arktis. Rusland har for nyligt skrevet kontrakt på bygning af fire helikopterhangarskibe, hvoraf to skal isforstærkes, så de kan operere i det arktiske område.

Arktis er formentlig det eneste område i verden, hvor Rusland kan siges at agere ud fra en relativ styrkeposition i forhold til USA.

For nyligt blev det bekendtgjort via et internationalt russisk pressebureau, at der nu vil blive etableret to 'arktiske brigader' i de russiske væbnede styrker med henblik på at beskytte de russiske interesser i det arktiske område – en nyhed, som gik verden rundt. Det er ikke det eneste eksempel på en relativt offensiv retorik omkring militære forhold i regionen. Nyheden skal ses som et signal om, at Rusland opfatter Arktis som nøglen til nationens fremtidige vækst, og at man ikke vil acceptere, at nogen krænker Ruslands suveræne rettigheder i området, herunder retten til Nordøstpassagen.

Signalet er således først og fremmest henvendt til eksterne interesser i Arktis som Kina og NATO, der potentielt kan reducere Rus-

lands relative dominans i området. Det skal i den forbindelse bemærkes, at Rusland er den eneste arktiske kyststat, som ikke er medlem af NATO. Rusland har dog først og fremmest brug for, at Arktis forbliver en fredelig region, der kan tiltrække de langsigtede investeringer, der er nødvendige for, at Rusland kan kapitalisere naturressourcerne. Alle russiske diplomatiske handlinger understøtter således dette ønske om en fredelig udvikling gennem samarbejde.

Canada

Canada anser Arktis som en vigtig del af den nationale identitet og som et område med vital strategisk betydning. Ikke mindst ses naturressourcerne i Arktis som afgørende for nationens fremtid, og den canadiske Arktis-strategi lægger ikke skjul på, at Arktis har sikkerhedspolitisk prioritet i forhold til alt andet, herunder Canadas internationale engagement.

Det område, som Canada gør krav på i forbindelse med fastlæggelsen af kontinentalsokkelgrænserne, er omtrent lige så stort som det russiske. For Canada medfører denne proces ikke umiddelbart de store grænsedragningskonflikter, men Arktis udgør et af de relativt få områder, hvor landet har en interessekonflikt med den store nabo i syd, USA.

Canada betragter nemlig Nord-

vestpassagen som en del af canadisk territorialfarvand på samme måde som russerne gør det med Nordøstpassagen. USA derimod hævder, at også Nordvestpassagen er et internationalt stræde, hvor man forbeholder sig retten til at sejle igennem uden at spørge om tilladelse.

Canadas nuværende regering blev valgt første gang i januar 2006 efter en valgkamp, hvor canadisk Arktis blev gjort til ét af valgkampens hovedtemaer. Det konservative parti kritiserede den daværende liberale regering for at være for blødsøden i relation til at hævde Canadas rettigheder i Arktis. Det blev understreget i de konservatives valgprogram, at Canadas interesser i Arktis kun kan varetages, hvis man tydeligt viser omverdenen, at man har til hensigt at forsvare sine interesser med militær magt om nødvendigt.

Det var i forbindelse med denne diskussion i den canadiske valgkamp, at der i sommeren 2005 opstod en kortvarig diplomatisk krise mellem Danmark og Canada, da den daværende liberale canadiske forsvarsminister nedhalede det danske flag og hejste det canadiske flag på den lille ø Hans Ø og erklærede den for canadisk under stor international pressedækning. Danmark og Canada havde indtil da været enige om at være uenige om retten til øen siden 1973.

Udenrigspolitisk og diplomatisk har Canada ligesom Rusland forpligtet sig til at understøtte en fredelig

udvikling i Arktis gennem samarbejde. Canada deltager aktivt i Arktisk Råd, som blev oprettet i 1996 på canadisk foranledning, og Canada har lige som Rusland underskrevet Illulissat-deklarationen. Men selvom også Canada har en reel interesse i, at Arktis udvikler sig fredeligt, er den konservative canadiske regering imidlertid indenrigspolitisk bundet til det trusselsbillede, som begrunder den hårde linje i Arktis.

Allerede op til den første valgperiode i 2006 havde de konservative givet løfter om militære anskaffelser i form af arktiske fregatter, bevæbnede isbrydere, basefaciliteter mv. Det er bevidst blevet kommunikeret på en måde, så det lyder som en kraftig oprustning, men reelt er der snarere tale om, at Canada er i færd med at etablere forudsætningerne for den myndighedsudøvelse, som bl.a. skal sikre, at den maritime aktivitet i området kan foregå sikkert og kontrolleret.

Der er således tale om en dobbeltkommunikation, hvor man på den diplomatiske side signalerer samarbejde og dialog samtidigt med, at man med jævne mellemrum holder liv i det nationale trusselsbillede. Måske er det dette kommunikative dobbeltspil der har medført, at 27 pct. af den samlede canadiske befolkning er af den opfattelse, at den største sikkerhedsmæssige udfordring i canadisk Arktis er at beskytte grænserne mod internationale trusler.

BAGGRUND

USA

USA's nye Arktis-strategi blev offentliggjort den 9. januar 2009. Strategien er fokuseret på USA's nationale sikkerhed og tager udgangspunkt i, at Arktis er en del af USA's nationale sikkerhedsinteresser. Det er således eksplicit anført, at den primære årsag til at dokumentet er blevet opdateret, er de ændringer, der er sket i USA i relation til den nationale sikkerhed, herunder terrortruslen. Først derefter anføres de øvrige ændringer i forhold til klima, forøget international aktivitet i området, naturressourcer osv.

Det understreges at USA forbeholder sig retten til at forsvare sine interesser i Arktis alene eller i samarbejde med andre, og at disse interesser inkluderer missilforsvar, radarovervågning, deployering af luft- og søstridskræfter, strategisk afskrækkelse (atom-ubåde) og sikring af retten til fri sejlads og overflyvning. I relation til sidstnævnte anføres det eksplicit, at retten til fri sejlads er en amerikansk topprioritet, og at man i den forbindelse betragter både Nordvest- og Nordøstpasset som internationale stræder.

Retten til at færdes frit i internationalt farvand er helt afgørende for, at USA kan deployere sin militære kapacitet overalt i verden og spille rollen som verdens p.t. eneste militære supermagt. Det er i dette perspektiv, at de to 'stræder' i Arktis i form af Nordvest- og Nordøstpasset

gen får kolossal principiel betydning for USA.

Så selv om energiresourcerne i den amerikanske del af Arktis naturligvis spiller en væsentlig rolle for USA, så har amerikanerne et fundamentalt anderledes og langt mere sikkerhedsfokuseret syn på Arktis end det, der umiddelbart reflekteres i både Ruslands og Canadas Arktis-strategier. Derfor bliver Arktis i en amerikansk kontekst én blandt flere sikkerhedsudfordringer, der alle har en økonomisk pris i et i forvejen presset statsbudget. Arktis skal således holdes op i mod amerikanske sikkerhedsudfordringer i det sydkinesiske hav, i Afghanistan/Pakistan, i Mellemøsten, i Nordafrika osv. Derfor glider Arktis også meget nemt ned ad prioriteringslisten.

USA har igennem mange år opereret i Arktis med blandt andet atom-ubåde, varslingsystemer og flystyrker. Den nye Arktis-strategi lægger imidlertid betydelig vægt på en permanent maritim tilstedeværelse i Arktis. Men reelt magter hverken den amerikanske flåde eller kystvagt en sådan tilstedeværelse. Eksempelvis råder den amerikanske kystvagt kun over tre isbrydere, hvoraf de to er mere end 30 år gamle. Implementeringen af den amerikanske Arktis-strategi vil kræve store investeringer, og i en presset økonomi vil det nødvendiggøre, at Arktis får en mere fremtrædende plads i den amerikanske politiske bevidsthed, end tilfældet er i dag.

Norge

Norges Arktis-strategi slår fast, at 'the High North' er Norges højest prioriterede strategiske område, og der lægges ikke skjul på, at energiresourcerne i Norskehavet og Barentshavet rummer et stort økonomisk potentiale. Det må således forudses, at tyngdepunktet for den norske offshore industri vil flytte fra feltterne i Nordsøen til de nordlige områder i Norskehavet og Barentshavet i løbet af de kommende år.

Om end det nordlige naboskab med Rusland altid har spillet en stor sikkerhedspolitisk rolle i Norge, så er det er ikke mindst udsigten til at skulle udvinde energiresourcer side om side med Rusland, der gør at forholdet til den store nabo spiller så dominerende en rolle i den norske Arktis-politik. Norge har siden 1970'erne haft en grænsestridighed med Rusland i Barentshavet, som for nyligt blev bilagt i en fælles norsk/russisk grænseaftale. Dermed er der nu skabt mulighed for, at begge lande kan påbegynde olieudvinding af olie i et meget eftertragtet område.

Norge har gennem de seneste år koncentreret store dele af det norske forsvar i Nordnorge med henvisning til, at området spiller en stor sikkerhedspolitisk rolle for landet. Der er ingen tvivl om, at dette behov først og fremmest er begrundet i den betydelige russiske militære tilstedeværelse på Kolahalvøen. Det er interessant, at strategien eksplicit

anfører, at det er officiel norsk politik at gennemføre en øget international militær øvelsesvirksomhed i Nordnorge sammen med NATO, så alliancepartnerne kan blive fortrolige med området. Denne målsætning kan dog blive vanskelig at nå. Dels har størstedelen af de allierede nationer i NATO deres fokus rettet mod brændpunkter i andre dele af verden, dels har mange lande formentlig svært ved at se relevansen af at 'blive fortrolige' med det nordnorske operationsområde. Nogle vil endog hævde, at det vil kunne genere de intentioner om samarbejde med Rusland, der lægges så meget vægt på i NATO's nye strategiske koncept.

Norge står med andre ord i et sikkerhedspolitisk dilemma, hvor ønsket om nationalt og internationalt militært fokus på Nordnorge for at afbalancere den russiske militære tilstedeværelse er væsentlig. På den anden side kan dette have negativ effekt på landets bestræbelser på at skabe det 'fornuftsægteskab' med Rusland, der kan sikre, at Norge kan kapitalisere sine naturressourcer i Barentshavet side om side med Rusland.

Den norske Arktis-strategi satser i øvrigt massivt på arktisk forskning inden for en lang række områder.

Kongeriget Danmark

Som den sidste af de fem arktiske kyststater fremlagde Danmark en

BAGGRUND

arktisk strategi i august 2011. Dokumentet bærer titlen 'Kongeriget Danmarks Strategi for Arktis 2011-2020' og er en samlet strategi for det Rigsfællesskab, som omfatter Danmark, Grønland og Færøerne.

Færøerne har haft hjemmestyre siden 1948 og Grønland siden 1979. Hjemmestyreordningen har betydet, at Grønland og Færøerne har fået selvstændigt ansvar for stort set alle forvaltningsområder. Den danske regering varetager dog fortsat ansvaret for Kongerigets udenrigs- og sikkerhedspolitik. Det er således det danske forsvar, der varetager suverænitetshævdelsen i alle tre dele af riget.

Den danske strategi er en form for et 'nationalt kompromis' mellem tre rigsdele, der både politisk og kulturelt har meget forskellige vilkår. Da retten til ressourcerne tilfalder Grønland og Færøerne, omtales de arktiske ressourcer ikke i et samlet økonomisk fremtidsperspektiv for hele Kongeriget, som det eksempelvis er tilfældet for Norge og Canada, men derimod som en fremtidig mulighed for at gøre Grønland og Færøerne selv bærende og dermed økonomisk uafhængige af de årlige bloktilskud fra Danmark.

Strategien er meget eksplicit i relation til de ressourcemæssige forventninger, ikke mindst i relation til Grønland. De potentielle olie- og gasforekomster omkring Grønland opgøres således til næsten 50 milliarder tønder. United States Geological Survey placerer området som

nummer 19 på en liste over de 500 vigtigste olieområder i verden.

Ud over de lovende perspektiver for olie og gas, er der også i Grønland et stort indtjeningspotentiale inden for udvinding af mineraler som kobber, jern, zink, guld, molybdæn og de såkaldte sjældne jordarter (forkortet REE efter den engelske betegnelse Rare Earth Elements). Grønland råder over verdens største forekomst af REE uden for Kina. REE er forudsætningen for al moderne elektronikproduktion, herunder produktion af al militærteknologi og af generatorer til eksempelvis vindmøller. Kina har gennem de seneste 15 år målrettet arbejdet på at få kontrol over verdensproduktionen af REE, og med 97 pct. produktionskontrol på verdensplan har Kina i dag de facto monopol på dette centrale ressourceområde. Det må således forventes, at Kina vil gøre meget for at få kommerciel kontrol med netop denne del af den grønlandske mineraludvinding. REE er samtidig suveræn topscorer på EU's forsyningsrisikoliste fra juli 2010 over kritiske strategiske mineraler, og i USA er der også stigende politisk bekymring over Kinas monopol på dette område.

Arktisk Råd og Illulisat-deklarationen har en meget central placering i strategien, og det er en overordnet målsætning for Kongeriget, at Arktisk Råd udvikles yderligere med henblik på at blive det helt centrale fo-

rum for alle spørgsmål vedrørende Arktis. Derfor er det også et dansk ønske, at bl.a. Kina får observatørstatus i Rådet.

Kina

For at forstå de sikkerhedspolitiske perspektiver i det arktiske område er det også nødvendigt at se på en af de stormagter, der ikke grænser op til Polhavet. Kina har et nærmest umætteligt behov for ressourcer, og derfor vil Arktis være et interessant område for dem i de kommende år, men Kina ser også Arktis som en mulig fremtidig transportvej, der kan få strategisk betydning for landets betydelige skibsfart.

Kina er på den ene side generelt en stor fortalende for staters suveræne rettigheder inden for egne land- og søgrænser. På den anden side må kinesernes ambitioner om at blive optaget som observatør i Arktisk Råd tages som et udtryk for, at Kina ønsker at få indflydelse på udviklingen i Arktis. Det kan også opfattes som en indikation på, at Kina accepterer de rettigheder, som de fem arktiske kyststater påberåber sig i området jævnfør FN's Havretskonvention. Omvendt giver samme Havretskonvention også Kina legitim ret til at besejle området i internationalt farvand.

Og noget tyder på, at Kina agter at gøre brug af denne rettighed. Kina råder over verdens største ikke-atomdrevne isbrydere, og det er offi-

cielt meddelt, at Kina agter at bygge en ny 8.000 tons isbryder, der vil være operativ i 2013. Det er den videnskabelige interesse for området, der er den officielle drivkraft for Kinas aktiviteter i Arktis.

Men som nævnt har også udsigten til nye og kortere søruter i Arktis stor kinesisk interesse, hvilket Island allerede har mærket. Samarbejdet mellem Kina og Island har for alvor taget fart siden Islands økonomiske kollaps i 2008, og kineserne er bl.a. interesserede i øens potentiale som et fremtidigt arktisk 'mega-hub' for den skibstrafik mellem Europa og Asien, der i fremtiden vil benytte den arktiske genvej. Den kinesiske interesse for Island understreges af, at den kinesiske ambassade i Reykjavik i dag angiveligt er den største diplomatiske repræsentation på øen.

Som det er beskrevet tidligere, kan der gå en rum tid inden en sådan systematisk søtransport gennem det arktiske område kan finde sted, men Kina er begyndt at drage nytte af den sæsonbestemte trafik. I 2010 sejlede et skib fra det danske rederi Nordic Bulk Carrier 70.000 tons jernmalm fra Kirkenes i Norge til Kina via Nordøstpassagen. Det stats-ejede russiske rederi *Sovcomflot* har på tilsvarende vis indledt transport af naturgas fra Sibirien til Kina ved brug af store tankskibe på omkring 100.000 tons.

Kinas flåde har gennemgået en hastig udvikling over de seneste ti år. Det må vurderes, at deployerin-

BAGGRUND

gen af flådeskibe til piratbekæmpelse i Adenbugten er begyndelsen til en mere traditionel stormagtsanvendelse af flådemagt. Dette understreges bl.a. af de kinesiske ambitioner om at anskaffe sig hangarskibe og den igangværende opbygning af en nuklear ubådsflåde.

Det kan således ikke udelukkes, at Kina i løbet af en årrække vil blive teknisk og operativt i stand til at operere med missilbevæbnede atomubåde i Arktis på samme måde, som USA og Rusland har gjort det igennem mange år. Kina vil på denne måde kunne optræde militært meget tæt på det amerikanske fastland med henvisning til de samme principper om fri sejlads i internationalt farvand, som USA henholder sig til.

Stabilitet er nødvendig

Den globale efterspørgsel efter jordens ressourcer har aldrig været større, end den er i dag. Med BRIKS-landenes økonomiske vækst og hastigt voksende middelklasse peger meget på, at efterspørgslen fortsat vil stige. Som sagt rummer det arktiske område en betydelig del af de tilbageværende ressourcer, og det er ikke mindst i denne kontekst, man bør se på de sikkerhedspolitiske perspektiver i relation til Arktis.

De arktiske kyststater har ifølge Havretskonventionen retten til at udnytte de ressourcer, der befinder sig i de respektive eksklusive økonomiske zoner, og der er ingen tvivl

om, at staterne vil udnytte denne ret. De har ganske enkelt ikke råd til at lade være.

Og netop de økonomiske interesser i området udgør i sig selv den største stabiliserende faktor i regionen. De umiddelbare muligheder, som knytter sig til ressourceudvinding og skibsfart i Arktis, kræver store og langsigtede investeringer, som kun kan tilvejebringes, hvis der hersker stabilitet i området.

Den igangværende fastlæggelse af de ydre kontinentalsokkelgrænser er derimod først og fremmest en proces, der er drevet af håbet om muligheder på meget lang sigt. Selvom denne proces vil føre til overlappende krav i visse dele af området, er det sandsynligt, at uenighederne vil blive håndteret under anvendelse af internationale retsprincipper. Det vil dog ikke udelukke, at en eller flere af de arktiske kyststater vil bruge grænsedragningen til – gennem højroestet politisk retorik – at tilgodese inden- og udenrigspolitiske interesser.

Og netop den dobbelttydige kommunikation, som flere af de arktiske kyststater benytter sig af, kan vise sig at blive problematisk. Hvis man under stor pressebevågenhed begrunder militær tilstedeværelse i Arktis med behovet for at kunne forsvare egne interesser i området, så vil det alt andet lige udhule troværdigheden i de mange diplomatiske udmeldinger om fredelig udvikling gennem dialog og samarbejde. Den

dobbeltydige kommunikation kan i værste fald føre til misforståelser, der kan udløse en utilsigtet trinvis militarisering af området.

Den kendsgerning, at der ikke eksisterer et formaliseret forum, hvor de fem arktisk kyststater kan drøfte militære sikkerhedsspørgsmål, kan medføre, at sådanne spørgsmål undertrykkes eller ignoreres. Dermed risikerer man, at problemerne vokser store og uhåndterbare.

Som storforbruger af energi- og mineralressourcer vil Kina foretrække, at Arktis fortsætter med at være en stabil region, hvor man kan gøre forretning. Kina vil således ikke have nogen umiddelbar interesse i at være militært til stede i området. Men hvis forholdet mellem USA og Kina bliver dårligere eksempelvis som følge af sikkerhedspolitiske uoverensstemmelser i Det Sydkinesiske Hav, kan det imidlertid ikke udelukkes, at det vil kunne fremprovokere kinesisk militærtilstedeværelse i Arktis. Ved at udnytte de samme principper om fri bevægelighed på verdenshavene som USA, vil Kina, når de bliver teknologisk og operativt klar til det, kunne deployere atombevæbnede ubåde til Polhavet. Arktis vil i et sådant fremtidsscenario blive et mere klassisk spændingsområde som led i en generel stormagtspolitisk nedkøling.

Den markant stigende internationale interesse for ressourcerne i

Arktis skaber sit eget paradoks i relation til det danske Rigsfællesskab. Forudsætningerne for Grønlands og Færøernes økonomiske uafhængighed af Danmark vil således blive skabt i takt med, at disse to dele af riget mere end nogensinde får brug for at høre sammen med nogen, som har de nødvendige institutionelle ressourcer. Grønland og Færøerne har gennem de seneste år hjemtaget ansvaret for de fleste politiske ressortområder, men udenrigs- og sikkerhedspolitikken varetages stadig fra Christiansborg. Denne udvikling betyder i praksis, at rigsfællesskabskonstruktionen er kommet til at hvile på den grundpræmis, at man kan skille udenrigs- og sikkerhedspolitik fra andre politik-områder, herunder forvaltningen af de naturgivne ressourcer.

Man kan i dette perspektiv håbe på, at Rigsfællesskabets nye Arktisstrategi kan være med til at styrke Rigets sammenhængskraft og skabe grundlaget for et nyt og mere gensidigt forpligtende samarbejde mellem de tre rigsdele.

Nils Wang er kontreadmiral og chef for Forsvarsakademiet.

Artiklen er en lettere forkortet udgave af en publikation af samme navn udgivet af Atlantsammenslutningen i serien 'Sikkerhedspolitisk Info'. De kan læse mere om og bestille Atlantsammenslutningens publikationer på www.atlant.dk

Mexico – fejlslagen stat eller bare en stat i krise?

Jens Lohmann

Narkokartellerne ønsker en stærk, autoritær stat i Mexico – og er godt på vej til at få det. Vejen til en moderne demokratisk stat er stadig lang, selv om det tilstundende præsident- og kongresvalg 1. juli antyder at landet har et fungerende demokrati

De opkræver skatter, indfører love og har deres eget politi, udtalte Mexicos præsident Felipe Calderón i foråret 2010 om narkokartellerne – som han erklærede frontal krig efter sin tiltrædelse i december 2006. Men indsættelsen af op til 50.000 soldater, forbundspoliti og voksende bistand fra USA har ikke svækket narkokartellerne. Tværtimod synes de at være stærkere end nogensinde.

Men gør det Mexico til en fejlslagen stat, som mange amerikanske politikere og medier har hævdet siden offentliggørelsen i begyndelsen af 2009 af en Pentagon-rapport om mulige højrisiko-lande for USA's sikkerhed de næste 25 år? Ikke nødvendigvis. Rapporten – *Joint Operating Environment 2008* – fra det amerikanske forsvarsministeriums Joint Forces Command udnævner ikke

Mexico til en fejlslagen stat, men peger i sin analyse af fremtidige militære scenarier for USA's væbnede styrker på Pakistan og Mexico som mulige fejlslagne stater, *hvis* den nuværende udvikling fortsætter de næste 25 år.

Mexico er adskillige gange i sin historie blevet udråbt til en fejlslagen stat. Den amerikanske avis-konge Randolph Hearst, der i 1898 gelede en stemning op for, at få USA til at gå ind i Cubas frihedskrig mod Spanien, talte således for at USA skulle annektere hele Mexico, denne 'lille, usle, foragtelige banditnation'. Under og efter revolutionen 1910-19, da borgerkrige og opgør mellem forskellige caudilloer og politiske fraktioner splittede landet, talte man især i USA om, at landet var i opløsning.

Fra revolution til narko

Men fra 1930'erne opbyggede det regerende parti PRI en stærk, centraliseret stat baseret på et de facto ét-partistyre, som sad ved magten uafbrudt i 71 år fra grundlæggelsen i 1929. Her ligger en af nøglerne til den nuværende situation.

PRI (*Partido Revolucionario Institucional* – Det Institutionelle Revolutionsparti) byggede sin altdominerende magt på alliancer og aftaler mellem forskellige politiske grupper, med bondebevægelsen, fagbevægelsen og hæren, som var udsprunget af revolutionen (og blev en del af partiet), og aftaler med lokale og regionale magtgrupper, herunder kriminelle grupper. Blandt de kriminelle grupper var narko- og spritsmuglere især i nordvest, som i 1920'erne dannede de første bander, der blev til nogle af de senere karteller.

Gennem aftaler om økonomiske fordele og politisk magt, samt korruption, klientelisme og undertrykkelse lykkedes det at skabe politisk og social stabilitet. Fra 1940'erne til slutningen af 1960'erne gennemgik Mexico en omdannelse fra et udpræget landbrugssamfund til industrisamfund med kraftig økonomisk vækst. Processen gavnede især den nye politiske og økonomiske elite og den store middelklasse, der voksede frem i byerne. Den økonomiske vækst var blandt de højeste i verden, og man talte om 'det mexicanske mirakel'.

Men velstanden blev meget ulige fordelt. Den store landbefolkning blev således i vid udstrækning hægtet af udviklingen. Bønderne reagerede ved enten at udvandre til byerne eller over grænsen til USA, eller ved lokale opstande.

Den store officielle bondebevægelse kunne kun delvis kontrollere utilfredsheden, men protester og lokale oprør blev afgrænset lokalt og regionalt, og den ofte grove undertrykkelse af protester og væbnede bevægelser blev næsten ikke kendt i resten af landet og udlandet. PRI og staten – som i praksis var ét – viste sig i stand til at fremvise et billede af fremgang og stabilitet over for landets befolkning og udlandet.

I 1968 kom der kraftige revner i billedet, da studenterprotester udviklede sig til brede, folkelige protester, som kort før De Olympiske Lege i Mexico By skulle åbne i oktober, blev druknet i blod ved massakren på De Tre Kulturers Plads i Mexico By.

Modellen var i krise, økonomisk og politisk. Fattigdommen på landet og i byernes slum i kontrast til den politiske elites umådeholdne rigdom og middelklassens voksende ønske om at få direkte demokratisk indflydelse rystede systemet, som den peruanske forfatter Mario Vargas Llosa nogle år senere kaldte 'det perfekte diktatur'.

Landets kolossale udlandsgæld, nationaliseringen af bankerne og betalingsstandsningen på udlands-

BAGGRUND

gælden i 1982 rystede systemet. Men PRI bevarede kontrollen ved hjælp af de gamle metoder og alliancer, samtidig med at man indledte en gradvis tilpasning af økonomien efter pres fra udlandet ved at åbne den hidtil beskyttede økonomi, privatisere flere af de kolossale statslige virksomheder og tillade udenlandske selskaber at komme ind på områder, der hidtil havde været forbeholdt mexicanere. Med oprettelsen i 1994 af det nordamerikanske frihandelsområde NAFTA med Canada og USA blev mexicanske virksomheder, der gennem årtier havde levet en beskyttet tilværelse, udsat for en benhård konkurrence.

Samtidig voksede narkotrafikken. Mexico blev et vigtigt transitland for kokain fra Sydamerika til USA. Da de colombianske karteller blev knækket i første halvdel af 1990'erne begyndte de mexicanske karteller for alvor at vokse,

PRI og staten i krise

Hvor staten og PRI lokalt og regionalt hidtil havde haft en vis modererende indflydelse på de lokale karteller, blev den gradvist mindre på grund af PRI's krise, som for alvor blev synlig efter zapatist-oprøret, valgkampen og præsidentskiftet i 1994. For første gang siden 1920'erne brød de politiske og personlige modsætninger i den politiske top åbenlyst frem, da PRI's præsidentkandidat Luis Donaldo Colosio blev

myrdet efter et valgmøde i den store nordlige grænseby Tijuana.

Samtidig var oppositionen vokset og udgjorde for første gang siden 1920'erne en reel trussel mod det gamle magtmonopol. Den demokratiseringsproces som PRI forsigtigt havde sat i gang i midten af 1980'erne, gled ud af partiets kontrol, da det mistede overborgmesterposten i Mexico By og sit flertal i kongressen i 1997, og da det højrekatolske PAN (*Partido Acción Nacional* – Det Nationale Aktionsparti) vandt præsidentvalget i 2000.

Den gradvise mindskelse af PRI's politiske kontrol og de stadig mere åbenlyse fraktions- og personstridigheder betød, at kontrollen med forbindelsen til hel- og halvkriminelle grupper svandt i takt med, at narkokartellerne voksede sig større og stærkere og intensiverede den indbyrdes krig om ruter, territorier og markeder. Krigens voldsomhed blev for alvor kendt, da kardinal Juan Jesús Posadas Ocampo i 1993 blev dræbt under et skyderi på parkeringspladsen i lufthavnen ved Mexicos næststørste by, Guadalajara.

Den officielle version var i flere år, at kardinalen blev dræbt i en krydsild mellem folk fra rivaliserende narkokarteller. Da efterforskningen blev genåbnet, efter at PRI havde mistet magten i 2000, kom det frem, at PRI's stærke mand, den kontroversielle ekspræsident Carlos Salinas de Gortari (1988-94), i kraft af sine formodede forbindelser med nogle

narkokarteller og af frygt for at kardinalen ville afsløre fortrolige oplysninger, måske stod bag drabet – som aldrig er blevet fuldt opklaret.

Mens kartellerne og dele af PRI havde haft gode, i nogle tilfælde tætte forbindelser med kartellerne og andre kriminelle organisationer – mange af dem bygget op over mange år – var forbindelserne mellem kartellerne og PAN mere spredte. “Men de skal nok blive bedre. Kartellerne søger hen, hvor magten er. De er pragmatiske”, forklarede den mexicanske kender af de mexicanske karteller, sociologen Luis Astorga mig i 2002. “Men det kan blive brutalt, for der er en voksende konkurrence mellem kartellerne om ruter og territorier, og dermed også om alliancer med de politiske partier og centrale dele af det legale magtapparat”.

Pragmatiske karteller

Kartellernes interesse i at knytte tætte forbindelser med det nye regeringsparti – lokalt, regionalt og nationalt – hang naturligt sammen med behovet for at få indflydelse på den politiske beslutningsproces og offentlige institutioner på alle niveauer. Kartellerne havde længe samarbejdet med dele af militæret og politiet.

At kartellerne havde – og formentlig stadig har – samarbejdspartnere højt oppe i militæret, politiet og dele af statsadministrationen fik of-

fentligheden et indtryk af, da det i 1997 blev afsløret, at den øverste chef for narkobekæmpelsen i Mexico, general Jesús Gutiérrez Rebollo, havde modtaget penge fra det dengang mægtige Juárez-kartels leder Amado Carrillo Flores. Gutiérrez Rebolos adgang til fortrolige mexicanske og amerikanske efterretningsrapporter var guld værd for kartellet. Generalen blev ved to retssager idømt i alt knap 72 års fængsel.

Det har dog ikke standset forbindelserne mellem kartellerne og militæret og politiet. Det er således almindeligt kendt, at når en politistyrke eller militærenhed skal foretage en operation, bliver kartellerne ofte adviseret. Eller når kartellerne skal transportere narko, bliver politi og militær i det pågældende område ofte adviseret, så de kan holde sig borte.

Når det fra tid til anden alligevel lykkes at beslaglægge narko og marihuana i større mængder, kan det skyldes, at andre enheder med forbindelser til et rivaliserende kartel har fået et tip, eller at hæren/politiet har brug for at fremvise resultater, hvorefter de aftaler med deres forbindelser hos kartellet, at de skal ‘ofre’ en ladning narko, et våben’arsenal’ og i nogle tilfælde folk, der kommer i fængsel nogle år.

Mere overset, men nok så vigtigt er det, at narkokartellerne gennem de sidste 20 år ikke kun har øget deres økonomiske magt, de har også

fået afgørende indflydelse på landets legale, økonomiske liv. Ifølge en af verdens bedste kendere af narkotrafik og organiseret kriminalitet, FN-rådgiveren, økonomen og juristen Edgardo Buscaglia, blev 78 procent af al legal økonomisk aktivitet i Mexico i 2009 direkte eller indirekte fremmet af narkopenge.

Alene det dominerende kartel, Sinaloa-kartellet – der ledes af Joaquín *El Chapo* Guzmán – ejer ifølge journalisten og forfatteren José Reveles mindst 3500 legale virksomheder i 47 lande over det meste af verden. “De [kartellet] er ikke en gruppe farmere med store hatte og højhælede støvler, men et transnationalt foretagende”, sagde han i maj 2011 til det spanske nyhedsbureau Efe.

Det betyder endnu større muligheder for indflydelse i Mexico og udlandet end i 1990'erne, da de mexicanske karteller for alvor begyndte at vokse. Den nye generation af ledere i kartellerne har fået en uddannelse og begynder gradvist at blive en del af den meget velstående, etablerede elite. De bruger stadig militære midler til at tilkæmpe sig magt og indflydelse, men mindre synlige og nok så effektive økonomiske og politiske midler spiller en voksende rolle.

En del af kartellernes system

I dag er det tidligere næsten monolitisk politisk system i Mexico splittet i et væld af forskellige interesse-

grupper på tværs af partier og institutioner. På det politiske plan afspejler det sig bl.a. i de mange partiskift, kendte og ukendte politikere foretager. Det betyder ikke kun politisk ustabilitet. Det betyder også, at de bliver mere sårbare for økonomisk pression, da de konstant har brug for ressourcer for at kunne fastholde eller erobre politisk indflydelse. Det gør dem til oplagte mål for kartellernes penge. En af grundlæggerne af det system, der holdt PRI 71 år ved magten, revolutionsgeneral og senere præsident Álvaro Obregón, sagde under en valgkamp i 1920'erne, at “ingen kan modstå et kanonskud på 50.000 pesos”. Princippet er en fast bestanddel af mexicansk politik. I dag er ladningerne større, men hensigten og resultatet er de samme fra legale og illegale virksomheders side.

Kartellerne støtter politikeres kampagner. De køber politikere og embedsmænd på væsentlige poster, fra borgmestre og opefter. Når for eksempel politifolk i og omkring den store, velstående industriby Monterrey i nord beskyder hinanden, skyldes det at de to stærkeste narkogrupperinger – *Sinaloa*-kartellet og *Los Zetas* (hvis grundstamme er tidligere elitesoldater, der blev sat ind for at bekæmpe kartellerne) – har politifolk i deres tjeneste.

Myndigheder og politikere er med andre ord mange steder blevet en del af de forbryderorganisationer, de skulle bekæmpe. Denne del-

tagelse i de kriminelle organisationers konflikter er kaotisk og uigenemskuelig, hvilket er med til at øge den almene utryghed. Hvem er hvem? Er politifolkene og soldaterne reelle ordenshåndhævere eller i hvilket kartels tjeneste er de?

Kartellerne har været dygtige til at udnytte det politiske systems svækkelse og de relativt veludviklede offentlige institutioner til at fremme deres interesser – godt hjulpet af Mexicos ældgamle tradition for institutionaliseret korrupsion.

Samtidig har kartellerne diversificeret deres økonomiske aktiviteter. Ifølge Buscaglia udgør narkotrafikken i dag kun knap halvdelen af den samlede værdi af deres forretninger. De er involveret i 22 forskellige slags ulovlige aktiviteter, bl.a. narkotrafik, hvidvaskning af penge, trafficking, våbenhandel, smugleri, pirateri (ulovlig kopiering og salg af bl.a. musik og film), sørøveri og afpresning. Indtægterne herfra er så store – mellem 18 og 32 mia. dollar om året – at det sætter kartellerne i stand til at købe ikke kun politikere, men også institutioner og virksomheder i ind- og udland.

De mexicanske karteller har en gammel tradition for at købe politikere – noget som politikerne selv har lært dem gennem årene. Ifølge den militære efterretningstjeneste bliver omkring 65 procent af de politikere der deltager i en valgkamp, købt helt eller delvist af karteller og andre kriminelle organisationer. Det

afspejler sig også i, at 60 procent af landets kommuner ifølge en FN-støttet undersøgelse er 'feudaliseret', dvs. er helt eller delvist kontrolleret af narkokarteller og andre kriminelle organisationer. Også politikere på delstatsniveau og i forbundskongressen i Mexico By har forbindelse med kartellerne.

Ønsker en stærk stat

Mens kartellernes kamp om territorial kontrol og trafikruter i Mexico og Mellemamerika er præget af en rystende blodig brutalitet, konkurrerer de i resten af verden med overvejende fredelige og mindre synlige – men ikke mindre skånselsløse – midler om økonomisk indflydelse. Ifølge Buscaglia er bl.a. lande som Tyskland og Spanien attraktive, fordi kartellerne har brug for at anbringe deres kapital i lande, hvor der er lov og orden og politisk stabilitet, der kan sikre deres økonomiske interesser. De er paradoksalt nok ikke interesserede i (alt for) svage stater.

De er heller ikke interesserede i, at staten i Mexico bryder sammen, da de kan drage nytte af en stærk stat, som de kan kontrollere eller i det mindste have væsentlig indflydelse på. De er ikke interesserede i at bruge store ressourcer på en krig med staten. Det gælder især de nye generationer af ledere i kartellerne. Mange af dem har en baggrund i byerne og har fået en god uddannelse,

BAGGRUND

nogle af dem i udlandet, og har lært at forhandle forretningsmæssigt og pragmatisk – uden at give afkald på tvang, afpresning eller åbenlys vold om nødvendigt. I modsætning til de hidtidige ledere, som for flertallets vedkommende kommer fra miljøer, hvor uenigheder ofte løstes med vold.

Konfrontation med militære midler er heller ikke en løsning for regeringen, der nærmest per automatik overførte erfaringerne fra mafia-bekæmpelsen i Italien og især bekæmpelsen af kartellerne i Colombia på Mexico, uden at tage højde for at de mexicanske karteller er grundlæggende forskellige fra de colombianske og italienske organisationer, som alle er bygget hierarkisk op, og som for flertallets vedkommende koncentrerer sig om et begrænset antal aktiviteter. De mexicanske karteller har ikke en strengt hierarkisk opbygning – det er nærliggende at sammenligne med den måde PRI blev bygget op på med en pragmatisk sameksistens, hvor man fordeler kagen efter gruppernes økonomiske, politiske og militære styrke.

Der er tale om en “diversificeret organiseret kriminalitet med tusinde hoveder, der er langt vanskeligere at bekæmpe (...) fordi de i operativ forstand består af autonome celler, der koordinerer på centralt plan gennem en bestyrelse, hvor Chapo Guzmán (Sinaloa-kartellet, *red.*) ikke er den eneste personlighed. Der sid-

der erhvervsfolk og politikere i disse bestyrelser”, forklarede Buscaglia i en forelæsning i Madrid i juli 2011.

Det kan så undre, at nogle af kartellerne stadig bekæmper hinanden så hårdt og blodigt. Forklaringen kan ligge i, at striden mellem de dominerende karteller (i grove træk, Sinaloa-Stillehavskystens grupper vs. Los Zetas-Golfkartellet) om de store territorier og ruter langtfra er slut, og i at der stadig er konflikter mellem flere af de mindre aktører, som fortsat ‘løses’ med våbenmagt, for det har man ‘altid’ gjort. Desuden spiller det en rolle, at udenlandske aktører også er begyndt at interessere sig for de indbringende ulovlige aktiviteter i Mexico, især narko og trafficking. De allierer sig med lokale grupper og er i øvrigt ikke filtret ind i tætte relationer med mexicanske politikere og embedsmænd – endnu.

Den mexicanske hydra

Men tendensen er klar. Kartellerne satser mere og mere på andre forretningsområder end narko. Ifølge bl.a. Buscaglia og Reveles tegner narkotraffikken sig efterhånden kun for omkring halvdelen af kartellerenes indkomster. Både illegale og legale aktiviteter kan være lige så givtige eller mere som narkohandelen, fordi de er forbundet med færre risici. Om det er trafficking og våbenhandel eller fragtvirksomhed (der meget passende kan kombineres

med ulovlige aktiviteter) og spekulation er i princippet underordnet.

Her spiller den tætte kontakt og samarbejdet med forretningsfolk og politikere en vigtig rolle. Kartellerne har de økonomiske ressourcer, forretningsfolkene den legale ramme, politikerne muligheden for at lave lovene og fortolke dem.

De mexicanske kartellers mindre hierarkiske struktur og funktionsmåde gør det vanskeligere at bekæmpe dem. De er som en hydra. Hugger man ét hoved af, vokser to nye frem.

I et politisk system som det mexicanske, der befinder sig i en langsom og kompliceret overgang til demokrati, hvor de institutioner der skal sikre et stabilt og velfungerende demokrati, langtfra er udviklet, betyder det, at den organiserede kriminalitet får en betydelig indflydelse på bekostning af et civilsamfund, der stadig kæmper for sin overlevelse, især mod korrupte myndigheder og politikere.

Det er ikke noget tilfælde, at menneskeretsaktivister og journalister er blandt de vigtigste ofre for kartellernes, militærets, politiets og paramilitære gruppers vold. De informerer, afslører, sætter spørgsmålstejn, er med andre ord de generende elementer, der kan stikke kæppe i hjulet på de lyssky aktiviteter, som også politikere, der fører en ofte højtrøstet politisk diskurs, er involveret i.

Indtil PRIs krise i 1990'erne havde Mexico tilsyneladende en stærk og velfungerende stat med demokrati-

ske træk. Men problemet var, at der var tale om et statsapparat udviklet af og for et enkelt parti. Da partiet kom i krise, kom staten og dens institutioner også i krise. Demokratiseringsprocessen omfattede i midten af 1990'erne stort set kun det formelle, politiske system, som sikrede oppositionen bedre muligheder for at få del i den politiske magt – hvad den også har fået.

Men de institutioner, der skulle sikre bedre sociale forhold, uddannelse, retssikkerhed, statens kontrol med ressourcerne, og som man tog afgørende skridt til at etablere, blev i årene under PRI eroderet af korruption, magtmisbrug og kortsynet økonomisk politik til gavn for en lille elite, der i dag bl.a. omfatter verdens rigeste mand, Carlos Slim.

Mexico har et skelet til at kunne opbygge en moderne, velfungerende demokratisk stat. Men viljen hos de fleste ledende politikere synes ikke at være til stede. Den gamle tradition med at komme til magten for at fylde lommerne er dybt indgroet i mexicansk politik på alle niveauer. Det gør staten særligt sårbar over for pression fra forskellige magtgrupper – bl.a. kartellerne, der er langt stærkere funderet i Mexico, end de colombianske karteller nogensinde blev i deres hjemland.

Så længe regeringen bruger milliarder på en frontal krig mod kartellerne og forsømmer opbygningen af stærke, uafhængige institutioner, der bl.a. kan sikre et uafhængigt

BAGGRUND

retsvæsen og uafhængig kontrol af økonomiske transaktioner, og undlader at skabe muligheder for udviklingen af et levedygtigt og aktivt civilsamfund, vil staten være svag og let at styre for magtfulde interessegrupper som kartellerne, den økonomiske elite, militæret og korrupte politikere.

Og så længe regeringen vender det blinde øje til den kolossale fattigdom – over halvdelen af befolkningen i verdens 14. rigeste land lever under fattigdomsgrænsen, hvilket gør det nemt for kartellerne at rekruttere den arbejdskraft de har brug for – kan kartellerne og andre kriminelle grupper nære sig af en stor og nem social basis, for hvem kartellerne i vid udstrækning har erstattet staten som den der beskytter og sikrer en vis økonomisk basis.

Valget den 1. juli – hvor mexicanerne skal vælge præsident, deputerede og senatorer til forbundskongressen samt guvernører i flere delstater – tegner ikke til at bringe landet nærmere en legitim demokratisk og folkeligt baseret regering. Det er de samme politikere og partier, der med næsten alle midler kæmper for at vinde den givtige regeringsmagt, som altid.

Meget tyder på at PRI efter 12 år fra magten igen kan rykke ind i regeringskontorerne 1. december. Hvis det sker, er det sandsynligt, at den nye præsident vil bruge hele PRIs vidtstrakte apparat og forbindelser med bl.a. narkokartellerne til

at afslutte den militære konfrontation med kartellerne og få situationen under kontrol – til glæde for landets borgere og ... kartellerne. Men muligvis også med indførelse af en lov-og-orden-politik, der skal vise mexicanerne og omverdenen – især den store nabo USA, som er hovedmarkedet for den narkotika, kartellerne forhandler – at man skam har styr på situationen. En udvikling som kartellerne er interesserede i, da den vil reducere deres omkostninger og give dem større ro til at udvikle deres aktiviteter. Men som ikke vil styrke staten. For det afhænger af kartellerne om roen kan opretholdes.

Mexico er ikke en fejlslagen stat – endnu. Men lykkes det ikke at stoppe volden og begrænse kartellernes indflydelse, kan landet ende som en fejlslagen stat. Det er dog usandsynligt at det sker. De kriminelle organisationer er ikke interesserede i det kaos, en fejlslagen stat vil betyde. De ønsker en stærk, ikke-demokratisk stat, hvor de har kontrol.

Mexico må i dag siges at være en stat i krise ved en vigtig korsvej mellem udvikling til en stærk, autoritær stat, der varetager de økonomisk stærke og privilegerede gruppers interesser, eller en stærkt funderet, moderne demokratisk stat

Jens Lohmann er journalist og forfatter specialiseret i latinamerikanske forhold. Han er vokset op i Mexico, hvor han også har arbejdet som korrespondent.

Rusland ændres af systemets snarlige sammenbrud

Vibeke Sperling

Pessimistisk samtale mellem russisk og britisk ekspert om elendighederne i Putins regime. Men også optimistisk, da regimets sammenbrud ses som uundgåeligt inden for få år

Shevtsova, Lilia og Andrew Wood:
Change or Decay. Russia's Dilemma and the West's Response. *Carnegie Endowment for International Peace* 2011, 259 s. ISBN: 978087003347

Dette er en topaktuel og superbegavet samtalebog om Rusland i dag og Vestens muligheder for at påvirke udviklingen. Samtaleparterne Lilja Sjevtsova, kommentator og forsker ved tænketanken Carnegie i Moskva, og Andrew Wood, tidligere britisk ambassadør i Moskva, hudfletter Putin-regimets smadring af Ruslands samfundsmoral og ødelæggende centralisering af den politiske og økonomisk magt. Men de er samtidig optimistiske, da de giver velunderbyggede argumenter for, at systemet ikke kan bære, og radikale ændringer er uundgåelige.

De spidder Vestens tilpasningsiver

over for Kreml, men ser håbet i en gryende ændring af det russiske samfund som følge af udvidelse af kløften mellem regime og samfund og en for første gang i Vladimir Putins tid udbredt folkelig kritik af hans regime.

Den lange samtale blev udgivet, da Rusland forberedte sig på Duma-valget i december 2011 som prælude til det nylige præsidentvalg. Det var således før de store demonstrationer, som viste, at Rusland er under hastig forandring. De to eksperter forudser den folkelige opstand, da svindel med valg og forværret korrupsion på alle niveauer har frataget russiske borgere indflydelse. Borgerne er ladt tilbage med at gå i gaderne som eneste mulighed for indflydelse på landets fremtid. Bogen er ret enestående som et af de få forsøg på at analysere rus-

LITTERATUR

sisk udenrigspolitik i lyset af den indenrigspolitiske udvikling. Russisk indenrigspolitik er, som de påpeger, et emne, som vestlige politikere og kommentatorer helst ikke beskæftiger sig med.

Den tomme pool

Til den udbredte opfattelse i Vesten, at russerne ikke er modne til demokrati, siger Sjevtsova: "Hvordan kan man lære at svømme uden vand i poolen?"

Det er ikke markedsøkonomi, som Putins regime har skabt, men "bureaukratisk kapitalisme. Det var historien om forrådte håb, men håbets bærere opdagede i starten ikke forræderiet", siger Sjevtsova.

Da Putin i 2000 efterfulgte Jeltsin blev det fuldendelse af "processen for personaliseret magt".

Wood siger: "Vi kan tilføje, at Putin omgikkes med Vesten med stor dygtighed og havde heldet med sig. Vestlige ledere havde tilbøjelighed til at se ham som anderledes end Jeltsin, noget mere moderne, yngre og i bedre form, selvfølgelig".

Putin var i sin første præsidentperiode begunstiget af høje oliepriser og Vesten "foretrak at se Putin som reformator snarere end en præsident, der genskabte centraliseret magt. Vestens indflydelse blev markant forringet i Putins første periode, hvor IMF blev reduceret til en rengøringsrolle".

De er enige om, at det kunne være

gået meget anderledes uden illusioner om Jeltsin som demokrat og den længsel efter en stærk mand, som kaos i Jeltsins Rusland skabte i befolkningen i 1990'erne. Og hvis ikke den liberale opposition havde været så fragmenteret og uden indflydelse, da Jeltsin valgte Putin som sin efterfølger i 1999. Endelig var "den personaliserede magts system og politisk manipulation herunder af valg allerede på plads", da Putin blev udpeget, understreger Sjevtsova.

Wood understreger, at Jeltsin så ødelæggelse af kommunismen som sin primære opgave: "Jeltsin skal have fortrudt sit valg af Putin. Den stille mand viste sig mere brutal, end Jeltsin havde forestillet sig. Folk begik samme fejl som med Stalin".

Sjevtsova siger: "Putin valgte først det dobbelte spor med økonomiske reformer og magtcentralisering. Men magtcentraliseringen slugte liberale reformer og blev et mål i sig selv for Putin".

Det blev til ren imitation af demokrati og Vesten hjalp ivrigt til ved at tage imitationen for gode varer: "Da Medvedev i 2008 trådte ind på præsidentposten, havde Rusland fået en slags bureaukratisk autoritært regime i quasi-demokratisk ikklædning".

Wood siger, at Ruslands elite havde held med at inddrage vesterlændinge i et "lad-os-lade-som-om spil. En del af dem troede, at angrebet i 2003 på (Mikhail) Khodorkovskij (leder af olieselskabet Yukos) var fremprovokeret af denne forret-

ningsmands tåbelige politiske ambitioner, så hans fængsling var retfærdiggjort og blev set som en isoleret hændelse”. Tvivlen om Putin var sat ind med smadringen af Ruslands mest velfungerede virksomhed Yukos, men i stedet for ny indsigt til at ændre Vestens politik blev forhåbningerne bare overført til pausekloven Dmitrij Medvedev.

“Og selvfølgelig er de konstant høje popularitetstal for både Medvedev og Putin, men især for Putin, altid blevet taget som bevis for en betydelig grad af legitimitet for deres ledelse”, siger Wood.

Rusland sakker bagud

Forsøget på at opretholde status quo varslers katastrofe for Rusland, det er de to eksperter enige om.

Rusland er sattet bagud blandt BRIK-landene (Brasilien, Rusland, Indien og Kina) og også lande som Tyrkiet, når det angår videnskab og innovation.

Ifølge Sjevtsova foretrækker Kreml “en ikke uddannet ungdom, der er let at manipulere og hjernevaske. Denne politik er selvfølgelig i modsætning til moderniseringprojektet”, som Putin og Medvedev taler så meget om.

Wood understreger, at det er “usandsynligt, at vestlig business rykker ind i Rusland i større omfang i nær fremtid. Der er mange bedre placerede rivaler, når det gælder investeringer”, for investorer, der fore-

trækker “sikrere havne med langsigtede perspektiver”.

Myten om, at det går strygende for russisk økonomi efter et dyk under den globale krise, bliver manet grundigt i jorden i samtalen med brug af russiske og vestlige kilder.

Ifølge Verdensbankens rapport *Doing Business 2011* er Rusland faldet ned på plads nummer 123 ud af 183 lande, når det gælder “brugervenlige investeringsforhold”, fra plads nummer 116 i 2009. En lille eller mellemstor virksomhed skal i Moskva igennem 53 procedurer over 540 dage til en pris af 4.141 gennemsnitslønninger for at få de nødvendige tilladelser til at skabe et almindeligt varehus. Russiske forretningsfolk skal skaffe otte dokumenter over 36 dage og bruge gennemsnitligt 1.850 dollar for at få eksportvarer over grænsen.

Sjevtsova siger: “Jeg kan tilføje, at ifølge *Bloomberg Global Poll* er kun ti procent af udenlandske investorer parate til at sætte deres penge i russisk økonomi”. Dertil kommer, at kapitalflugten er steget “til alarmerende højder på mere end 40 milliarder dollar i 2010 og omkring 35 milliarder i de første fem måneder af 2011, ifølge officielle tal. Nogle mener, at det virkelige omfang er meget højere”.

Autoritær fremmarch

Sjevtsova kaster et andet stærkt bekymrende emne ind i debatten:

LITTERATUR

“Medvedevs liberale snak er gået hånd i hånd med autoritære angreb. Krænkelser af demokrati og angreb på menneskeretsaktivister er fortsat og er i nogle tilfælde forværret. Myndighederne har skabt mekanismer til at slå ned imod enhver tænkelig form for kritik: de kontrollerer de vigtigste medier, gør det umuligt at registrere oppositionspartier. De forbyder oppositionspolitikere at deltage i valg, de fifler med valgresultater og begår direkte valgsvindel, de gør det umuligt at skaffe penge til oppositionsaktiviteter og øger efterretningstjenesternes magt til at overvåge og forfølge oppositionspolitikere. Vi ser i Rusland øgede tegn på et åbent og aggressivt autoritært system”.

Alt sammen er sket samtidig med russiske forsøg på at varme relationerne til Vesten op igen. Wood påpeger, at der er modsatrettede tendenser i den proces, da Medvedev har reageret på folkelige vrede, når det for eksempel angår miljøproblemer, og at Moskvas nye borgmester, Sergej Sobjanin, har tilladt demonstrationer imod Putin.

Hertil siger Sjevtsova: “Kreml mener tilsyneladende, at det kan mindske presset i det hermetisk lukkede system ved at lade lidt damp strømme ud”.

De er enige om, at der er tale om “en ny version af en politistat” og at Medvedevs mere liberale snak har hjulpet med til at få Vesten til at lukke øjnene. Problemet for den russi-

ske elite er, at “lukkede systemer ikke kan overleve, hvis de begynder at åbne op”, påpeger Wood.

Trods en række gode resultater af USA's Barack Obamas ‘reset’ af relationerne til Rusland, mener han, at Rusland i for høj grad har fået lov til at definere spillets regler. “Vesten ønsker ikke, at Rusland glider ud i kaos, enten fordi den centrale kontrol mildnes for hurtigt, eller fordi den opretholdes for længe”, siger Wood.

“Det betyder, at hvis vi har to valgmuligheder, så foretrækker Vesten Ruslands stagnation”, svarer Sjevtsova.

Systemets overlevelse

Obamas ‘reset’ handler kun om bilaterale og internationale relationer, for Ruslands indenrigspolitiske udvikling er ikke nogen central bekymring for Washington, hvis det overhovedet bekymrer sig om den, mener de to eksperter.

“Det er yderst usandsynligt, at den russiske elite er parat til at hjælpe Obama med at indfri hans mål. Rusland vil kun acceptere en udvidelse af samarbejdet med USA, hvis samarbejdet hjælper det russiske system med at overleve. Det rejser spørgsmålet: Hjælper samarbejdet transformationen af Rusland, eller cementerer det status quo?”, spørger Sjevtsova. Et yderst relevant, men også generelt overset spørgsmål.

I Europa dominerer myten, at

Rusland bliver mere liberalt gennem tilnærmelse, mener de begge.

EU er efter deres mening meget bedre i stand end USA til at påvirke Rusland ikke mindst på grund af det økonomiske samarbejde, som er ubetydeligt med USA. Men EU's indflydelse er svækket i de seneste år, mener de. "EU vil fortsætte med at slå med mindre styrke end dets vægt", siger Wood, da EU er mest optaget af ikke at irritere Rusland.

Ifølge de to analytikere er det især Tyskland, som gør det vanskeligere for Rusland at komme fri af dets fortid.

Til diskussionen om den russiske elites engagement i Vesten fremhæves, at der er skabt en enorm industri af advokatfirmaer, banker, rådgivningsfirmaer og PR-folk, der direkte og indirekte servicerer den russiske elite, "der har vist ekstraordinære evner til at få Vesten til at holde dem på fode og til at påvirke vestlig politik", som Sjevtsova siger.

Det er en elite, som tjener sine penge i Rusland, men investerer dem i Vesten til fast ejendom til sig selv, uddannelse af deres børn og luksusforbrug.

Russiske penge har drevet priserne på auktionerne på Sotheby's og Christie's i London enormt i vejret. Det er et af tegnene på, "hvor ringe tillid russere har til deres eget system".

Wood, understreger, at mere end 70 procent af russiske unge ifølge nylige meningsmålinger ønsker at

forlade landet. I alt to millioner russere er draget vestover de seneste år.

Flirt med ekstremisme

Højreekstremismen er i fremmarch. Ungdomsbevægelser, som støtter Kreml, fik frie hænder og rundhåndet politisk og økonomisk støtte, da de efter den 'Orange Revolution' i Ukraine i 2004 blev skabt til at forhindre en 'farverevolution' i Rusland. Nyfascistiske og nynazistiske grupper er brugt på samme måde, men er nu blevet en belastning for regimet, som ikke kan kontrollere dem længere. Og politiet ser ofte passivt til.

Kremls flirt med ekstreme fremmedfjendske elementer fremhæves i samtalen som en helt ny udvikling i landet med alvorlig social og politisk destabilisering til følge. Øget etnisk vold forklares ved statens fallit, når det gælder sociale problemer. Regimet foretrækker, at frustrationer kanaliseres ind i etniske spændinger væk fra folkelige frustrationer med regimet.

Det er selvfølgelig bedst med samarbejde mellem Vesten og Rusland, understreger Wood. "Men det er en afvej at hævde, at vi skal ignorere det negative og kun understrege det gode". De to enes om, at "det er spild af tid kun at tale om, hvad der bringer os tættere sammen og skubbe det til side, som adskiller os".

Wood udtrykker sympati for Medvedevs tale, der er langt mere demo-

LITTERATUR

kratisk end Putins, mens Sjevtsova fremhæver, at også Medvedev bruger anti-vestlig retorik til internt brug. Han har udtrykt angst for inspiration fra det arabiske oprør, som han tilskrev indblanding fra Vesten og især fra USA. Han sagde: "De (!) har endnu tidligere planlagt sådan et scenarium for os. Og nu vil de (!) stadig prøve at iværksætte det".

Vestlige politikere og kommentatorer fremhæver tilnærmelse som en måde at påvirke Rusland i demokratisk retning. Det er samtalepartnere principielt enige i og fremhæver, at russisk WTO-medlemskab kan fremme en sådan proces. Men de frygter, at eftergivenheden over for Rusland vil betyde, at det ikke vil blive tvunget til at respektere WTO-reglerne.

"Det russiske samfund er i en meget værre moralsk og politisk forfatning end i Sovjetunionens sidste år", hvor store dele af befolkning viste stor forandringsvilje, fremhæver Sjevtsova.

"Den selvbevarende elite i toppen er ude af stand at generere eller for den sags skyld at overleve reelle ændringer. Vi har været der før, men Sovjetunionen havde en mere udviklet infrastruktur", siger Wood.

Som medlem af Ruslands liberale skare er Sjevtsova særligt optaget af de negative konsekvenser af vestlig eftergivenhed over for Rusland for Vestens image blandt russerne: "Vestens samarbejde med den korrupte russiske stat har øget folks frustratio-

ner over for Vesten. Den uundgåelige fallit for 'modernisering' fra toppen, som støttes af vestlige regeringer, kan gøre Rusland mere anti-vestligt og mere anti-liberalt".

Demokratiets attraktion

Liberalt demokrati er dog stadig et attraktivt projekt for mange russere, er de enige om. Det er alene Vestens politik, som har skuffet mange russere. Vesten foretrækker ikke at se de forværringer, som er sket, og negligerer, at Rusland samtidig med ny åbning mod Vesten indenrigspolitisk går det modsatte vej.

De to eksperter ser Ruslands sammenbrud som uundgåeligt, hvis der ikke sker radikale ændringer og med samtalepartnernes ord "reel modernisering", som ikke kan ske uden at true Putin-regimet. Og det ved regimet.

Blandt det positive fremhæves i samtalen, at Rusland nærmer sig en tid, hvor det ikke længere blot er eliten i toppen, men samfundet, der afgør Ruslands fremtid som følge af den hastigt øgede kløft mellem samfund og regime.

Det skyldes ikke mindst en korruption, der udgør mindst 300 milliarder dollar årligt, som russerne er blevet stadig mere bevidste om.

Men hvad bør Vesten reelt gøre, ifølge britisk-russiske duo?

"Det er afgørende, at Vesten gør alt, hvad det kan, for at holde Moskva fast på dets ord, for eksempel i

Europarådet, og når tiden kommer, i WTO”, siger Wood.

“Vesten bør prøve at genskabe den rolle, som det engang spillede i det russiske samfunds øjne som et attraktivt alternativ til Ruslands personaliserede magt”, siger Sjevtsova, der simpelthen håber, “at vestlige ledere vil følge vestlige standarder, når de har at gøre med den russiske elite. De opfatter stadig ‘personlig kemi’ med russiske myndigheder som hemmeligheden bag succes med den russiske elite og ledelse. Med andre ord, lad være med at optræde som Berlusconi og Sarkozy!”.

I bogens efterskrift ‘Drøm eller mareridt?’ lader de to det være et åbent spørgsmål, hvad vestlige regeringer vil gøre, “når de opdager, at russisk modernisering og den nye start (reset) med Vesten bare er en anden genstart ad en velkendt vej?”

De tager læseren med i teater: “Tredje akt er forbi, men skuespillerne vil ikke forlade scenen. Nogle af dem kunne have gjort det, men instruktøren tvang dem til at blive. Lyset skinner, musikken spiller, skuespillerne er holdt op med at spille sammenhængende roller, men de bliver ved med at prøve at fastholde et udmattet og utålmodigt publikum, der er begyndt at kigge efter udgangen. Men dørene er lukkede, og den eneste vej ud er at rive dem ned. Nogle af dem er allerede begyndt at hamre på dørene...”

Teatermetaforen henviser til valg, hvor det samme teaterstykke søges

holdt på plakaten. Og Putins beslutning om at stille op som præsident igen “bekræftede den bitre sandhed, at et regime, der ikke kan forny sig selv, er dømt til sammenbrud”.

Der er ingen “uoverstigelige forhindringer for, at Rusland fuldt ud kan blive del af den europæiske civilisations fælles eventyr”, slår de fast som et positivt dementi af den udbredte opfattelse, at Rusland er et helt specielt tilfælde, som Kremls propaganda vil vide. Men det kan få dramatiske konsekvenser også for omverdenen, hvis “det nuværende system begynder at bryde sammen, før et institutionelt robust alternativt system kan erstatte det, på samme måde som det skete i 1991-92” og før en tilstrækkelig samlet og velfungerende opposition kan vise sig for russerne som et reelt alternativ.

Mordermaskinen

Bogen er uhyre dystre og ildevarslende læsning, fordi den blotlægger regimets nuværende onder så detaljeret, herunder også en korrupsion, som er selve Putin-regimets væsen. Bogen blotlægger også en stadig stærkere mordermaskine imod kritikere, øget kriminalitet, øget terrorfare og øget afstand imellem rig og fattig.

Men det er også uhyre opmuntrende læsning, fordi den viser forandringens uundgåelighed, der ifølge den britisk-russiske analyse vil sætte ind inden for fire til fem år.

LITTERATUR

Putins æra er for så vidt slut, selv om skuespillet fortsat er på plakaten.

De indsigtfulde og livlige samtalepartnere må erkende, at desto dybere de graver, desto flere spørgsmål hvirvles op. Sådan har man det også som læser, men man bliver i sandhed stadig mere i vildrede på et stadig højere plan.

Samtalebogen er også en skarp kritik af Vesten, ikke bare for dets optræden i forhold til Rusland, men også fordi den globale krise har betydet, at "liberalisme og demokrati også er i tilbagegang" i vestlige samfund.

Bogens sidste sætning giver godt stof til eftertanke om sammenhængen imellem tilbageslag i Vesten og i Rusland: "Vesten kan ikke forholde sig til Rusland uden at have en behandling for sin egen sjæl".

Vibeke Sperling er redaktør af Udenrigs og medarbejder ved Politikens udlandsredaktion.

Navne i anmeldelsen følger nordisk transskription. Derfor Lilja Sjevtsova og ikke Lilia Shevtsova.

Dødens Triumvirat

Jan Jakob Floryan

To bøger af høj karat inden for historieskrivningen om det 20. århundrede

Timothy Snyder: **Bloodlands – Europa mellem Hitler og Stalin**, 562 sider, *Jyllands-Postens Forlag*, 2011.
Frank Dikötter: **Maos store hungersnød**, 478 sider, *Informations Forlag*, 2011.

Dødens Triumvirat var de tre mænd, der satte deres blodige aftryk – verdenshistoriens blodigste – på deres samtid. Hvem af dem var værst, kan ikke siges, om end millioner af lig er blevet talt op og sat over for hinanden. Deres regimenter havde imidlertid også en anden pris end menneskeliv: De slog familier, sociale relationer, samfundets sæder og skikke, nationaløkonomier og medmenneskeligheden ihjel.

Stalin, Hitler og Mao. Den førstnævnte og sidstnævnte kendte hinanden, mistroede og ringeagtede hinanden. De to første kendte også hinanden, men er aldrig mødtes. De havde ingen tillid til hinanden, men blev allierede for til sidst at udkæmpe en kamp på liv og død. De to sidste havde ingen relationer, hvis man

ser bort fra den forbindelse, der gik over Hitlers allierede Japan, som førte krig i Kina både mod nationalistene under Chiang Kai-Shek og Maos kommunister.

De to bøger er værker af høj karat inden for historieskrivningen om det 20. århundrede. Snyder er professor i Østeuropas historie ved Yale Universitet og skribent ved de mest ansete amerikanske dagblade. Dikötter er nederlænder og professor i moderne kinesisk historie først ved Londons Universitet og nu Hong Kongs Universitet. At læse deres værker parallelt eller i alt fald lige efter hinanden er givtigt og giver mange indsigter.

Begge forfatterne skuer nemlig vidt og bredt og er selv opsat på sammenligninger og henvisninger til triumviratets andre medlemmer. Som den fulde titel lægger op til, behandler Snyder de to diktatorer sideløbende. Deres vej til magten, deres umådelige tæft for politisk intrige og deres skrupelløse udryddelse af alle virkelige og indbildte fjen-

LITTERATUR

der. Her kan Mao også være med, og de er alle tre forenet i en afgrundsdyb foragt for mennesker og deres liv, for al moral og anstændighed, som er grundvoldene i civiliserede borgerlige samfund. Alt det blev fejlet til side til fordel for fanatiske ideer om race og klasse.

På vejen mod magtens absolutte tinde måtte Hitler og Stalin rydde mange personer af vejen. Hos Stalin blev det til tusinder af partimedlemmer med klimaks i skueprocesserne mod de gamle revolutionsledere og hans og Lenins nærmeste: Bukharin, Kamenjev og Sinovjev. De vedkendte sig alle opdigtet partiskadelig virksomhed, og straffen var som for millioner og atter millioner andre døden. Kun Trotskij undslap, indtil han blev myrdet med en issyl af en agent i Mexico.

Hitler slog ned på Ernst Röhm og hans SA, der med tre millioner medlemmer havde udviklet sig til en formidabel styrke, som Röhm mente skulle opløse den regulære hær *Reichswehr*. Det kom ikke så vidt. Röhm og hans inderkreds blev myrdet i *De Lange Knives Nat* ved hjælp af det meget mindre, men mere elitære SS. I øvrigt er det værd at bemærke, at også andre faktorer end de politiske spillede ind: Kamenjev, Sinovjev og Trotskij var jøder; Röhm var homoseksuel.

Her træder imidlertid en forskel mellem de to tyranner frem. Stalins massedrab var rettet mod landets egen befolkning, i det nazistiske

Tyskland blev myrderierne i million-tal især udført på andre landes borgere. Mao myrdede ikke sine besejrede modstandere, men sendte dem i forvisning til afsides provinser fjernt fra magt og privilegier.

Bønderne

De tre havde fælles problemer, og til de vigtigste hørte landbruget. Bønderne var et genstridigt og farligt element, der måtte tæmmes, undertrykkes og formes på ny. Stalin og Mao valgte masseterrorens vej, Hitler havde geopolitiske løsninger. I Sovjetunionen hed det kollektivisering, og da det kneb med at få den gennemført hurtigt og effektivt nok, fandt Stalin på at sulte bønderne ud. Ukraine blev værst ramt, for bønderne som ét hele blev isoleret, landområderne omgivet af væbnede vagter fra politi, militær og ungdomsbrigader. Alle fødevarer, husdyr og andet, man kunne leve af, blev beslaglagt. Menneskene blev forvandlet til skeletter, børnene fik opspilede maver og tændstikstynde lemmer, og alle vaklede eller lå indtil den langsomme og pinefulde, men ubønhørlige sultedød indhentede dem.

Hitlers landbrugspolitik var tæt knyttet til hans vidtløftige og megalomane planer for et tysk *Lebensraum* i øst. Polen, det vestlige Rusland og Ukraine skulle koloniseres ved at reducere deres befolkninger til slaver, der efter tre års skolegang kun skul-

le kunne læse og skrive lidt. Herrerne ville være de tyske bønder, Hitler regnede med at forflytte til idylliske *Dörfer*, hvor de kunne nyde en kolonial tilværelse, alt i mens den frugtbare jord gav rigeligt med mad til Tysklands industricentre. Projektet blev kun i meget begrænset omfang ført ud i livet i de dele af Polen, som blev indlemmet i *das Reich*. Ellers skilte Hitler ikke med sine planer, formentlig for ikke at antagonisere bønderne, før forudsætningerne var tilvejebragt, hvad de ikke blev.

Mao slog ind på en anden kurs. Den sovjetiske kollektivisering var god nok, men ikke tilstrækkelig. Kina havde slet ikke Sovjetunionens industrielle basis, og den skulle frembringes samtidig med kollektiviseringen. Det blev kaldt *Det Store Spring Fremad* og bragte som den sovjetiske forløber ulidelige smerter over især landbefolkningen. Det tragiske er endvidere, at en betydelig del af de gigantisk anlagte projekter som dæmninger, fabrikker m.m. viste sig ikke at du i virkeligheden. De var for dårligt planlagt, konstrueret og udført. De kunne ikke bruges. Men millioner var døde. Hvad gjorde det? Intet, var formand Maos svar. Han yndede at afvise kritikken med, at 'partiets fejltagelser' kun var én finger, der altså var gået tabt, ud af de ti, man har.

Det udenrigspolitiske spil

Udenrigspolitisk foregik der et kom-

pliceret spil mellem de tre masse-mordere. Til at begynde med havde Hitler respekt for Stalins styre. Han holdt befolkningen i kort snor ved at knægte bønderne, og industrialiseringen skred frem i lyn tempo, om end også her blev umådelige ressourcer spildt på ubrugelige forehavender. Videre havde Tyskland og Sovjetunionen et fælles grundlag at bygge på. Det var Rapallo-traktaten indgået i 1922 – under omgåelse af forhandlinger med og til forbløffelse for Vesten – mellem Tyskland og Sovjetrusland. Det var Verdenskrigens to tabere og efterkrigstidens *outcasts*, det søgte sammen. Tyskland slået, ydmyget og lemlæstet i Versailles; Rusland hinsides vestlig forståelse efter bolsjevikernes kup og tilintetgørelsen af det borgerlige samfund og desuden stærkt svækket af krigen, den følgende borgerkrig mellem De Røde og De Hvide og af den tabte krig mod Polen.

Rapallo-traktaten var af betydning for dem begge. Den sikrede fødevarer og råvarer til den tyske industri, særligt rustningsindustrien, mens russerne fik leveret våben, hvilket blev aftalt i en hemmelig tillægsprotokol. Hitlers magtovertagelse i 1933 ændrede intet ved det, om end situationen kompliceredes af, at Stalin på et tidspunkt begyndte at ane en alliance mod Sovjetunionen mellem Tyskland og Polen, der skulle indgå som en juniorpartner ved et angreb østpå. Tyskerne legede rent faktisk med den tanke, men

LITTERATUR

polakkerne ville ikke være med. Det var for farligt. Stalins paranoide hjerne blev også bebyrdet med tanken om, at den tysk-polske sammenrotning kunne udvides til Japan, hvorefter Sovjetunionen ville være omringet.

I 1939 fandt imidlertid en omvæltning sted i og med indgåelsen af Ribbentrop-Molotov-pagten, der ikke blot gjorde det socialistiske og det nationalsocialistiske diktatur til allierede, men også i en hemmelig protokol delte *Bloodlands* mellem dem. Forbundet blev brudt ved Hitlers angreb i 1941, som Stalin i de første dage ikke ville tro på. Hitler havde været det eneste menneske, han stolede på.

Mao og Stalin

Til Mao havde Stalin ligeledes et anstrengt forhold. I 1930'erne støttede han konsekvent de kinesiske nationalister under Chiang Kai-Shek mod kommunisterne. De sidstnævnte fik leveret flyveblade *en masse* til propaganda, de førstnævnte våben. Det tvang Mao til at retirere ved at gennemføre det strategiske tilbage-tog kaldet *Den Lange March*. På deres side fulgte kineserne en egen kurs, al den stund Mao trods pres fra Stalin ikke ville slå sig sammen med Chiang i kampen mod japanerne, der var i færd med at udvide deres imperium i Kina.

Efter nationalsocialismens fald stod Sovjetunionen og Kina som de

to største socialistiske stater, og kampen om, hvem der var anfører af den socialistiske lejr, begyndte. Mao anerkendte ved et besøg i Moskva i 1957 Sovjetunionens fortrinsstilling, men med så mange forbehold, at den sovjetiske leder Khrusjtjov blev ganske irriteret. De to forsøgte da også at overgå hinanden i at tegne strålende perspektiver for deres landes udvikling: Khrusjtjov lovede i 1957, at i løbet af et årti ville Sovjetunionen overgå USA; Mao at det samme ville ske for Kina i forhold til Storbritannien, som dengang var verdens næststørste industrimagt. Ingen af delene kom til at ske.

Opsendelsen af verdens første satellit i 1957 aftvang Mao stor beundring for Sovjetunionen, ligesom den jog en skræk i livet på amerikanerne. Mao applauderede, men gjorde det samtidig med fuld styrke gældende over for Khrusjtjov, at Kina nu skulle have adgang til kernevåben, hvilket da også skete i 1959, da en sovjetisk atombombe med tilhørende teknologi blev overdraget til kineserne.

Det mest skræmmende og grufulde, som Dødens Triumvirat udrettede, var deres totale mishandling af samfundene. Det var en ødelæggelse af al menneskelighed og alle menneskelige relationer helt nede på det private plan, i familierne. I begge værker har enkeltmenneskers skæbner en prominent rolle ved siden af de overordnede politiske og økonomiske fremstillinger.

Et banebrydende værk om stalinismens destruktion af det menneskelige plan er Orlando Figes' *Hviskerne* fra 2010 (anmeldt i *Udenrigs* 1/2011).

Skal man se på forbrydelsernes omfang, opregner de to værker hver især tal for de tre diktatorer. Den mest omfattende og udtømmende analyse findes dog i *Das Schwarzbuch des Kommunismus* (oversat fra fransk) redigeret af Stéphane Courtois og med bidrag fra førende forskere på området fra hele verden. I forordet foretager Courtois en opstilling over antallet af myrdede, som man nu kan regne sig frem til det: Kina – 65 millioner, Sovjetunionen 20 millioner, Østeuropa (*Bloodlands*) – 1 million; desuden nævnes øvrige kommunistiske regimer: Nordkorea og Kambodja – 2 millioner hver, Afghanistan – 1½ million, Vietnam – 1 million. Courtois' opstilling af kommunismens forbrydelser vakte forargelse i franske og vesteuropæiske 'progressive' kredse. Det nationalsocialistiske Tyskland er ikke med i *Schwarzbuch*, men Snyder angiver tallet 6,3 millioner, og her skal man betænke, at både Stalin og Mao havde 28 år til deres ugeringer, mens Hitler kun fik 5½ år til sine.

Et vigtigt punkt hos Snyder er samspillet mellem stalinismen og nazismen. De to ideologier og deres despoter hjalp uafvidende hinanden til magten. De opererede med sort-hvide verdensbilleder, hvor kampen foregik mellem 'marxister' og 'socialfascister', som det hed i de respektive propagander.

Den tyske historiker Ernst Nolte lod en *Historikerstreit* bryde ud i 1986, da han lancerede sin tese om nationalsocialismen i Tyskland som fremkaldt af bolsjevismen i Rusland. Også denne tese blev mødt ikke blot med kritik, men forargelse og fordømmelse. Det er denne mekanisme mellem tysk og russisk, Snyder blotlægger i sin bog; men nu er der gået mange år, Sovjetunionen er død og begravet, og venstrefløjen enten opløst eller helt desorienteret. Mao lærte næppe noget af Hitler, men meget af Stalin, om end han omsatte det til sin egen politik.

Uanset hvad, så døde millioner af mennesker, og for dem må det have været ganske underordnet, hvilken af de tre bødler i Dødens Triumvirat, der havde befalet mordet.

*Jan Jakob Floryan er cand. scient. pol.
& art.*

Danmark i krise

Ib Faurby

Interessante studier i en ramme, der ikke lever op til det erklærede mål om en systematisk forståelse af danske kriser og håndteringen af dem

Martin Marcussen og Karsten Ronit (red.), **Kriser, politik og forvaltning. De internationale udfordringer.** København: Hans Reitzels Forlag, 2011. 309 sider.

“Krise er, når ingen ved, hvad man skal gøre – i en fart”, mente Storm P. Og det er en ret præcis definition. Politiske kriser er dramatiske, kan sætte store menneskelige og materielle værdier på spil og få vidtrækkende samfundsmæssige konsekvenser. Kriser er også interessante, fordi de viser sider af det politiske systems funktionsmåde, man ikke ser under normale forhold.

Den enkelte krise er unik. Det er en del af krisens natur. Men ved en systematisk sammenligning er det alligevel muligt at finde fællestræk, der bl.a. kan bidrage til en hensigtsmæssig håndtering af krisesituationer. Det er angiveligt formålet med den foreliggende bog.

Med baggrund i et antal enkeltstudier af danske kriser, hovedsagelig

fra de seneste år, ønsker redaktørerne at analysere krisernes karakter, internationale forholds betydning for deres opståen og udvikling, samt hvad myndigheder og andre kan gøre for at afværge eller kontrollere krisernes forløb. Endelig er formålet at undersøge, hvad politikere og embedsmænd lærer fra krise til krise. Det er interessante og relevante spørgsmål, som det desværre ikke rigtigt lykkes at besvare.

Bertel Heurlin indleder bogens empiriske del med en kronologisk beskrivelse af de større sikkerhedspolitiske kriser i Danmark fra de slesvigske krige til og med den kolde krig. Dernæst følger ti kapitler med konkrete studier af danske kriser: Finansielle kriser (Jesper Rangvid), økonomiske kriser (Jørgen Goul Andersen), energikriser (Mogens Rüdiger), sundhedskriser (Karsten Vrangbæk), legitimitetskriser (Rebecca Adler-Nielsen og Christian Holm), kultur- og religionskriser (Helle Lykke Nielsen), terrorkriser (Lars Ers-

lev Andersen), militære kriser (Mikkel Vedby Rasmussen), etiske kriser (Kenneth Reinicke) og kriminalitetskriser (Lars Bangert Struwe).

Adskillige af disse kapitler er glimrende enkeltanalyser. Bogens problem er imidlertid, at redaktørerne ikke har insisteret på et fælles koncept, men tilsyneladende har overladt det til de enkelte bidragydere selv at definere, hvad der er interessant og relevant. Dermed bliver det også umuligt at drage anvendelige konklusioner.

Hvad er en krise?

Problemerne starter med selve krisebegrebet. Ordet 'krise' bruges i daglig tale om mange og vidt forskellige situationer. Også i faglige (videnskabelige) analyser forekommer der forskellige kriedefinitioner. Hvilken definition, der anvendes, afhænger af de spørgsmål, der skal belyses. Ønsker man at analysere krisen fra beslutningstagernes perspektiv som en overraskende situation, der truer væsentlige værdier og kræver hurtig handling? Eller som en dynamisk, faretruende situation i det internationale politiske eller økonomiske system? De to synsvinkler kan naturligvis kombineres, da krisen for det enkelte land kan være affødt af en bredere international krise. Men det skal gøres eksplisit.

'Krise' er imidlertid ikke et objektivt fænomen. Overraskelse, trussel og tidsnød er subjektivt oplevede fæ-

nomener. Derfor kan en given situation i mange tilfælde politiseres eller direkte manipuleres for at opnå bestemte politiske formål. Lars Erslev Andersen ser det i håndteringen af terrortruslen efter 11. september. Nogle politologer bruger det skrækelige ord 'sikkerhedsliggørelse', når politiske problemer gøres til sikkerhedspolitiske for derved at fremme de særlige reaktioner og procedurer, der kendetegner behandlingen af alvorlige trusler mod landet. Det er en relevant synsvinkel, men den kan ikke stå alene. Der findes faktisk reelle trusler!

Men hvad er forskellen på et alvorligt problem, en konflikt og en krise? Når redaktørerne i deres bidrag nævner Metock-dommen og PISA-undersøgelserne som årsag til kriser i henholdsvis dansk udlændinge- og uddannelsespolitik, er der tale om et udvandet krisebegreb, der ikke egner sig til sammenligning med fx Muhammed-krisen.

'Trafficking' med prostituerede medfører, som Kenneth Reinicke skriver, "ufattelige menneskelige omkostninger for de involverede kvinder". Men "emnets krisepotentiale [er] på nuværende tidspunkt i stor udstrækning holdt nede af handlingsplaner, kampagner og sociale tiltag". Så nogen egentlig krise er der altså ikke tale om.

Er en krise noget akut og normalt kortvarigt, eller kan man tale om en krise, der strækker sig over flere år? Danmark har ifølge Lars Erslev An-

LITTERATUR

dersen siden 11. september 2001 befundet sig i en permanent terrorkrise. Han viser, at i Danmark blev terrorisme ikke opfattet som en alvorlig trussel før terrorangrebet 11. september, men at terror derefter fuldstændigt har domineret trusselsopfattelsen og "sat sig de mest varige spor i dansk forvaltning siden 2. Verdenskrig". Men betyder det, at Danmark permanent har befundet sig i en 'terrorkrise'? Og var de konkrete sager, han nævner, Glostrup-, Vollsmose- og Glasvejsagerne, kriser?

Det er ikke uden fortilfælde at tale om meget langvarige kriser. (fx gav Edward Hallett Carr sin klassiker om mellemkrigsårene titlen: *The Twenty Year's Crisis, 1919-1939*). Men at betegne en krise som permanent giver særlige analytiske udfordringer og vanskeliggør frugtbare sammenligninger med kriser, der har et kortvarigt og intenst forløb. Og er det meningsfuldt (som bogens redaktører gør) at sige, at kriser er blevet normalt tilstanden i dansk politik?

For hvem er der tale om en krise? Staten, samfundet, en sektor, et erhverv, en gruppe eller enkeltpersoner? Lars Bangert Struwes kapitel om 'kriminalitetskriser' handler om pirateri. Men for hvem er pirateriet ud for den somaliske kyst en *krise*? For rederierne og besætningerne på de kaprede skibe naturligvis, men for det danske samfund?

Svarene på disse og tilsvarende spørgsmål får konsekvenser for analysen og de konklusioner, der kan

drages. Når de centrale begreber ikke er klart defineret, er det heller ikke overraskende, at der ikke kan drages særligt interessante konklusioner af de mange bidrag. Afslutningskapitlet er, ligesom den teoretiske indledning, præget af sproglig tomgang og abstrakte formuleringer grænsende til det banale. Og fuldstændig ud af det blå konkluderer man, at man måske "må sætte spørgsmålstegn ved den klassiske embedsmandstype, for hvem hovedudfordringen (. . .) er at tilvejebringe vilkårene for regelmæssighed og forudsigelighed".

Endelig er der begrebet 'krisestyring', den normale danske oversættelse af det amerikanske *crisis management*. Som redaktørerne og et par af forfatterne er inde på, antyder det en grad af kontrol over situationen, der næppe er helt realistisk i et lille land som Danmark, specielt når det drejer sig om kriser, der har deres udspring uden for landet. Måske er 'krisehåndtering', som man siger i Sverige, en bedre betegnelse.

Krisetyper

Flertallet af de sikkerhedspolitiske kriser, Bertel Heurlin beskriver, betegnes med rette som nationale 'eksistenskriser', hvor landets overlevelse som selvstændig stat var på spil. Så det er overraskende, at redaktørerne konkluderer, at det "giver ikke mening at kategorisere én krise som mere alvorlig end en anden". Til

gengæld er det problematisk, når Heurlin skriver, at Danmark efter afslutningen af den kolde krig kun har oplevet 'segmentkriser'. Men at kalde alle de seneste års kriser – fx 11. september, Muhammed-krisen og finanskrisen – for rene 'segmentkriser', er at undervurdere disse krisers betydning for det danske samfund.

Jesper Rangvid analyserer dels valutakrisen i 1992-93; dels og mere detaljeret den langt alvorligere bankkrise i 2007-09. Den kom fuldstændig bag på både Finanstilsynet og Nationalbanken, hvis overvågningssystemer fejlede. Så sent som i maj 2008 skrev Finanstilsynet: "Den danske banksektor vurderes fortsat generelt at være robust". Da krisen brød ud, måtte man 'opfinde' nye krisestyringsinstrumenter – først og fremmest bankpakker – i takt med krisens udvikling. Rangvid giver en udmærket beskrivelse af krisens økonomiske forløb, men der er ikke meget om beslutningsprocesserne i forsøgene på at håndtere den.

I umiddelbar forlængelse følger Jørgen Goul Andersens interessante analyse af første fase i den aktuelle økonomiske krise i Danmark. Ligesom Rangvid fremhæver han, hvordan krisen kom bag på såvel politikere som embedsmænd og de fleste uafhængige eksperter, selvom krisen havde sine årsager i såvel internationale forhold som i den danske økonomiske politik, ikke mindst på boligområdet.

Mogens Rüdinger skriver om energikriserne fra 1970'erne til i dag. Han definerer dem som "en tidsmæssig afgrænset tilstedeværelse eller synliggørelse af balanceproblemer på energimarkedet". Kriserne kommer udefra, men må løses med indenlandske foranstaltninger. Oliekrisen i 1973-74 ramte et totalt uforberedt Danmark, men i det følgende år opbyggedes et omfattende politisk-administrativt apparat til håndtering af energiproblemer.

En 'sundhedskrise' er ifølge Karsten Vrangbæk "en afgrænset periode, hvor nye sundhedsmæssige udfordringer potentielt berører en væsentlig del af befolkningen og/eller i betydelig grad påvirker befolkningens tillid til, at sundhedsvæsenet kan håndtere udfordringer på en adækvat måde". Det er ikke en særlig præcis definition, og den letter ikke sammenligningen med andre kriser.

Fodnoter og folkeafstemninger

Et af bogens mere problematiske kapitler handler om 'legitimitetskriser'. Det vil ifølge forfatterne sige kriser, "hvor der – ofte ganske pludseligt – ikke er en fælles overbevisning mellem de politiske ledere og en stor del af befolkningen om de principper, der retfærdiggør magtudøvelse". De to eksempler er den såkaldte fodnoteperiode i 1980'erne og problemet med den danske tilslutning til Maastricht-traktaten.

LITTERATUR

Fodnoteperioden er en af de mest gennemanalyserede i nyere dansk politik, og kapitlet føjer ikke nyt til den eksisterende litteratur – ud over stedvist diskutabile fortolkninger.

Hvor man kan diskutere, om den sikkerhedspolitiske strid i 1980'erne var en legitimitetskrise (forfatterne synes selv at være tvivl), så kan vælgerflertallets afvisning af dansk tilslutning til Maastricht-traktaten ved folkeafstemningen i 1992 kaldes en legitimitetskrise. Desværre bidrager beskrivelsen af det velkendte handlingsforløb ikke med ny indsigt. Den er en fristil, der hæmmes af formuleringer som fx: folkeafstemninger “blev en dansk eksportvare på linje med bacon og designermøbler”, og regeringens “forsøg på at berolige vælgerne blev et totalt flop”.

Så er der mere gods i Helle Lykke Niensens klare analyse af Muhammed-krisen. Hun sondrer hensigtsmæssigt mellem konflikter og kriser. Samtidig er hun en af de få bidragsydere, der anvender den klassiske definition af en krise (set i beslutningstagerperspektiv) og klart viser Muhammed-krisen som en indenrigspolitisk konflikt, der bliver international og gradvis ‘vender hjem’ som en krise for Danmark. Dertil kommer en række konkrete iagttagelser, hvorfra der kan drages relevante krisestyringserfaringer.

Mikkel Vedby Rasmussens korte kapitel om militære kriser opsummerer hovedsynspunktet i hans glimrende bog: *Den gode krig?* (An-

meldt i *Udenrigs*, 3/2011). Hans hovedsynspunkt er, at “den danske krigsindsats [i Helmand-provinsen] kom i krise, fordi der ikke var overensstemmelse mellem de politiske mål og den militære virkelighed”. Så det er overraskende, at det i den foreliggende bogs konklusionskapitel siges, at der “inden for det militære område” er “en række krisetegn, der dog ikke har udfoldet sig til regelrette kriser”.

Man kan diskutere bogens udvalg af ‘kriser’, og det er ærgerligt, at Tsunami-krisen ved årsskiftet 2004-05 ikke er taget med. Den passer perfekt til en klar krisedefinition og illustrerer mange centrale krisestyringsproblemer. Den ville også have været et godt eksempel på spørgsmålet om, hvorvidt organisationer kan lære af deres kriseerfaringer. Udenrigsministeriets uhensigtsmæssige håndtering af krisen førte til selvransagelse og organisatoriske ændringer, der – som Helle Lykke Nilsen nævner – bl.a. bidrog til Udenrigsministeriets [dog ikke regeringens] håndtering af Muhammed-krisen og den effektive evakuering af danske statsborgere fra Libanon i 2006. Og så fik vi også “public diplomacy”.

Bogens formål er angiveligt et ønske om at “forstå de særlige vilkår, der gælder for dansk politik og forvaltning i relation til kriser med en international dimension”. Selvom det i indledningen siges, at “i det sidste århundrede har udfordringer-

ne også stået i kø og frembragt mange forskellige former for kriser”, så mener redaktørerne alligevel, at “danske kriser *i stigende grad* har en væsentlig international dimension” [min udh. IF].

Selv uden at benytte bogens liberale definition af ‘krise’ så har der også i tidligere tider været alvorlige kriser “med en international dimension”. Det fremgår allerede af Bertel Heurlins historiske oversigt over ‘eksistenskriser’. Hertil kan der føjes flere kriser i og om Slesvig, Islands stilling i rigsfællesskabet, salget af De Vestindiske Øer, forsvarsspørgsmålet i almindelighed og Københavns befæstning i særdeleshed, Påskekrisen i 1920, Grønlandssagen samt landbrugs- og valutakriser mm.

Den teoretiske indledning og konklusion gør i realiteten ikke meget ud af den internationale dimension i danske kriser og krisestyring. De to kapitler nøjes med generelle betragtninger om globaliseringens betydning. Også på dette punkt burde konklusionen have systematiseret erfaringerne fra de empiriske kapitler. Endelig savner man i høj grad en analytisk behandling af, hvad Danmarks integration i EU og NATO betyder for beslutningsprocesserne i krisesituationer.

Forvaltning

På trods af bogens titel er det kun et fåtal af bidragyderne, der reelt behandler forvaltningens rolle. Blandt

de forfattere, der gør det, er Mogens Rüdinger, Karsten Vrangbæk og Helle Lykke Nielsen. Vrangbæk er i øvrigt den eneste, der nævner sektoransvarsprincippet i det danske beredskab, selvom redaktørerne taler om ‘sektorafgrænsede kriser’.

Det er mildt sagt også overraskende, at bogen ikke én eneste gang nævner regeringens centrale krisestyringssystem, der er blevet kraftigt udbygget siden 11. september 2001. Under Regeringens Sikkerhedsudvalg og Embedsmandsudvalget for Sikkerhedsspørgsmål etablerede man allerede den 18. september Kriseberedskabsgruppen. Siden tilkom den Nationale Operative Stab (med bl.a. det Centrale Kommunikationsberedskab) under Rigspolitiets ledelse og den Internationale Operative Stab, hvor Udenrigsministeriet sidder for bordenden. Heller ikke Beredskabsstyrelsens centrale rolle i det danske krisebereidskab ofres mange ord – bortset fra Lars Erslev Andersens ironiske (og unøjagtige) bemærkninger.

Samme stedmoderlige behandling får den Nationale Beredskabsplan, de enkelte ministerier og styrelser beredskabsplaner og de øvrige krisestyringsinstrumenter, der er blevet udviklet de seneste ti år. Hele dette centrale krisestyringssystem er blevet øvet i de store nationale krisestyringsøvelser hvert andet år siden 2003 på grundlag af scenarier spændende fra terrorangreb til pandemisk influenza.

LITTERATUR

Nok er den enkelte krise unik og kommer som en overraskelse. Derfor kan man ikke planlægge sig ud af fremtidige kriser. Men det betyder ikke, at planlægning er ligegyldig. Det er ikke de konkrete planer, der er afgørende, men selve planlægningsprocessen der (sammen med øvelser) er en del af den intellektuelle forberedelse til krisestyring. Der er imidlertid mange praktiske foranstaltninger, der kan gøre organisationer bedre rustet til at håndtere de kriser, der måtte komme – uanset disses konkrete natur – som det fx er beskrevet i Beredskabsstyrelsens *Helhedsorienteret beredskabsplanlægning* på www.brs.dk.

Andre studier

Redaktørerne skriver, at det har været småt med krisestudier i Danmark. Så meget desto mere overraskende er de manglende henvisninger til flere af de faktisk eksisterende danske studier i den ellers ganske omfattende litteraturliste. Man kan også undre sig over det begrænsede udsyn til den udenlandske faglitteratur i den teoretiske indledning og konklusion.

Det siges – med rette – at ikke alt i den omfattede amerikanske kriselitteratur er relevant for en småstat som Danmark. Alligevel har der nok været mere inspiration at hente i

den amerikanske litteratur, end det fremgår af bogen. Men når den amerikanske litteratur er af begrænset relevans for analysen af danske kriser, kunne man i stedet have hentet inspiration i krisestudiet fra lande, det ofte er interessant at sammenligne med, fx Holland og Sverige. Et oplagt eksempel er Bengt Sundelius et al, *Krishantering på svenska – teori och praktik*, der udkom allerede i 1997.

Den kunne have været et forbillede. Den har en klar (og forvaltningsrelevant) krisedefinition, der anvendes på tre meget forskellige kriser (den sovjetiske ubåds grundstødning i Karlskrona i 1981, Tjernobylykkens konsekvenser i Sverige og den svenske valutakrise i 1992). Bogens systematiske analyse gør det muligt for forfatterne at drage interessante og relevante konklusioner om håndtering af kriser. Den blev i øvrigt startskuddet til forfatternes såkaldte CRISMART-projekt, der har publiceret et stort antal analyser af kriser og krisestyling i flere lande.

Den foreliggende bogs næstsidste sætning lyder: “Krisetemaet er (. . .) ikke udtømt med denne bog”. Det har redaktørerne helt ret i.

Ib Faurby er cand. scient. pol., tidligere chefkonsulent ved Forsvarsakademiet og medlem af Udenrigs' redaktionskomité.

Dansk udenrigspolitik 2011

Mette Skak

Årbogen sætter bl.a. fokus på det dansk-kinesiske forhold og Danmarks erfaringer i Helmand

Nanna Hvidt and Hans Mouritzen (eds.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2011*. DIIS, Danish Institute for International Studies.

Dansk Udenrigspolitisk Årbog indleder vanen tro med Udenrigsministeriets egen revy over det forgangne år i dansk udenrigspolitik skrevet af departementschef Claus Grube.

Han tager afsæt i den verdensomspændende økonomiske krise – omtalt som *The Great Recession of 2008-2009* – men ellers er pointen det magtskifte, vi ser i international økonomi og politik, hvor en række tredjeverdenslande spiller rollen som vækstmotorer for verdensøkonomien. Det er en udvikling, der slog igennem allerede i 2007, hvor OECD gjorde det klart, at 84 ikke-OECD-lande havde dobbelt så høje vækstrater som OECD-landene.

Deres fremgang rejser kritiske spørgsmål om deres repræsentation i FN, WTO og IMF, hvor Grube konstaterer et “need for globally representative and legitimate institu-

tions”, altså en ret pragmatisk og imødekommende dansk politik. Dog kan det undre, at Grube ikke slår på tromme for VKO-regeringens ganske fremsynede udenrigspolitiske strategipapir *Kurs mod 2020* (omtalt af Rasmus Brun Pedersen i *Udenrigs* 1·2011).

EU-stoffet berøres også, herunder den nye permanente Europæiske Stabilitetsmekanisme, der skal afløse den nuværende EFSF i 2013. Mens denne anmeldelse skrives, har Grækenlands premierminister Papan-dreou sendt det græske politiske system og de europæiske aktiemarkeder til tælling, fordi han vil sende den smertefulde, men tvingende nødvendige EU-redningsplan for Grækenland ud til folkeafstemning. I lyset af eurokrisen og det højspændte drama om EU, vi har været vidner til i 2011 er det lidt bizart at læse Grubes troskyldige rapportering om diverse, isoleret set fornuftige EU-tiltag. Det er muligt, at det under overfladen går bedre og mindre dramatisk for EU end *the Econo-*

LITTERATUR

mist vil have os til at tro, men jeg tror, at 2012-årbogen vil anslå en mere pessimistisk tone.

Det bliver spændende at følge hvordan det går danske EU-forbundsmandskab, for herom hedder det: “We have an opportunity to foster a comprehensive revitalization of EU policies, which should ensure that we achieve our long-term goals for 2020.” A tall order siger jeg bare.

Sikkerhedspolitikken behandles ligeledes udførligt. Afsnittet om Mellemøsten er herlig anskuelsesundervisning i, hvor meget det arabiske forår er kommet bag på os alle. Grube indleder med at skrive – som uendelig mange før ham har gjort: “2010 was a year with no notable or sustainable progress in the Middle East peace talks” og fortsætter: “The Danish-Arab Partnership Programme (DAPP) continued in 2010” – altså ikke alverden af nyt fra den front. Og så – sekundet efter, at årbogen uigenkaldeligt gik i trykken – skete det, som ingen troede muligt. Araberne rejste sig mod deres korrupte, uduelige og undetrykkende ledere, og siden da er det gået slag i slag som man kan læse i et tidligere temanummer af *Udenrigs* (2·2011). Alligevel er det værd at læse Grubes betragtninger om den internationale terrorismes skiftende karakter, selv om han skrev før Osama bin Laden blev likvideret. Han peger nemlig på al Qaedas voksende terror og kidnapninger i Maghreb-landene, epicentret for ‘foråret’.

Grube lufter andre emner såsom bistandspolitik og genoplivningen af den nordiske søjle i dansk udenrigspolitik. Ikke mindst afslutningens omtale af Wikileaks er interessant – de bedømmes til at forårsage “long-term changes in diplomacy”. Kort sagt en yderst læseværdig ministeriel revy over Danmark og omverdenen, selv om det ikke går an at læse Grubes bidrag uden kildekritisk sans.

Ud over den fyldige dokumentations- og dataafdeling bagest i årbogen er der forskeranalyser af flg. emner, hvoraf anmeldelsen kun vil gå i dybden med de første:

- Danmark og Kina 1949-2011
- Danmarks erfaringer i Helmand 2006-2010
- Danmarks finansielle krisestyring (*er det udenrigspolitik? Anm.s anm.*)
- Dansk bistandspolitik i udviklings-teoretisk lys

Danmark-Kinaanalysen er skrevet af Clemens Stubbe Østergaard (CSØ), der går både sino- og politologisk til værks. Han indleder med at føre forholdet tilbage til 1674.

Brud og kriser

Men den opgave, CSØ stiller sig, er at forklare de brud og kriser, der har været i den nyere tid begyndende med det kinesiske kommunistpartis magtovertagelse i 1949. Han udvikler en analysemodel over de mange aktører inden for og uden for Danmark, der påvirker den

til enhver tid siddende danske regerings Kinapolitik, og man mærker klart, at han ikke er vild med diverse unavngivne 'idiosyncratic individuals' der i nutiden efter hans mening har afsporet Kinapolitikken ved at åbne for pression.

CSØ tilslutter sig neorealisten Hans Mouritzen, der anser værdipolitik og menneskerettigheder for en luksus, der ikke bør være udenrigspolitikens røde tråd; det bør business as usual, fornemmer man. Derfor benyttes flg. periodisering af Danmark-Kinaforholdet:

1949-1971: A Small, but Important Partner at Time of Need

1972-1989: Broad Strategic Cooperation and Denmark as a Bridge to the EC (...)

1989-1997: External Actors Diverge, and Populism is Given Free Reign
1998-2000: A Transitional Phase of Recovery and Europeanization of Policy

2001-2007: Full Speed Ahead, but an External Actor gets in the Way
2008-2009: External Actors Converge, and a New Crisis Emerges

Helt uden ironi gør CSØ Hartling-Mao-topmødet i 1974 til et højdepunkt, idet Danmark – hvad han argumenterer plausibelt for – blev anset som broen til det øvrige lidt vrangvillige Europa. Selv tror jeg, at der er mange Venstre-vikinger, der nødtigt vil mindes deres partiformands møde med despoten Mao og de tos "intellektuelle samtaler på højt niveau".

Danmark bagud

Vedrørende årene fra 1989, hvor Kina militært nedkæmpede demokratiforkæmpere i Beijing, kritiserer CSØ Danmark for at være blandt de absolut sidste lande i verden til efterfølgende at genoptage samarbejdet med Kina.

Bidraget bygger på Nina Skakkes analyse af, hvordan Nyrop-regeringen kom i defensiven i sine forsøg på at fastholde business as usual i sin Kinapolitik. Det førte til et skred i retning af en værdibaseret aktivisme, der gjorde Danmarks evne til at forandre Kina til succeskriterium. Her kom man helt indlysende til at spænde buen for hårdt, presset af – det tror jeg gerne – skingre og lodret urimelige krav fra NGO'ere. De tvang Danmark til igen at skyde sig i foden, idet hverken USA anført af Al Gore eller Frankrig holdt sig tilbage fra milliard-kontrakter til deres flyindustrier.

CSØ krediterer Fogh-regeringen og før den udenrigsminister Mogens Lykketoft for at have afværget kriser i det dansk-kinesiske forhold blandt andet ved at parere SF's angreb på Kinapolitikken. Kina kvitterede ved stilfærdigt at affinde sig med modtagelsen af Dalai Lama på Marienborg i 2003. Årene 2008-2009 var derimod højspændte år, idet Kina fik et annus horribilis med uro i Tibet, mens Danmark endte 2009 med at blive ydmyget som værtsland for det skibbrudne COP15. CSØ kon-

LITTERATUR

kluderer blandt andet, at Sverige generelt har haft bedre greb om sin Kinapolitik end Danmark, hvor det underforståede succeskriterium er de svenske virksomheders langt sikrere greb om det kinesiske marked.

Lige netop her synes jeg der melder sig et vist snæversyn i analysen. Vist er økonomisk vækst og arbejdspladser afgørende danske nationalinteresser at varetage, men har man kun øje for dem, risikerer vi at ende som Rusland i sin Syrienpolitik: kun hensynet til den hjemlige våbenindustri tæller. En bæredygtig dansk udenrigspolitik må – fordi vi som småstat er afhængig af stærke internationale institutioner, og fordi vi som værdi hylder individets integritet og menneskerettighederne – have et langsigtet perspektiv. Det mærker man i konklusionen, at CSØ ikke er uenig i, når han eksempelvis beskriver “bind China into a multilateral order” som den logiske danske Kinastategiske interesse.

Konklusionen lyder, at kriserne i dansk Kinapolitik udløses, når der går ‘Paradise Hotel democracy’ i den danske beslutningsproces. Dvs. når dansk uvidenhed, fordomme, popularitetsjag, valgflæsk, mediespidsvinkling og CNN-effekter tilsammen lægger kursen. Men derved fortegnes billedet på bekostning af den gyldne middelvej, som Danmark også har praktiseret i sin Kinapolitik med stor succes, nemlig det, tyskerne kalder for “stille Diplomatie”. Det er, når man bag lukkede

døre spiller på de kinesiske magthaveres reformvilje og diskret presser dem til at lukke mere demokrati ind ad bagdøren. I forbindelse med de kinesiske lokalvalg har det danske indenrigsministerium via valgexperten Anne Birgitte Pade samt professor Jørgen Elklit været i Kina og designe mere pluralistiske rammer for kinesernes valg af deres lokale ledere. Ligeledes er der al mulig grund til – uden at virke klamt belærende – at holde fast i, at Danmark som resten af Europarådets medlemmer henholder sig til, at der ikke bør være dødsstraf, og at staten bør være en retsstat.

Den anden analyse, der særlig påkalder sig interesse, fordi den angår det hjørne af verden, hvor danske soldater gør tjeneste med størst fare for liv og lemmer, er Peter Viggo Jakobsens og Peter Dahl Thruelsens gennemgang af de danske erfaringer fra operationen i Helmand. Deres bidrag sætter ind på at forklare det modsætningsfyldte og paradoksale operationsmønster, der har karakteriseret de danske enheder. Danmark gik fra starten meget helhjertet ind i denne opgave, hvis farlighed man skal tilbage til 1864 for at finde paralleller til. Dog var 1864 et langt større og mere absurd krigshelvede end Helmand. I det omfang Helmand-operationen har virket absurd, har det at gøre med, at de danske styrker var under britisk overkommando og dermed underlagt britiske prioriteringer, fremgår det

af forfatterens velinformede analyse. Grundet det danske kontingents ringe størrelse (mellem 290 og 750 personer) var der lagt op til et afhængighedsforhold, der leder tanken hen på den politologiske tilpasningsteoris begreb om føjelighed: når småstaten må affinde sig med stormagtens diktat.

Det kunne have været fatalt, hvis briterne havde fundet på at bruge de danske styrker som kanonføde. Men det er de heldigvis alt for meget gentlemen til, derfor fungerede det dansk-britiske samarbejde fint på trods af, at fx Musa Qaleh-und-sætningen ikke var en blomst, der var groet i den danske major Billensteins have. Danmark lod med vilje være med at tiltuske sig 'forsvarsforbehold', sådan som Tyskland og Frankrig har for deres deltagelse i ISAF-operationer, følgelig måtte man loyalt handle ud fra briterenes militære dispositioner. Kun på et punkt tillod Danmark sig at sige fra, nemlig ved at undlade at deltage i tilfangetagelse og forhør af fanger.

Samarbejdet med briterne indebærer bevægelighed rundt i terrænet, hvad der passede danskerne fint fremfor at være *sitting ducks*. Man begyndte at tænke i at vinde hjerter og sind gennem civil-militære fællesaktiviteter rettet mod civilbefolkningen. Men selve Mobile Operations Group-konceptet var ikke så effektivt mod Taliban, så man begyndte i højere grad at rense områderne for at etablere fremskudte baser. Til

det måtte man have hjælp fra langt over tusinde andre ISAF-styrker, og man opgav at vinde hjerter og sind i Operation Achilles. For danskerne var det væsentlige, at de var trænet til at magte omsvinget.

Senere, fra august 2007 til august 2008, hvor opgaven overordnet var at rense den såkaldte grønne zone, var det Forsvarskommandoens ønske at få Battle Group Centre og hermed den store provinsby Gereshk, hvorfra man bedre kunne iværksætte genopbygning og andre aktiviteter, der kunne legitimere danskerens tilstedeværelse i afghanernes øjne. For at bemægtige sig centret krævedes en indsats af Leopardkampvogne bevilget af Folketinget. Da det femte hold danske soldater tog over, var situationen den gunstigste, som man overhovedet oplevede, skriver forfatterne. Man begyndte at arbejde med såkaldte Provincial Reconstruction Teams og andre civile aktiviteter.

Men det såkaldte Helmand Road Map for en mere integreret indsats blev kun briterne selv delagtiggjort i, og det forudsatte flere ressourcer, end man havde afsat. Danskerne havde en tilsvarende Helmand Plan 2008, der heller ikke var helt gennemtænkt mht. ressourcer og praktisk vejledning til soldaterne. Udenrigsministeriet kom nu ind med krav om at bygge skoler, hvor Danish Battle Group Centre kæmpede for blot at etablere basal sikkerhed, lov og orden og en vis økonomisk ud-

LITTERATUR

vikling i Gereshk. For briterne så det ud, som om Danmark ikke satte nok civilt mandskab ind, men alligevel fungerede de to landes militære samarbejde godt.

Bydrengene for briterne

I perioden op til 2010, hvor hold 6-9 tager over på dansk side, benytter Peter Viggo Jakobsen og Peter Dahl Thruelsen overskriften *Mowing the Lawn While Running errands for the British*. Det nye i denne fase var, at briterne flyttede fokus syd for Gereshk og bad danskerne om at bidrage uden for deres eget operationsområde, hvad der gjorde det sværere for dem at holde deres stillinger. Men Operation Quab Tzuka, der gik ud på at flytte en gigantisk turbine gennem fjendtligt territorium, blev beskrevet i de danske medier som en større bedrift. I øvrigt lagde det ekstra pres på danskerne, at afghanerne i denne periode droslede deres troppetilstedeværelse ned. De 'ærinder', som danskerne løb for briterne var efter beskrivelsen at dømme vigtige militære støtteoperationer i den grønne zone, så måske er overskriften lidt for smart og nedladende.

Den sidste fase i analysen var den periode, hvor USA's præsident Obama indsatte 20.000 ekstra tropper, hvad der vendte helt op og ned på den strategiske situation. Nu blev hverken briternes eller danskernes ressourcer spændt til bristepunktet,

så briterne kunne konsolidere grebet om deres stillinger. Endvidere lykkedes det danskerne – under hårde forhandlinger – at få lov til at træne afghanske soldater i overensstemmelse med the Danish Helmand Plan 2010. Nu kunne man samle indsatsen omkring Gereshk, og i januar 2011 blev der åbnet en fælles dansk-afghansk base.

Dette skift i retning af 'hold' og 'train' gjorde opgaven mere fremadrettet og højnede uden tvivl moralen, selv om det ikke nævnes i analysen. Det gør derimod det problem, at både briter og danskere hele vejen igennem havde været mere ambitiøse end de havde mandskab til, hvorfor udviklingen på slagmarken blev noget omskiftelig.

Den eftertanke, som analysen leder frem til, er om ikke det er klogere fremover – i lyset af de forsvarsnedskæringer, der forestår indadtil i dansk sikkerhedspolitik fra 2015 – at sigte lidt lavere og dele ansvaret for de områder, danskerne udsendes i, sammen med andre i stedet for at ville holde stillingen på egen hånd og samtidig forpligte sig på at støtte andre, når de har behov for det.

Ergo mener forfatterne, at Danmark godt kan tillade sig at hvile lidt på laurbærrene næste gang NATO kalder. Bidraget skal også roses for dets kort over områderne.

Mette Skak er lektor ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Det nye Latinamerika

Jan Gustafsson

Fin introduktion til et alt for overset Latinamerika

Niels Boel og Finn Rasmussen: **Det nye Latinamerika. Økonomi – politik – kultur.** *Columbus, København, 2010, 192 s.*

Latinamerika har ofte svært ved at trænge igennem i den danske offentlighed. Kun i givne perioder – som for eksempel da den såkaldte venstrebølge toppede for nogle år siden – har kontinentet for alvor mediernes bevågenhed. Og endnu sjældnere politikernes, hvilket bekræftedes, da en nyudnævnt udviklingsminister i 2010 erklærede, at Latinamerika ingen geopolitisk interesse har for Danmark. En sådan holdning kan forekomme en anelse arrogant og proportionsforvrængende, og problemet er (for Danmark, vel at mærke) nok snarere, om det danske 'brand', dansk kultur og dansk erhverv har interesse for Latinamerika.

Når man læser Niels Boels og Finn Rasmussens bog *Det nye Latinamerika* er man ikke i tvivl om Latinamerikas relevans på globalt plan og dermed også for Danmark. Ved

overgangen mellem to årtier står ikke mindst Brasilien, men også andre nationer i Latinamerika som nogle af de økonomier, der bedst har kunnet navigere gennem den globale krise og med potentiale til ikke blot at forbedre deres egen økonomiske og sociale situation, men også til at bidrage til en forbedret global økonomi. Alene af den grund burde Brasilien og resten af Latinamerika have større interesse for Danmark, end kontinentet ofte ser ud til at have.

En anden faktor i den henseende, og som forfatterne nævner allerede i deres indledning, er Latinamerikas 'anden uafhængighed'. Hermed menes, at Latinamerika i langt mindre grad end tidligere er økonomisk, socialt eller ideologisk knyttet til, endsige underlagt USA. Regionalt og internationalt fremstår Latinamerika og en række latinamerikanske stater som selvstændige aktører både økonomisk, politisk og ideologisk. Taler vi miljø og klimaproblemer, ny international verdensorden, WTO og en række andre glo-

LITTERATUR

bale problemer og deres løsning, kommer man ikke udenom at skulle tage de latinamerikanske lande og deres ønsker og projekter i betragtning i langt højere grad, end man har været vant til.

En tredje dimension af det 'nye Latinamerika' er også transnational, men på en lidt anden måde. Selv i denne globaliserede virkelighed er vi vant til at opfatte verdenskortets grænser mellem stater og nationer som værende ganske definitive. For de fleste danskere vil Latinamerika nok være noget, der slutter ved Rio Grande og resten af grænsen mellem Mexico og USA.

Men gør man det, går man glip af en meget væsentlig del af både Latinamerikas og USA's virkelighed: *Latinos*, dvs. folk af latinamerikansk fødsel eller oprindelse, udgør med deres ca. 45 millioner (i henhold til *Census* af 2010) USA's største og hurtigst voksende minoritet. I flere stater, som Californien og Florida, og ikke mindst i en række byer som New York, Los Angeles, Miami og endda Chicago, er spansk et sprog, der konkurrerer med engelsk om at være det mest brugte.

Og Latinamerika i USA er ikke længere (hvis det nogensinde har været det) blot den stereotype uskullede og fattige landarbejder. Demografisk, kulturelt, økonomisk og politisk er *Latino*-befolkningen i voksende grad med til at sætte dagsordenen i store dele af USA, samtidig med at en stor del af den lever i en

transnational virkelighed, hvor grænser mellem nationalstater ikke behøver at være afgørende for en persons identitet.

Men det 'nye Latinamerika' er ikke kun succes og vækst. Fattigdom, global rekord i ulighed, miljøproblemer og – ikke mindst – vold og usikkerhed er nogle af de problemer, meget store dele af regionen kæmper med. Boel og Rasmussen analyserer en række væsentlige problemstillinger af Latinamerikas 'mørke sider', og formår – trods bogens begrænsede omfang – at gå seriøst til værks og undgå sensationalisme, skematiske udsagn og gængse stereotyper.

Analystisk kapacitet

Forfatterne har valgt at koncentrere sig om en række centrale temaer frem for at søge at få alt med, og det er et godt valg. Generelt er bogen velskrevet og med stor indsigt og analytisk kapacitet. Det indledende kapitel giver en – nødvendigvis summarisk – historisk introduktion, der vil være en god hjælp for læsere med meget begrænset baggrundsviden om regionen.

Kapitlerne 2-6 er bogens vigtigste, da de giver en velafbalanceret og nuanceret diskussion af en række af Latinamerikas centrale økonomiske, sociale og politiske problemer med vægt på de seneste årtiers udvikling.

Omvendt lider kapitlet om kultur under et forsøg på at komme hele

vejen rundt, idet man på godt tyve sider tager fat på massemedier, populærkultur af forskellig art, religion, synkretisme, musik og Latinamerikas forhold til globaliseringskultur. Alle temaerne er vigtige, og forfatterne ved, hvad de skriver om, men det bliver en tour de force. Og med eksklusivt fokus på populær- og massekultur forsvinder Latinamerikas bidrag til klassisk musik, jazzen og ikke mindst verdenslitteraturen og dermed også det generelle fokus, som kapitlet lægger op til.

Til gengæld er bogens afsluttende kapitel velfokuseret, og det yder et vigtigt bidrag til kendskabet til 'det nye Latinamerika'. Det handler om latinoer i USA og dermed om den ovennævnte transnationale dimension, der er så vigtig for at forstå hvad Latinamerika (også) er i dag. Det er en vigtig kvalitet ved bogen, at den bryder de traditionelle geografiske rammer for, hvad Latinamerika er og hvor det befinder sig.

Som lærebog for gymnasier og på de første trin af de videregående uddannelser kan og vil *Det nye Latinamerika* bidrage til at skabe viden om regionen blandt de unge under ud-

dannelse. Og dermed kan den forhåbentlig også yde sit til en forståelse af, at Latinamerika er præcist lige så relevant som en hvilken som helst anden region, også selv om udgangspunktet for at måle videns værdi måtte være en reduktionistisk provinsialisme gående ud på at 'nyttig' viden (for Danmark) skaber målbar værdi for erhvervslivet (det danske).

Hvis en større del af dansk erhvervsliv (og ikke mindst de små og mellemstore virksomheder) skal have en chance i et stadig mere mangfoldigt Latinamerika, så er der brug for medarbejdere med bredt basalt kendskab til regionen. Det giver denne bog, og selv om den i udformning og disposition er en lærebog, kan den med glæde læses af enhver, der ønsker en bred introduktion til Latinamerika med vægt på nogle af de mest aktuelle politiske, økonomiske og sociale tendenser.

Jan Gustafsson, lektor ph.d. og leder af Center for the Study of the Americas, Copenhagen Business School.

Bognoter – fortrinsvis om Rusland

Arutunyan, Anna: **Mystikken om Putin**. Oversat af Arn Keller. Lindhardt og Ringhof, 2012, 311 s.

ISBN: 9788711391624

12 år efter at Vladimir Putin kom til magten, spørges stadig: Hvem er Putin? Den russisk-amerikanske journalist Anna Artunyan skriver, at det "i virkeligheden er et trickspørgsmål: For at forstå Putin må man forstå den russiske mentalitet, der har tilladt Putin at blive den, han er".

Det er russisk mentalitets mørkeste kroge, som der må dykkes ned i for at finde en forklaring på mysteriet Putin, ifølge Arutunyan. De kroge, som vestlige politikere helst undgår og derfor ikke forstår fænomenet Putin. En fascinerende identitetshistorie, krydret med mange henvisninger til russisk litteratur og kunst og aktuelle bidrag til at forstå, hvad der er på færde i landet, hvor stadig flere vender Putin ryggen. Herunder en reportage fra Moskvas længste boulevard Leninskij Prospekt, hvor der lød et hylekor fra biler, der holdes tilbage for at vente på Putins kortage. Den dag i januar fandt bilerne sig ikke i denne ydmygelse, som går tilbage til sovjettiden.

Baberowski, Jörg: **Verbrannte Erde. Stalins Herrschaft der Gewalt**. C.H. Beck Verlag 2012, 606 s. ISBN: 978-3406632549

Forfatteren, der er professor ved

Humboldt Universitet i Berlin, er en af de førende stalinismeforskere i Tyskland. Bogen analyserer det alment gyldige i voldsregimet under Stalin og sammenligner med blandt andet Maos rædselsregime i Kina og Pol Pots slagtehus i Kampuchea.

Braithwaite, Rodric: **Afgantsy: The Russians in Afghanistan, 1979-1989**.

Oxford University Press, 2011, 432 s.

ISBN: 978-0199832651

Hovedlinjerne i historien om den sovjetiske besættelse af Afghanistan er velkendte, men måske fejlforklaredede som et ekspansionistisk kommunistisk regime, der overfaldt et fattigt land for at nå de varme vande i den Persiske Golf. Afgahanske mujahediner ødelagde Sovjetunionens planer og holdt ud med kun deres naturlige kampvilje, indtil CIA-agenter kom dem til hjælp med amerikanske våben, og sovjetterne led nederlag. 'Det er en fantastisk historie', skriver Rodric Braithwaite, men sådan var den heller ikke, mener han. De russiske soldater led under dårlig ledelse og strategiske fejl. De blev aldrig slået på slagmarken, men trak sig tilbage i god orden. Det er en mytesmadrende fortælling, som den tidligere britiske ambassadør i Moskva leverer. Han giver et inside blik med førstehånds vidneudsagn og analyser af, hvordan krigen blev udkæmpet og forstået af russerne.

Han skriver, at “invasjonen var et defensivt svar på den kaotiske situation i Sovjetunionens nabolag. De ville skape en stabil vennligsinde regering, sikre de større byer og træne politi og militær, før en hurtig tilbaketrækning”.

Dalgård, Per: **Putin og Ruslands ukontrollable demokrati.**

Informations Forlag 2012, ISBN 9788775143375

Ruslands stærke mand Vladimir Putin har i 12 år styret landets udvikling, de sidste fire år med præsident Dmitrij Medvedev som ‘stedfortræder’, før Putins nylige tilbagevenden til Kreml for en valgperiode af seks år. Forfatteren forventer ikke, at Putin vil holde længe og i hvert fald ikke vil blive genvalgt på ny. Auraen som den uovervindelige nationale leder for det ‘kontrollerede demokrati’, som Putin selv har skabt, er ved at fortone sig. “Rusland er med eller imod sin vilje blevet globaliseret, demokratiseret, internationaliseret, moderniseret og gennemskueliggjort”, skriver Dalgård. Rusland er blevet mere forudsigeligt og forståeligt, da Ruslands politiske og økonomiske fremskridt har skabt en ny mellemklasse, som ikke længere finder sig i det autoritære system, men kræver reelt demokrati. Informations Ruslandsmedarbejder de sidste 12 år sammenligner Putins betydning for Rusland med den betydning, som den franske general de Gaulle havde for skabelsen af det

moderne Frankrig.

Drakulic, Slavenka: **Guided Tour Through the Museum of Communism.** *Penguin 2011 s. 192, ISBN: 9780143118633*

Den kroatiske journalist og forfatter af bl.a. Café Europa præsenterer fantasifuldt kommunismens historie set igennem dyrs fortællinger om personer som Tito og Ceausescu. Det er ‘fabler’ fra bl.a. en mus, en papegøje, en hund, en gris og en ravn, der tegner kommunismens historie og fald. Dyrene giver også et billede af unge mennesker i det østlige Europa, der intet kender til deres respektive landes kommunistiske historie.

Gessen, Masha: **Manden uden ansigt Putin.** *Oversat af Jan Hansen, Forlaget Rosinante 2012, 346 s. ISBN: 9788763823609.*

Den russiske stjernejournalist tegner et portræt af en skrappelløs KGB-agent, som blev Ruslands mægtigste mand gennem manipulation og brutalitet. Gessen, der har gode kontakter også i toppen af Ruslands nuværende magt, udfolder bl. a. en relativ ukendt historie om Putins mulige støtte til kupmagerne imod Gorbatsjov. Da var Putin Skt. Petersborgs borgmester Anatolij Sobtjaks højre hånd, og som ansvarlig for byens internationale relationer berigede Putin sig selv og vennerne. De solide beviser for Putins korrupsion er viet ringe opmærksomhed, som Gessen

nu råder bod på. Under kupforsøget imod Gorbatsjov i august 1991 gemte Sobjak og Putin sig: "Det mest sandsynlige er, at Putin ligesom sin chef, borgmesteren, tilbragte de tre kupdage med at sidde på hegnet, indtil kupforsøget var forbi". "Kan det tænkes, at han (Putin) var den person – eller en af dem – i Sobjaks inderkreds, der aktivt støttede de konservative kupmagere? Svaret er ja", skriver Gessen.

Honecker, Erich: **Letzte Aufzeichnungen für Margot**, *Frank Schuman, edition Ost 2010, 192 s.*

DDR's tidligere leder var fængslet fra juli 1992 til januar 1993, hvor han blev løsladt pga. dårligt helbred og fløj til Chile med sin familie, hvor han døde i maj 1994. I cellen i Moabit fængslet i Berlin skrev han dagbog delvist i form af breve til hustruen Margot. Bogen har forord af Margot Honecker og er ifølge en større anmeldelse i *Die Zeit* fascinerende læsning: "Blanding af vanvid og virkelighed, realistisk erkendelse og vild forblændelse samlet i livet og tankerne hos en engang så mægtig person i DDR, kaster læseren mellem rysten på hovedet, vrede og løssluppen latter, men ind imellem også undren over det af og til bitre klarsyn".

Lipman, Masha og Nikolay Petrov (red.): **Russia in 2020: Scenarios for the Future**. *Carnegie Center, 2011*

Med udsigten til Vladimir Putins tilbagevenden som præsident er fremtidsperspektiverne for Rusland mere end uklare, ifølge ledende russiske, amerikanske og europæiske eksperter. De analyserer de mulige scenarier for Ruslands udvikling i det næste årti og de risici, som landet står overfor. Selv om Putin vender tilbage, mener forfatterne, at den såkaldte Putin-æra er forbi. Det betyder ikke, at han snart vil opgive magten, men at det politiske og økonomiske system, som han har skabt, er ude af stand til at gøre noget effektivt ved Ruslands hastigt forandrede situation. Kriser fremstilles som uundgåelige med mindre Rusland forandres og moderniseres, som de sidste års magttandem Putin og Dmitrij Medvedev har lovet, men som Putin-systemet forhindrer.

Politkovskaja, Anna: **Den nøgne sandhed**. *Rosinante 2012, 296 s., ISBN: 9788763814829*

Bogen er et udvalg af de stærkeste tekster fra Anna Politkovskaja, der blev myrdet i oktober 2006. Selv om de nyeste af teksterne stammer fra samme år, er de uhyggeligt aktuelle. Hun skrev for avisen *Novaja Gaset*, hvor hun hudflettede Putins regime om krigen i Tjetjenien samt korruptionen i det russiske statsapparat. Ifølge Kulturnyt, DR: "Enhver med interesse for retssikkerhed, menneskerettigheder, dybdeborende journalistik og reportage, retfærdighed i almindelighed og russisk politik og

situationen i Tjetjenien i særdeleshed bør læse artikelsamlingen”.

Weekendavisen skrev: “... et unikt journalistisk og dokumentarisk samtidsværk om Rusland og russisk politik i dag. Det er dramatisk journalistik af uigendrivelig og ubestridelig værdi”.

Pomerantsev, Peter: **Putin’s Rasputin**, *London Review of Books*, oktober 2011.

Undtagelsesvis skal nævnes en artikel, fordi den sætter præcist fokus på Vladimir Putins grå eminence, Vladislav Surkov, en af Ruslands mægtigste mænd, der iscenesatte rolleskiftet mellem Putin og Dmitrij Medvedev. Surkov er kendt som ‘dukkeføreren, der privatiserede Ruslands politiske system’ og, som Pomerantsev skriver: “Surkov er Putin-æraens sande geni”. At forstå ham er en særlig nøgle til at forstå Putin-regimet. Surkov var tidligere teaterinstruktør, nu vicechef i Kreml og manden bag begrebet ‘kontrolleret demokrati’, hvor demokratiske institutioner er bevaret, men tømt for demokratisk indhold. Han har omdannet tv til en propagandamaskine for Putin og skabt pro-Kreml ungdomsgrupper, der banker kritiske journalister og brænder ‘upatriotiske’ bøger af på Den Røde Plads.

Sakwa, Richard: **The Crisis of Russian Democracy: The Dual State, Factionalism and the Medvedev Succession**. *Cambridge University Press* 2011, 390 s. ISBN 978052114522

Forfatteren mener, at opfattelsen af at Rusland har taget et endegyldigt skifte i autoritær retning, kan være præmatur, men han tvivler ikke på, at landets demokrati er i krise. Sakwa introducerer en ny model for analyse af de grundlæggende processer i nutidens russiske politik, baseret på begrebet om en tvedelt stat.

Ruslands forfatningsmæssige stat er udfordret af et administrativt regime, der undertrykker retsstaten og reel konkurrence ved valg. Det har skabt en situation af ‘permanent skakmat’, hvor Rusland er ude af stand til at udvikle sig til et pluralistiske demokrati, men udviklingen til et fuldbyrdet autoritært system er samtidig blokeret. Sakwa argumenterer for, at den tvedelte stat kan udvikles til enten styrkelse af den demokratiske stat eller konsolidering af det administrative systems vilkårlige magt.

Satter, David: **It Was a Long Time Ago and it Never Happened Anyway**. *Yale University Press* 2011, 400 s. ISBN: 978-0300111453

Ifølge forfatteren er “det længe siden og det skete alligevel ikke”, fordi Rusland i dag er plaget af den ufuldendte sovjetiske histories spøgelse, eller rettere ufuldendte følelsesmæssige processer både på statsligt niveau og i den russiske psyke, som også var den store menneskelige tragedie for Sovjetunionen. Sat-

ter skriver: "I Rusland er det forhold ikke blevet erkendt, at en tragisk historie kan indoptages og gøres til en del af den nationale bevidsthed". Manglen på erkendelse af kommunismens forbrydelser har tilladt den samme dynamik at få fodfæste i Vladimir Putins Rusland. At komme ud over det kræver 'psykologisk ændring', 'ændring af mentaliteten' og 'det russiske folks vilje til at forsvare individets integritet, en vilje, som ikke er til stede'. Satter skriver: "Russerne tillægger deres egne og deres nærmestes liv stor værdi, men de er alt for villige til at afskrive de døde som dræbte gidsler, russiske soldater, som chikaneres til døde, dødsfald på hospitaller som følge af fejltagelser eller inkompetence og døde af ulykker, selvmord og mord".

Treisman, Daniel: **The Return: Russia's Journey from Gorbachev to Medvedev**, *Free Press 2011*, 544 s. ISBN: 978-1416560715

Bogen analyserer Rusland som kilde til forvirring og ofte alarm i Vesten. Siden kommunismens fald for to årtier siden har det i bedste fald været udefinerbart, i værste fald bare gennemkorrupt og truende. I de seneste år er Rusland ifølge forfatteren genopstået som afgørende i internationale affærer. Forfatteren gør op med en række myter og portrætter et stærkt og uafhængigt land,

der vender tilbage på den internationale scene på egne betingelser. Fra Gorbatjov til Jeltsin, Putin og Medvedev afdækkes Ruslands fald til depression i 1990'erne og genopsving siden 2000. I stedet for en nation nedfrosset i gamle autoritære traditioner, som Rusland ofte beskrives, mener Treisman, at der er tale om et samfund, som moderniseres hastigt med en regering, der selv om den ikke er demokratisk, er følsom over for den offentlige mening. Et land, der ofte er truet af økonomiske kriser efter sammenbruddet af sovjetiske planøkonomi.

Wilson, Andrew: **Belarus: The Last European Dictatorship**, *Yale University Press 2012*, 256 s. ISBN: 978-0300134353

Nogle analytikere mener, at Aleksandr Lukasjenkos tid endelig er ved at rinde ud i Hviderusland, hvor de økonomiske problemer i EU følges med stor nervøsitet. Det samme gælder konsekvenserne for landet af Vladimir Putins comeback til Kreml. Begge dele påvirker den mildt sagt skrantende hviderussiske økonomi. Bogen indledes med de lange linjer i landets historie, fra vikingers angreb til Anden Verdenskrigs rædsler og Sovjetunionens fald. I centrum for bogen står to spørgsmål: Er Hviderusland et ægte land? Hvorfor Lukasjenko?

Det Udenrigspolitiske Selskab

er en almennyttig, uafhængig forening, grundlagt i oktober 1946. Selskabets formål er at fremme kendskabet til og interessen for udenrigspolitiske spørgsmål. Selskabet tager ikke stilling til noget politisk problem. Kun redaktion og forfattere

hæfter for de i Selskabets publikationer offentliggjorte meninger. Som medlem kan optages enhver, hvis medlemskab skønnes gavnligt for Selskabets formål. Institutioner og virksomheder kan optages som kollektive medlemmer.

Selskabets protektor

Hans Kongelige Højhed
Kronprins Frederik

Selskabets æresmedlem

Uffe Ellemann-Jensen

Selskabets bestyrelse

Merete Ahnfeldt-Møllerup,
arkitekt, p.hd.
Victoria Bernstorff, *B.A.*
Ingelise Bogason, *cand.mag.*
Michael Ehrenreich, *redaktør*
Uffe Ellemann-Jensen,
tidl. minister
Peter Foss, *formand Foss A/S, civ.ing.*
Lykke Friis, *MF, Selskabets formand*
Troels Frøling, *generalsekretær*

Christian Herskind,

adm. direktør, cand. jur.

Kjeld Hillingsø, *generalløjtnant*

Zubair Butt Hussain, *cand.polit.*

Anne E. Jensen, *cand.polit.*

Anne Knudsen, *chefredaktør, dr.phil.*

Suzanne B. D. Lassen

Steen Langebæk, *landsretssagfører*

Anna Libak, *journalist*

Mogens Lykketoft, *MF,*

Folketingets formand

Samuel Magid, *cand.jur.*

Siegfried Matlok, *chefredaktør*

Ida Nicolaisen, *seniorforsker*

Herbert Pundik, *journalist*

Vibeke Sperling, *journalist*

Niels Thygesen, *professor, dr.polit.*

Selskabets bibliotek

er et specialbibliotek inden for udenrigs- og international politik i bred forstand med begrænset offentlig adgang.

Bibliotekets samlinger omfatter

- Danske og udenlandske tidsskrifter
- Diverse håndbøger og bibliografier.

Besøg efter aftale på tlf. 3314 8886.

udenrigs

67. årgang

Grundlagt af Erik Seidenfaden og Steen Gudme

Udkommer april, august og december

Redaktionen af dette nummer sluttet 30.03.2012

Abonnementspris 250 kr., institutioner 400 kr.

Udgiver

Det Udenrigspolitiske Selskab

Amaliegade 40 A, DK-1256 København K

Telefon 3314 8886, fax 3314 8520

E-mail udenrigs@udenrigs.dk

www.udenrigs.dk

Redaktion

Vibeke Sperling (ansvarshavende)

Brita Vibeke Andersen

Redaktionskomité

Ib Faurby

Nanna Hvidt

Anne Knudsen

Anna Libak

Mette Skak

Anna von Sperling

Martin Selsøe Sørensen

Frede Vestergaard

Uffe Østergård

Direktion

Klaus Carsten Pedersen

Sekretariat

Brita Vibeke Andersen

Produktion

Skagen Bogtrykkeri og Rounborgs grafiske hus

Omslagsill.: Per Marquard Otzen

ISSN 1395-3818